

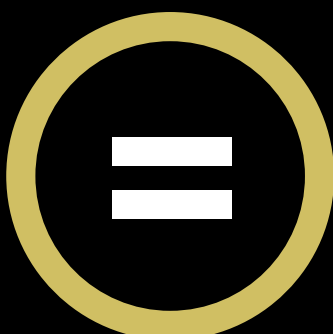
DET NY Clarté #23

TEMA: VERDENSSYSTEMETS USTABILITET

Læs også:

KAMPEN OM RESSOURCERNE – ER EN ANDEN VERDEN MULIG? | DEN DYBE STAT SLUGER DEMOKRATIET (FOLKETS SELVBESTEMMELSE) | DANMARK EN RACISMEFRI ZONE? | DITTE CEDERSTRAND – EN GLEMT ARBEJDERFORFATTER?

UDGIVES AF: Foreningen Det Ny Clarté

WEBSITE: www.clarte.dk

HENVENDELSE: abonnement@clarte.dk

ANSVARSHAVENDE REDAKTØR:
Karen Helveg Petersen

redaktoer@clarte.dk

ØVRIG REDAKTION:

Flemming Larsen
Marc Grønlund
Tormod Olsen
Anton Thorell Steinø

Troels Riis Larsen
Jens Laugesen
Christian Borum
Albert Scherfig

PORTAL:

Jens Laugesen

webeditor@clarte.dk

WEBMASTER: Anton Thorell Steinø

LAYOUT:

Erika Kauffmann

ILLUSTRATIONER:

Erika Kauffmann
Lasse Bo Christensen
bagside: anonym

FORSIDE: Erika Kauffmann

KORREKTUR:

Thora Heegaard og Ellen Agerskov

ADRESSE:

Det Ny Clarté
C/O Mediesyndikatet Monsun
Nørrebrogade 5c, 1. tv.
2200 København N.

SKRIBENTER:

Staffan Dahllöf
Søren Engelsen
Jørgen Knudsen
Mikael Nyberg
Klaus Riis

Mikkel Thorup
Gerd Callesen
Johan Heinsen
Kjeld Ammundsen

GÆSTESKRIBENTER:

Mette Winding Top
Mia Tarp Hansen
Kim Ingemann
Peter Wingård
Mikkel Kjær

Rolf Czeskleba-Dupont
Kenneth Haar
Gert Sørensen

REDAKTIONEN AFSLUTTET: 14. SEPTEMBER 2013

TRYK: Frederiksberg Bogtryk A/S

OPLAG: 400

ISSN: 1902-0333

ABONNEMENT:

Mail: abonnement@clarte.dk

Privat

4 numre: 225 kr.

Opgiv: navn, adresse, tlf. og email

Institutioner

4 numre: 400 kr.

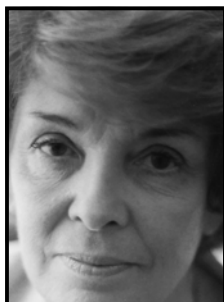
Opgiv: Navn, adresse, tlf., email og faktureringsadresse

GIRO: 10189179

NETBANK: 1551-10189179

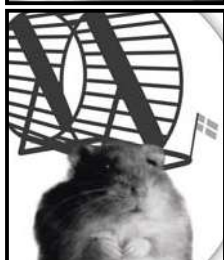
CVR/SE: 3009 2805

ANNONCER: abonnement@clarte.dk

Aktuelt & baggrund

- ANALYSE** 4 18 franske teser om økosocialisme (II) — *oversat af Ellen Agerskov*
- ANALYSE** 9 Reportage fra Kazakhstan – Fra Sovjet til olieinteresser. Kazakhstan set fra neden — *af Mia Tarp Hansen*
- ANALYSE** 13 Menneskerettigheder – mellem idealisme, magt og utopi — *af Mette Winding Top*

Utopi

- INTRODUKTION** 18 Konkurrencen om de bedste utopier — *af Jens Laugesen*
- KOMMENTAR** 19 Brev fra fremtiden — *af Kim Ingemann*
- KOMMENTAR** 25 En ny vision for Danmark — *af Rune Peter Wingård og Mikkel Kjær*

Tema: Verdenssystemets ustabilitet

- INTRODUKTION** 30 Verdenssystemets ustabilitet — *af Karen Helveg Petersen*
- ANALYSE** 32 Kampen om ressourcerne – er en anden verden mulig? — *af Rolf Czeskleba-Dupont*
- ANALYSE** 38 Mens støvet lægger sig efter finanskrisen — *af Jens Laugesen*
- ANALYSE** 43 Alt er til forhandling – kommer der en frihandelsaftale mellem USA og EU? — *af Kenneth Haar*
- ANALYSE** 47 Den dybe stat sluger demokratiet (folkets selvbestemmelse) — *af Karen Helveg Petersen*

Kultur & anmeldelser

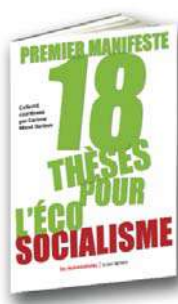
- BOG** 54 De voksne kan også være bange...
- BOG** 57 Danmark en racismefri zone?
- BOG** 59 Musik mellem kunst og samfund
- BOG** 64 Roma
- PORTRÆT** 67 Ditte Cederstrand – en glemt arbejderforfatter?

18 franske teser om økosocialisme (II)

VI BRINGER HER de 9 sidste teser fra manifestet 18 thèses pour l'écocialisme – de 9 første bragte vi i sidste nummer (#22).

Partiet Parti de Gauche (Venstrepartiet) havde sidste år organiseret en konference om et økosocialistisk projekt med inddragelse af en række personligheder (heriblandt Susan George) og organisationer, bl.a. diverse fagforeninger. Konferencen, som udmundede i dette manifest, skal gentages i december 2013, hvor man skal arbejde videre med konceptet, efter at det har været debatteret i løbet af året. Konceptet og teserne opfattes i det hele taget som et væsentligt fremstød for partiet og dets linje både i Frankrig og i udlandet.

Manifestet har 4 hovedoverskrifter:

- I: Hvad er økosocialisme?
- II: Ud af de ideologiske blindgyder
- III: Grundlæggelse af en ny politisk økonomi i det menneskelige fremskridts tjeneste
- IV: At skabe den økosocialistiske revolution

Da tese 10, som vi her begynder med, er sidste tese under III-delen, gentager vi dennes overskrift som start, men gør opmærksom på, at den dækker teserne 7-10.

III Grundlæggelse af en ny politisk økonomi i det menneskelige fremskridts tjeneste [...]

10) Indførelse af den grønne regel som politisk kompas. Den grønne regel er vores centrale indikator til styring af økonomien. Den erstatter den guldregel, der er knyttet til de austeritets- og strukturtilpasningspolitikker, som er blevet påtvunget af Verdensbanken, Den Internationale Valutafond (IMF), EU-kommissionen og Den Europæiske Centralbank. Den sigter efter at fastslå vores ansvar over for menneskeheden og dens økosystem ved at indfri den økologiske gæld. Den forbinder den nødvendige reduktion af visse dele af vores materielle forbrug og den nødvendige igangsætning af visse aktiviteter med, at man systematisk tager de økologiske konsekvenser i

betragtning. Foruden at rette op på de ødelæggelser, der allerede er forårsaget i form af udledning af drivhusgasser og tab af biodiversitet, vil vi hvert år evaluere den offentlige politik ud fra, om den udskyder "den globale overskridelsesdag". Det vil sige den dato det enkelte år, hvor vi på verdensplan har opbrugt den mængde af vedvarende energi, som kloden årligt kan genskabe, og hvor vi har produceret den mængde affald, som den er i stand til at fordøje på et år. Vort mål er at skubbe den til den 31. december, det vil sige at gøre vores økologiske aftryk neutralt. Dette indebærer en drastisk reduktion af udledning af drivhusgasser og afskaffelse af atomkraft, der skaber radioaktivt affald, som ingen ved, hvordan de skal håndtere, og som medfører uacceptable risici såvel for mennesker som for økosystemet.

IV At skabe den økosocialistiske revolution

11) Kampene skal have samme retning. I og med at vores mål er en fuldstændig forandring af hele samfundet, kræver det, at flertallet er med i kampen. Det drejer sig om at stå sammen og handle, ikke at stille sig tilfreds med at have ret blandt meningsfæller eller, værre endnu, at sætte den ene part op mod den anden. Vi stiller os på de lønarbejderes og udstødtes side, som gør modstand og har alternative sociale og miljømæssige projekter. Den økologiske omstilling lader sig ikke gøre uden dem, endnu mindre imod dem. Vore modstandere ved denne samfundsudviklingens korsvej er ikke industriens forskere eller lønarbejdere, men bankerne, de multinationale og aktionærerne, som indretter produktionen efter deres private interesser og ikke efter de fælles interesser.

DES RADICALITÉS CONCRÈTES POUR L'ÉCOSOCIALISME

L'association des élu-e-s du Parti de Gauche et apparentés

www.lagaucheparlexemple.fr

12) **Kamp og modstand skaber nytænkning.** Den økosocialistiske revolution forbinder programforslag med tilstedeværelsen i samfunds- og miljøkampene, side om side med alle dem, som gør modstand. De borgere, der er involveret i dette projekt, er med til i praksis at udvikle eksperimenter og alternativer: lokale forsyningsnetværk, foreninger til bevarelse af de små landbrug, understøttelse af bæltter med grøntsagsdyrkning omkring byerne, aktioner mod urbanisering af landbrugsjord, Transition Towns netværk (der arbejder for bæredygtige lokalsamfund, O.A.), lønarbejdernes virksomhedsovertagelser, komplementære pengesystemer, borgeropsparing til solidariske formål og lokal valuta, kollektive boformer og samkørsel. De er aktive i ikke-voldelige civil ulydigheds-aktioner, aktioner mod reklamer eller besættelse af tomme boliger. Folkevalgte repræsentanter for det økosocialistiske projekt forpligter sig på, at der skal være sammenhæng mellem, hvad de siger, og hvad de gør. De levedegør venstrefløjen ved deres eksempel, idet de tager initiativer til at forbyde reklamer, til at genindføre offentlig forvaltning af vandforsyningen, til at beskutte overflødigt forbrug eller til at udbrede den gratis tilgang til offentlige tjenester.

13) **Iværksættelse af den økologiske planlægning.** Den økologiske planlægning forudsætter såvel en lang tidshorisont som offentlig ledelse, under borgernes, arbejdernes og forbrugernes kontrol. Problemet er ikke industrien, forskningen eller teknologien i sig selv, men fraværet af borgernes valg og kontrol. En borgernes revolution er nødvendig for at vinde denne kontrolbeføjelse. Det er denne eksplosive blanding af revolutionær utopisme og teknisk kunnen, som vi stræber efter. Den økologiske plan giver mulighed for at skifte kurs i retning af en anden form for udvikling ved at stille spørgsmålstejn ved vore behov og nyorientere vores produktion, vores handel og vores forbrug efter disses sociale og økologiske nytte. Forskningssektoren bør reorganiseres omkring de fælles interesser og de reelle behov og bør udtænke nye former for deltagelse, for eksempel gennem borgermøder. Det offentlige skolevæsen, inklusive de kommercielle, tekniske og almene ungdomsuddannelser, bør arbejde for et løft i viden og kvalifikationer for alle aldre med henblik på at sikre denne kursændring og bane vejen for nye uddannelsesretninger. Der bør organiseres 'konferencer med folkelig deltagelse' med henblik på at redefinere de sociale og økologiske nytekriterier og samspillet mellem de forskellige politiske planer, fra europæisk politik til lokale aktioner. Den økologiske planlægning skal sikre lønarbejdernes vedvarende deltagelse i ledelsen af virksomhederne som

led i den voksende overensstemmelse mellem de sociale og økologiske kampe.

14) **Uden en forfatningsændring ingen lighed eller social republik.** Vi bekræfter behovet for, at der gennem det offentlige skolevæsen skabes et højt almenkulturelt niveau, som indbefatter undervisning i miljøspørgsmål. Hvordan kan vi ellers muliggøre den individuelle og kollektive udvikling, som er det eneste, der kan bane vejen for en enighed om en social kontrakt, der omfatter alle? Det økosocialistiske projekt sætter ny fokus på statens, samfundets og den offentlige services rolle, idet det offentlige er uundværligt for planlægningen af bruddet med det bestående, for opbygningen af et frigørende samfund og for at sikre lige adgang til fundamentale rettigheder for alle, overalt. De offentlige institutioner skal fornyes ved hjælp af en grundlovgivende forsamling. Denne skal sikre en gennemgribende fornyelse af de institutionelle former og skabe demokratiske forudsætninger for at sikre vedvarende borgerinddragelse og folkelig suverænitet på alle områder. For den revolutionære opgave er enorm. Vi går stærkt ind for en ny form for by- og landplanlægning, stik imod den bymæssige udbredning, koncentrationen af befolkningen i vældige byområder og den organiserede konkurrence egnene imellem. Vi kæmper for en ny byudvikling, som mindsker afstanden til de funktioner, der er uundværlige for „det gode liv“ (offentlige sundheds- og undervisningsinstitutioner, bolig, arbejde, kultur og fritid, biodiversitet, smålandbrug). Vi afviser GMO og kommercialisering af liv, såvel som af fælles goder som vand, energi og viden, samt privatisering af offentlige serviceområder. Disse skal være underlagt offentlig styring i forbindelse med en gentænkning af samspillet mellem staten som garant for lige muligheder, lokalsamfundene og borgernes, fagforeningernes, foreningernes og forbrugernes aktiviteter.

Kulturkamp. Det økosocialistiske projekt fører sin ideologiske kamp via folkeundervisning. Det vil afkolonisere vores forestillingsverden. Det ophæver programmeringen af et lydigt forbrugerindivid, der ligger under for såkaldte eksperter og for kravene fra en produktivisme, som får os til at begære skadelige og nytteløse produkter, fremstillet på den anden side af jorden under uværdige arbejdsforhold og under mangelfuld eller ligefrem ikke-eksisterende miljølovgivning. Det kæmper mod produktivismens bevæbnede kræfter, der udgøres af reklamen med dens kommercialisering af kroppen og med dens sexismen, af moden og af medierne, støttet af finansverdenen, som indoktrinerer os og underlægger os et vedvarende 'køb og smid væk'-krav. Denne ideologiske kamp er også en kamp om

Susan George, Transnational Institute

sproget. Vi afviser den nyliberalistiske newspeak: prisen på arbejde som bliver en udgift, de sociale bidrag som bliver til byrder, politistyrker som bliver kaldt ordensmagten, videoovervågning der bliver til "videobeskyttelse" eller atomkraften, der bliver forklædt som ren og kulfri energi.

15) Frigørelse fra de liberalistiske traktaters jerngreb. Vi undsiger de aftaler, som er blevet presset igennem af WTO: frihandelsaftaler og aftaler om økonomisk partnerskab, som bidrager til udtømmning af naturens ressourcer, til udbytning af de sydlige landes befolkninger og til social dumping i de såkaldt udviklede lande. Eftersom det er den vigtigste økonomiske zone i verden, implicerer EUs udvikling hele kloden. Dets liberalistiske politik er fastlåst af de aktuelle traktater og austerity-planerne. Etableret under de finansielle og økonomiske lobbys ledelse har de alle tilfælles at satse på en afskaffelse af den offentlige service og på fremme af private kommercielle interesser og frihandel. Dette forårsager på én gang spild som følge af merkantil konkurrence og ødelæggelse af den offentlige service og de fælles goder til fordel for private interesser. Europas liberalistiske austerity-politik er også til hinder for at beherske og styre produktion og handel i retning af målsætninger for menneskelige fremskridt. Under disse omstændigheder accepterer vi, at en økosocialistisk politik i Europa må indebære ulydighed over for det liberalistiske Europa og dets direktiver. Der må i stedet for skabes andre magtforhold mellem borgerne, finansmagten og EUs antidemokratiske institutioner. Selv om det europæiske plan kan være relevant for de store miljømæssige og sociale politikker, vil deres gennemførelse kun være mulig gennem skabelsen af et andet Europa under befolkningernes demokratiske kontrol.

16) En universel og internationalistisk kamp. Der eksisterer kun ét økosystem, som er foreneligt med menneskeligt liv. Det må vi tage konsekvensen af overalt. Beslutninger truffet ét sted på kloden har følger alle andre steder. Det økosocialistiske projekt indebærer en anerkendelse af de såkaldt nordlige landes, af WHO's, af IMF's og af Verdensbankens ansvar over for befolkningerne i det såkaldte Syd. Det undsiger den organiserede konkurrence frem for samarbejde, produktivismen og dens følger for verdens klima, udplynningen af naturens ressourcer, kapringen af agerjord såvel som austerity-politikken, som er blevet påtvunget af Trojkaen. Det økosocialistiske projekt implicerer en anerkendelse af Menneskerettighedserklæringen og oprettelsen af en international domstol for forbrydelser mod miljøet. Økosocialismen pålægger os at deltage i den debat, der forbinder udviklingspolitik med

politikker for social fremgang og beskyttelse af miljøet. Derfor støtter vi og lader os inspirere af alternativer i andre lande: borgerrevolutioner og det arabiske forår, Argentinas afvisning af gæld og mediemonopoler, grundlovgivende forsamlinger i Island og Venezuela, Yasuni ITTs initiativ til at lade olien blive under jorden i Ecuador, osv. Den viden, den erfaring og de fremgangsmåder, som er opnået i disse situationer, må samles. Det økosocialistiske projekt må kunne bæres frem af et verdensforum, som gør det til målet for vore dages borgerrevolution.

17) At kæmpe borgernes revolution for økosocialisme. I betragtning af målets omfang kan det ikke lade sig gøre at slå ind på en alternativ vej i forhold til den kapitalistiske produktivisme ved et simpelt flertalsskifte i parlamentet eller ved beslutninger taget oppefra. Der kræves en radikal refundering af institutionerne, herunder proportionalvalg, ligestilling og ingen dobbeltmandater, hvilket vil tillade befolkningen rent faktisk at være repræsenteret med alle sine forskelligheder. Det drejer sig om at sætte begrænsninger op for oligarkiet og sikre den folkelige suverænitet gennem et reelt demokrati i alle forhold. Dette kræver, at de økosocialistiske parlamentariske flertal forener deres indsats med de folkelige bevægelses kræfter på alle samfundslivets områder. Dette, at hver enkelt kvinde og mand igen tilegner sig det politiske og folkelige initiativ i den hensigt at afgøre, overalt og i alle sammenhænge, hvad der er den fælles interesse, det er det, som vi kalder borgernes revolution. Det er en revolution. Fordi den har til hensigt at ændre ejendomsformerne, de institutionelle systemer samt de juridiske, sociale og miljømæssige normer, som organiserer samfundet og økonomien. Revolutionen er borgernes. Fordi den vil give magten til alle, ikke som repræsentanter for en særlig socialgruppe, men til gavn for alle mennesker. Og fordi den antager institutionelle former og underkaster sig almindelig valgret under den politiske pluralismes rammer. Vi vil ikke acceptere, at håbløsheden og vreden bliver til had. Vi er hverken en oplyst avantgarde, et grønt diktatur eller en etnisk afkrog, vi forsvare borgernes revolution, som er den demokratiske vej. Folket er ikke problemet, det er løsningen. Den værste skade, der kunne ske som følge af den menneskelige civilisations aktuelle krise, ville være, at menneskeheden blev ude af stand til at åbne sig for vejen mod en anden fremtid. Denne fremtid kan være økosocialismen. Gid den må blomstre!

Oversat fra fransk af Ellen Agerskov

Reportage fra Kazakhstan

– Fra Sovjet til olieinteresser. Kazakhstan set fra neden

HUN FOLDER DEJEN så den danner en perfekt halvmåne, folder enderne ind. Hun har stået sådan den sidste halve time. Placeret en lille klump kartoffelmos i midten af hver runde skive dej, foldet dem til en halvmåne og drejet enderne ind i et flot mønster, med rutinerede bevægelser som kun en husmor kan. De perfekte vareniki. Køkkenet er ikke småt, men mørkt, og selvom det er sommer står det hele i et dunkelt lys. Olga står og sveder i sin blomstrede badekåbe. Udenfor dunker zjara, heden, den uudholdelige 40 graders varme som rammer Centralasien hver sommer.

af Mia Tarp Hansen

OLGA ER fra Kazakhstan. Eller rettere sagt, Olga er fra Sovjetunionen. Det er her hun er født, vokset op, her hun har stiftet familie og født sine børn. At landet nu hedder noget andet har efter hendes mening ikke bragt andet end ballade og banditter med sig. Olga er født i 1950. Hun er en vidtfavnende og munter kvinde, med hang til søde sager og en kærlighed til at snakke og lave mad. Hendes gæstfrihed og hendes glæde ved at lave mad er uset i lande som Danmark. Sådanne kvinder findes ganske enkelt ikke i Skandinavien. Hendes egen forklaring på deres gæstfrihed bunder i Kazakhstans historie: Landet tilhørte historisk set nomader, der beboede det øde og ørkenagtige stepelandskab. Hvis man for vild på disse stepper, var man fortabt, dødsdømt. Derfor er gæstfriheden så stor netop her, fordi man skal være klar til at huse en person i nød – ligesom man selv ønskede andre tog sig af en.

Jeg skal være i Kazakhstan i en hel måned. Jeg er tilbage i landet, som tidligere var mit hjem, og jeg føler mig tilpas og velkommen i dette bjergrige land, som altid har fascineret mig så meget, lige fra den dag jeg som 13-årig steg ud af flyveren med frygt og forundring. Nu kender jeg landet, byen Almaty som min egen by, og jeg føler mig hjemme her. Jeg er her for at analysere sprogsituationen og det politiske billede i landet, som research til mit speciale. Det er fantastisk og foruroligende at være her igen.

Kazakhstan er et gigantisk land på grænsen mellem Europa og Asien. Det er relativt tyndt befolket, har ørken, steppe, hav og bjerge, er rig på naturressourcer og absolut ukendt i Vesten, for mennesker som ikke har set "Borat" eller interesserer sig for oliepolitik. For det er netop, hvad landet er blevet

berømt for. Vestlig latterliggørelse og fordelagtige olieinvesteringer.

Kazakhstan er et kontrasterens land. Fattigt som en kirkemus og rig som en italiensk mafia. Udenlandske investorer står i kø for at lægge deres værdifulde valuta hér, samtidig med at forkrøblede tigere sidder, usle og forhutlede, uden for indgangen til byens vigtigste bazar, Barakholka. Bruddet med Sovjet har været hårdt for landet.

Olgas liv har været hårdt. Men hun bærer sin fortid med stolthed og styrke, og fortæller i et væk de hjerteskrærende historier fra sit liv. Hun er et perfekt billede på Kazakhstans udvikling.

”

De tusindvis af Lada'er, som befolkede gaderne for 12 år siden da jeg boede her, har været væk længe. Folk kører tysk nu. Mercedes, Audi, BMW,,

"Men vi sulter ikke mere." I det mindste, fortæller hun. Da Sovjetunionen brød sammen, mistede de alt. Det sociale sikkerhedsnet, deres jobs og livsgrundlag, skolevæsen og hele samfund brød sammen fra den ene dag til den anden, den skæbnsvangre vinter i 1991. Der var ingen mad, ingen jobs, ingen penge. Mulighederne var små. En hel familie måtte klare sig dagligt på enkelte grøntsager og lidt brød.

Folk tyede til kriminalitet. Olga bruger det russiske ord "bandity". "Før havde vi ikke hegn og vagthunde. Det er vi nødt til nu. Folk stjæler. Folk slår ihjel for hundrede dollars! Det var meget bedre i gamle dage!"

Almaty, udsigt over bjergene

”

For det er netop, hvad landet er blevet berømt for. Vestlig latterliggørelse og fordelagtige olieinvesteringer.,,

Sand fra et dødt hav

Vi står midt ude i ørkenen i det vestlige Kazakhstan, i byen Aralsk. Der er ikke megen asfalt tilbage, vejene er dækket af et fint lag sand. Stære pipper frem og tilbage over vore hoveder, det er tidlig morgen. Byen er ved at vågne. I enkelte huse brænder ensomme lamper, vinduer åbnes for frisk morgenluft. Et par fulde knægte passerer os på gaden, stopper op, kigger tilbage på os. ”Turister”, tænker de nok. Husene omkring os er små, revnede og krakeleerede og mange af dem op mod hundrede år gamle. Vi indlogerer os i det gamle sovjetiske hotel – hvor der lige akkurat er rindende vand, om end koldt, så vores længe ønskede bad må vente. Her lugter af af-føring og kemi. Betjeningen er uvenlig. Vi føler os som de eneste udlændinge i hele regionen.

Aralsk var indtil for fyrré år siden en meget vigtig havneby i Sovjetunionen. Her var fiskeri, pakkerier og fabrikker, masser af industri. Byens indbyggere ernærede sig ved disse erhverv, og efter sovjetisk standard var livet ved havet midt i ørkenen ikke dårligt. Men pludselig begyndte vandet at forsvinde. Kystlinjen trak sig tilbage, vandet fordampede, og fiskene døde. På få år mistede byen hele sit livsgrundlag.

I Uzbekistan, på den anden side af søen, var tusindvis af bomuldsplantager midt i ørkenen. Planterne var tørstige, så en kvik person så fordelen i at bygge vandingskanaler fra Aralsøen til plantagerne. Men i takt med at bomuldsproduktionen steg, fandt vandstanden i søen. De havde simpelthen ikke beregnet konsekvenserne af vandingskanalerne for Aralsøen. Det blev for alvor galt da søen svandt så langt ind, at de to tilløbende floder som forsynede Aralsøen med vand, ikke nåede søen længere. Livlinen var kappet. Søen var dødsdømt. Søen blev for salt. Fiskene døde.

Aralsk blev en skygge af sig selv. Indtil 1991 sørgede Sovjetunionen for at holde fiskefabrikkerne i gang ved at importere fisk fra Østersøen til forarbejdning her. Men da Sovjetunionen brød sammen mistede byens beboere denne mulighed.

Havnen i Aralsk ligner det den er – en ruin. Rustne sovjetiske kraner knejser over os, de ligner fugleskeletter. Togskinner fører ind i fabrikker med knuste ruder. Man skal passe på hvor man træder, for ikke at få glasskår op i fødderne, fra de mange knuste øl- og vodkafasker, som ligger og flyder på jorden. Havnen er ikke fyldt med vand, men er en tør ørken der rækker langt, med rustne skibe som spøgelser på den døde havbund, der vidner om den enorme katastrofe som er sket her. En ung dreng passer os op – han er måske 10 år. Han spørger os på russisk hvor vi kommer fra. Vi svarer.

Aral søen, udtørrede del, skribsskrog

"Men hvad vil I her? Der er jo ingenting at se. Havet er jo væk."

Jeg får lyst til at græde.

Jeg møder Liza på byens eneste restaurant. Hun er servitrice, og den eneste i byen som kan tale engelsk. Hun er en veluddannet ung pige – har læst kinesisk og engelsk sprog i regionens hovedstad Kyzyl-Orda. Men hun kan ikke komme videre. Der er ingen arbejde at få, så hun må arbejde her og passe på sin familie indtil nogle bedre muligheder åbner sig.

Vi kører ud i ørkenen i en gammel jeep. Vi zigzagger os igennem et uhyggeligt månelandskab af tørre buske og muslingeskaller, som vidner om den økologiske katastrofe som er sket her – søen som næsten tørrede ud. Vi kører 60 kilometer fra havnebyen Aralsk gennem tør, gammel havbund, til vi rammer vandet. Resten af Aralsøen. Lugten er rådden, og der ligger døde fisk i det våde sand. Vores chauffør går barfodet ud i det giftige vand. Sopper lidt. Går så ind på land igen og ryger en cigaret. Han ser ligeglad ud. Bagefter kører vi længere ud, og ser skibskirkegården. Rustne store kuttere, bemalet med graffiti og i selskab af kameler og vilde heste. Det er så smukt og så sørgeligt.

Oliepenge i et fattigt land

Senere - tilbage i Almaty, den gamle hovedstad, rammer varmen os igen, zjara, heden, er over os. De tusindvis af Lada'er, som befolkede gaderne for 12 år siden da jeg boede her, har været væk længe. Folk kører tysk nu. Mercedes, Audi, BMW. Skinnende

sorte biler, på nyasfalterede veje. Der er sket meget, siden mit hjem var her. Da jeg boede her, var der ikke ordentlig asfalt på mere end et par veje i byen. Folk kørte Lada og Volga. Vi skulle være forsigtige med at gå ud om aftenen som udlændinge, fordi vi levede som kongelige i et fattigt land.

Kazakhstan er meget rig på olie- og gasressourcer. Dette har de sidste 10-15 år trukket utrolig mange vestlige og russiske olieselskaber til landet. På denne måde endte min danske familie og jeg i Kazakhstan. Vi kørte i store jeeps, spiste på dyre restauranter og boede i store huse med høje mure omkring. Olieboommet kunne ses med det blotte øje, år efter år. Velstanden kom til Almaty. Rundt omkring skød nye business centre op som paddehatte, udenlandske banker og investeringsselskaber, oliefirmaer. Lada'erne blev skiftet ud med Audi, de lokale penge blev skiftet ud med knitrende nye dollars. Folk er meget rige.

Sådan ser der ud i dag. Almaty er en kæmpe by, næsten dobbelt så stor som København. Folk har flere penge nu, levestandarden er meget bedre. Oliepengene har bragt mange investeringer og nybyggerier med sig, byen er vokset ud over sine bredder. Mange familier har mere end en bil, fordi det er nemmere og billigere. Benzinen koster ingen penge, i forhold til i Danmark. Men medaljen har også en bagside. Prisen på bl.a. fødevarer er steget markant, og almindelige menneskers lønninger følger ikke med. Det sociale sikkerhedsnet er også kritisabelt, og sammen med den haltende infrastruktur, gør det Kazakhstan til et land med mange socioøkonomiske problemer.

Tilbage i køkkenet sammen med Olga

Når man betragter Olga i køkkenet, som folder sine små, russiske vareniki i den kazakhstanske hede ser man kontrasten. Hun er 63 år, og hendes liv har slidt hende synligt. Om sommeren må hun hver morgen stå op før solen står op, for sammen med sin familie at pakke og sælge blomster på markedet. Fra syv morgen til ni aften sidder den ældste datter i en blomsterkiosk – et lille glasbur – langs en af indfaldsvejene til byen, for at sælge blomster til forbipasserende. Livet er hårdt. De har råd til små goder – biler, et fjernsyn. Toilettet må de stadig undvære, da der ikke er nogen kloakering i denne del af byen. Så det foregår på i en spand, opstillet i et skur ude i haven. Bad har de heller ikke. Men det er livet i dag, fortæller Olga.

Udviklingen i landet er til at se at føle på. Men den er ikke nået ud til alle områder. I byer som Aralsk på bredden af den udtørrede sø, virker det som at området i bogstaveligste forstand er drænet for alt: investeringer, liv, penge, fremtid, vand. Almaty virker langt væk, mentalt og i virkeligheden.

Udviklingen har mest haft betydning for de mennesker, som har formået at tjene penge på olieboomet. De mennesker, som har arbejdet for de vestlige firmaer, som har ydet services og restauranter for udlændingene og de rige. Pengene lader stadig vente på sig i Aralsk. Og for den almindelige kazakhstaner, som stadig lever et hårdt liv.

For det er netop, hvad landet er blevet berømt for. Vestlig latterliggørelse og fordelagtige olieinvesteringer. Alle har glemt "Borat" filmen i dag. Ingen gør grin med Kazakhstan længere. Kazakhstan er et symbol på det nye Centralasien: business, vækst og gode relationer til vesten, Rusland og Kina. En nøglebrik i midten af et kæmpe kontinent.

De tusindvis af Lada'er, som befolkede gaderne for 12 år siden da jeg boede her, har været væk længe. Folk kører tysk nu. Mercedes, Audi, BMW. Men de

handicappede tiggere foran Barakholka, den store bazar, sidder her stadig, og venter på at få del i de dollars, som Kazakhstan flyder over med.

Mia Tarp Hansen er KA-studerende i russisk sprog og samfund ved Københavns Universitet og redaktør og skribent for østafdelingen på Magasinet rØST. Mia boede som ung i Kazakhstan med sin familie, og har siden ofte været tilbage til landet. Olga er et opdigtet navn. Hendes rigtige navn er bekendt af redaktionen.

Menneskerettigheder

– mellem idealisme, magt og utopi

HVILKEN ROLLE SPILLER menneskerettigheder på globalt plan? Er de universelle, som det fremgår af Verdenserklæringen fra 1948, eller er de et produkt af en vestlig begivenhed – det totalitære Nazi-Tyskland – og repræsenterer dermed nogle vestlige værdier, som ikke er direkte oversættelige til resten af verden? Er fænomenet menneskerettigheder en konstruktion, som forestiller at tjene en altruistisk og humanitær etik, men som reelt anvendes som et politisk magtredskab? Eller er menneskerettigheder stadig symbol for en højere etik, som alle nationer bør efterstræbe?

Mette Winding Top

Diskussionen om, hvad menneskerettigheder er og bør være, er i dag mere aktuel end nogensinde. I 2012 lancerede den danske regering en ny strategi for udviklingsbistand, som bygger på en såkaldt Human Rights Based Approach – en rettighedsbaseret tilgang til udvikling. Den overordnede tanke bag strategien er, at menneskerettigheder repræsenterer de grundlæggende grundsten for et godt liv, og derfor kan de bygge fundamentet til et liv ud af fattigdom. Menneskerettighedsbegrebet dækker over Verdenserklæringen fra 1948, men er sidenhen blevet bredt ud på flere hundreder menneskerettigheder i adskillige konventioner og erklæringer. Derfor betragtes eksempelvis retten til arbejde og retten til mad i dag som menneskerettigheder på lige fod med retten til ikke at blive udsat for tortur eller censur.

I mange vestlige lande er menneskerettigheder en naturlig del af hverdagen, som kan hævdes, når man føler sig uretfærdigt behandlet – og selvom de færreste kender til den konkrete ordlyd af de mange rettigheder, stemmer disses værdigrundlag overens med eksempelvis det danske værdigrundlag i en grad, så det er en selvfølge, at tortur ikke accepteres i de danske fængsler, ligesom pressen skal være fri, og alle skal kunne ytre sig og tro eller ikke tro, som de vil. Men det samme er ikke tilfældet overalt i verden. I mange lande er netop disse undertrykkende elementer en del af folks hverdag, og ofte ved den respektive befolkning ikke, at de har krav på et anderledes liv.

Derfor søger den danske regering nu at oplyse om og sikre disse mennesker deres rettigheder, så de selv kan tage ansvar for en udvikling baseret på demokrati og inddragelse, hvor de aktivt gør krav på deres ret til et bedre liv.

Ny asiatisk menneskerettighedserklæring

Spredningen af det universelle budskab er imidlertid ikke så ligetil. Samme år, som den danske strategi for udviklingsbistand blev lanceret, blev ASEAN-erklæringen vedtaget, som dækker 10

” Er fænomenet menneskerettigheder en konstruktion, som forestiller at tjene en altruistisk og humanitær etik, men som reelt anvendes som et politisk magtredskab?”

sydøstasiatiske lande. Denne erklæring giver i 40 artikler sit bud på menneskerettigheder gældende for de lande, som har underskrevet erklæringen. ASEAN-erklæringen ikke alene divergerer i forhold til Verdenserklæringen ved at have en mere kom-munitaristisk tilgang til hele rettighedsdagsordenen – den indeholder også en lang række ”clawback clauses”, undtagelsesmekanismer, som tillader den respektive stat at slække på borgerens rettigheder i særlige tilfælde.

Denne mulighed for at trække de enkelte rettigheder tilbage i særlige tilfælde er stikmodsat Verdenserklæringen budskab, som allerede i sin artikel 2 slår fast, at: ”Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.” Derfor er ASEAN-erklæringen også, ligesom andre regionale erklæringer som Det afrikanske Charter og Cairo-erklæringen, blevet mødt med massiv kritik fra det internationale samfund.

Den er blevet kritiseret, men ikke desto mindre er den demokratisk vedtaget og hævdes at repræsentere det særlige fænomen 'Asian values', som er kendetegnet ved bl.a. respekt for autoriteter, familien som basis for økonomisk og social sikkerhed og ærbødighed over for uddannelse. Det værdimæssige fundament synes altså at være anderledes i Asien, og derfor vil en menneskerettighedserklæring her – naturligt, kan man mene – se anderledes ud end Verdenserklæringen, som hviler på et liberalt og individfokuseret fundament.

” *Det værdimæssige fundament synes altså at være anderledes i Asien, og derfor vil en menneskerettighedserklæring her – naturligt, kan man mene – se anderledes ud end Verdenserklæringen, som hviler på et liberalt og individfokuseret fundament.* ”

Således menneskerettighedslandskabet anno 2012, men uenigheden om Verdenserklæringen er ikke ny. Da erklæringen blev vedtaget i 1948, bestod det nyligt oprettede FN af 56 medlemslande, og otte af disse stemte ikke for erklæringens endelige ordlyd – dvs. hvert syvende land. Størstedelen af Afrika var stadigvæk koloniseret, og derfor – vil en kultur-relativistisk kritik hævde – nævner Verdenserklæringen i modsætning til dens afrikanske variant, Det afrikanske Charter, heller ikke 'retten til ikke at være koloniseret', fordi det slet og ret ikke var aktuelt for underskriverne af Verdenserklæringen. Et af de FN-lande, som ikke skrev under på Verdenserklæringen i 1948, var Saudi Arabien, som hævdede, at "the Declaration reflected Western culture [...]"

and that furthermore, the Declaration's provision on religious freedom was at odds with Islamic law".

Og ikke nok med, at den liberale tankegang om, at individets medfødte rettigheder blev udfordret af religiøse dogmer, så blev erklæringen også blandt intellektuelle kritiseret for at konstruere et universelt subjekt. Der findes intet universelt subjekt med universelle behov, lød kritikken. I nogle samfund vil religion eksempelvis veje tungere end ytrings- og religionsfrihed, ligesom selv samme værdier i mange lande formet af Oplysningstidens idealer vil blive vægtet langt højere end religion.

Der er og har altid været diskussion om, hvad menneskerettigheder er. Gør det dem mindre relevante? Legitimerer uenigheden om definitionen af menneskerettigheder tortur og diskrimination? I min optik er svaret klart nej. Set ud fra et rent juridisk synspunkt er der en lang række punkter, hvor de regionale erklæringer stemmer overens med Verdenserklæringen – ingen tillader for eksempel tortur, religiøs diskrimination eller arbitrære anholdelser – og noget tyder derfor på, at der findes en form for universel konsensus trods alt. Hvis der findes universelle normer, ligesom der findes universelle tabuer, betyder det, at man kan tale om universelle retningslinjer og dermed også universelle rettigheder. Så der er altså en overordnet etik at arbejde ud fra, hvilket jo også var grundlaget for Verdenserklæringen i 1948.

Dog er det vigtigt at tage med i betragtning, at uhyrligheder, krige, undertrykkelse og vold til alle tider har foregået – og siden 1948 er verden ikke blevet et mere fredeligt sted. Når menneskerettigheder brydes, skyldes det dermed ikke alene uenig-

hed om, hvad menneskerettigheder er. Danmarks officielle tilslutning til brug af torturhæleri for ikke at nævne USA's strategiske anvendelse af tortur, fangelejre og ulovlig krigsførelse i "krigen mod terror" er eksempler på, at rettighederne let kan krænkes, selvom der foreligger en normativ tilslutning til dem blandt de lande, der krænker. Det egentlige problem, hvad angår overholdelsen af menneskerettigheder, er således ikke den kulturelle, ideologiske eller værdimæssige uenighed om, hvad menneskerettigheder er. Den har altid været der. Problemet består snarere i at sikre overholdelsen af rettighederne og fortsat hævde Verdenserklæringen som et efterstræbelsesværdigt ideal.

Altruistisk kulturimperialisme

Dette bringer mig tilbage til den danske strategi for udviklingsbistand, som hævder, at oplysning om menneskerettigheder er den direkte vej til udvikling og bekæmpelse af fattigdom. Denne strategi opererer ud fra en præmis, der hedder, at det, der divergerer i forhold til det, som i internationale fora er vedtaget som universelt, skal rettes ind. Det skal det, dels fordi staterne i kraft af deres FN-medlemskab har en forpligtelse til at sikre disse rettigheder over for deres borgere, og dels fordi menneskeret-

tigheder fra donorlandet Danmark anskues som universelt implementerbare og som attråværdige for alle befolkninger.

Det kan hurtigt lyde meget forkert at stille spørgsmålstegn ved menneskerettighedernes universelle gyldighed, eftersom der vel så også grundlæggende spørges til, om mennesker alle steder er lige meget værd. Det er imidlertid ikke det, der er min hensigt. Alle mennesker er indiskutabelt lige meget værd, og alle mennesker skal have muligheden for at leve et liv i fred, frihed og uden undertrykkelse. Men mennesker har ikke alle steder de samme drømme om og syn på, hvad et godt liv er, fordi udgangspunktet er så forskelligt alt afhængigt af, om man lever i for eksempel Danmark eller Sierra Leone. I nogle lande er analfabetismen så høj, at mennesker slet ikke har adgang til information og viden, og dermed vil refleksionsniveauet automatisk være lavere. Dette betyder som konkret eksempel, at når mange afrikanere har et diskriminerende syn på homoseksuelle, så skyldes det dels et levn fra de kristne kolonimagters massive indoktrinering af den afrikanske befolkning, og dels en manglende adgang til viden og refleksion på niveau med for eksempel den danske befolkning. En menneskerettighedskrænkelse

”

Der er og har altid været diskussion om, hvad menneskerettigheder er. Gør det dem mindre relevante? Legitimerer uenigheden om definitionen af menneskerettigheder tortur og diskrimination?”

kan på denne måde placeres i en mere nuanceret position, når man tør betragte den ud fra historiske, kulturelle og socioøkonomiske forhold frem for stringent juridiske.

”

Tværtimod bliver menneskerettigheder, lige så skråsikkert som de påpeges over for fattige og mindre demokratiske lande, nonchalant og systematisk brudt, når der er vigtigere økonomiske og politiske interesser på spil for de vestlige magter.”

Det problematiske ved den danske strategi for udviklingsbistand er i denne henseende, at der udpeges én særlig retning for udvikling, som altså skal stemme overens med de internationale vedtagelser på menneskerettighedsområdet. Disse retningslinjer kan meget let blive tolket som et indgreb mod de værdier og traditioner, der er herskende i de pågældende samfund, fordi kløften mellem donorland og modtagerland er så umådeligt stor, og fordi denne kløft ikke anerkendes fra donorlandets side men derimod søges håndteret ved skråsikkert at hævde donorlandets agenda som normativt og etisk korrekt. På den måde iværksættes en proces, hvor et velkendt og meget ulige forhold mellem donor- og modtagerland reproduceres, og hvor det bliver modtagerlandets rolle som en uopdragen elev i klasselokalet at rette ind for at få sin belønning i form af udviklingsbistand. Det faktum, at udvikling kun kan iværksættes nedefra, ignoreres. I stedet forsøger strategien på baggrund af et FN-mandat at presse en værdimæssig udvikling oppefra og ned.

Menneskerettigheder – men kun nogle gange

Fra dansk side anvendes menneskerettigheder nu som udgangspunkt for god udvikling i fattige lande, ligesom menneskerettigheder udgør et af kriterierne i vurderingen af nye EU-landes parathed til at indgå i EU. Fra FN's side kan der sanktioneres imod lande, som begår menneskerettighedsbrud, og rent normativt og politisk kan menneskerettigheder anvendes som et strategisk redskab til at fordømme og ekskludere i internationale fora. At menneskerettigheder har opnået denne status, betyder som nævnt tidligere imidlertid ikke, at der blandt vestlige lande hviler en stærk konsensus om menneskerettigheder som den konstante piedestal for etik og god regeringsførelse.

Tværtimod bliver menneskerettigheder, lige så skråsikkert som de påpeges over for fattige og mindre demokratiske lande, nonchalant og systematisk brudt, når der er vigtigere økonomiske og politiske interesser på spil for de vestlige magter. USA dis-

kuterede for nylig og var givetvis meget tæt på at iværksætte en militær intervention i Syrien uden et FN-mandat for at demonstrere over for den syriske præsident Bashar al Assad, at man ikke må forbyrde sig mod internationalt vedtagne normer. Dobbeltmoralen er i sådan et tilfælde til at tage og føle på. Det samme gør sig gældende inden for menneskerettighedsområdet, når fangelejre som Guantánamo og Abu Ghraib oprettes i forbindelse med ”krigen mod terror”, hvor fanger sidder fængslet uden en retfærdig rettergang og med psykisk og fysisk tortur som en fast bestanddel af hverdagen. Eller i mindre skala, når Danmark tager stor afstand til tortur og samtidig offentligt legitimerer brugen af torturhæleri. Årligt afsiger Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol cirka 1.500 domme for menneskerettighedskrænkelser i Europa. Brud mod menneskerettigheder finder sted hver eneste dag, både i ressourcestærke og -svage lande, mens rettighedsretorikken fortsat anvendes som et redskab i den globale kamp om magt og politiske egeninteresser, hvor rettighederne kan til- og fravælges efter strategiske overvejelser.

På den måde er der sket et uetisk og meget kritisk skred fra Verdenserklæringens noble ambition om at skabe globale retningslinjer for ret og forkert, for hvert individs minimumsrettigheder til i dag at blive anvendt som et redskab, man primært fra vestlig side kan slå andre nationer i hovedet med, når de ikke makker ret. Inden for menneskerettighedsdagsordenen glimrer de socioøkonomiske, historiske og kulturelle elementer fuldstændigt ved deres fravær, når brud mod menneskerettigheder diskuteres.

Menneskerettigheder som beskrevet i Verdenserklæringen fra 1948 er af helt naturlige årsager langt lettere at indfri og implementere i vestlige samfund, eftersom disse er tæt beslægtet med værdier og konkrete økonomiske institutioner, som er mere præsent i velstående, vestlige demokratier. Dels bygger Verdenserklæringen på et liberalt menneskesyn, som vægter individet højere end samfundet. Dette menneskesyn adskiller sig fra både mange asiatiske og afrikanske samfund, som traditionelt har rod i en mere kommunitaristisk struktur, hvor samfundets interesser vægtes højere end individet. Det betyder, at individet tilskrives en pligt til at sikre et godt samfund, så individets udlevelse af rettigheder er betinget af dettes bidrag til samfundet.

Dels fordrer Verdenserklæringens menneskerettigheder et forholdsvist stabilt samfund med velfungerende retsinstitutioner, som kan sikre eksempelvis en retfærdig rettergang, ordentlige fængselsforhold, en social sikkerhed, som ikke presser borgerne til at modarbejde hinanden og staten, og mu-

ligheden for at kunne informations- og vidensdele om politiske forhold i forbindelse med for eksempel valg. Her havde mange vestlige samfund allerede i Verdenserklæringens spæde år store fordele i forhold til indfrielsen af individets rettigheder. For slet ikke at nævne hele oplysningstidens idealer, som hos borgerne udviklede en afstandstagen til overtro og tradition til fordel for videnskab og udvikling, hvilket også på et ideologisk plan skaber et fortrin inden for rettighedstanken.

Global dialog

Menneskerettigheder er med andre ord indiskutabelt universelle i visionen, men det visionære skal forbindes til det reelle, og derfor må det partikulære – kulturen, velstanden, de sociale forhold, religionen, historien – tages med i betragtning i evalueringen af de enkelte landes udvikling inden for menneskerettighedsområdet. At stater forbyder sig mod menneskerettigheder kan ikke alene stå som et argument for sanktioner og stigmatisering. Verden er kompleks og ulige, og selv inden for det etiske område, findes der lavpraktiske begrænsninger på udlevelsen af det visionære, som bliver nødt til at få international ørenlyd og anerkendelse.

”

Menneskerettighedsdagsordenens store og vigtige opgave anno 2013 består i at hævde sig selv som en efterstræbelsesværdig realitet, som ikke strategisk kan til- og fravælges efter behov og interesser.”

Når der udformes en menneskerettighedserklæring gældende for 10 sydøstasiatiske lande, nytter det derfor ikke noget at lukke øjnene for den. Den eksisterer, og den eksisterer, fordi den er meningsfuld for de lande, der står bag den. Udvikling af et samfund tager tid og kan ske på mange måder og ud fra mange ideologiske overbevisninger. Demokrati kan have mange ansigter, hvilket det amerikanske opstillet over for det danske demokrati er blot et blandt mange tydelige eksempler på. Kultur og historie spiller ind overalt, og derfor kan ingen heller sige, hvad der vil være det bedste for Mali, Myanmar eller Uganda.

Menneskerettighedsdagsordenens store og vigtige opgave anno 2013 består i at hævde sig selv som en efterstræbelsesværdig realitet, som ikke strategisk kan til- og fravælges efter behov og interesser. Verdenserklæringen må konstant udgøre den pol, vores etiske kompas navigerer efter, og i rige, velstående samfund som det danske bør diskussioner om undtagelsesmekanismer i forhold til Verdenserklæringen derfor slet ikke kunne finde sted. Skrækscenariet USA bør ikke have ret til at kritisere andre

lande for forbrydelser mod menneskerettighederne, når dette land ideologisk og økonomisk har alle ressourcer til rådighed for at kunne sikre udlevelsen af alle folks rettigheder og alligevel på hverdagsplan forbryder sig imod dem.

Menneskerettighedernes status skal sikres, så de ikke bliver anvendt som genstand i en kulturimperialistisk reproduktion af et ældgammelt og meget velkendt hierarki mellem nord og syd. Vi bliver nødt til fortsat at mødes i dialog og debat som ligeværdige parter i stedet for at ekskludere og stigmatisere. Nu er der vedtaget en 65-år gammel Verdenserklæring, som udgør et stærkt potentiale for en global platform for dialog, men forbrydelser mod mennesker fortsætter ufortrødent. Det er derfor absolut nødvendigt at turde se på, tale om og arbejde med de bagvedliggende strukturer for ulighed, undertrykkelse og uvidenhed frem for at slå nationer i hovedet med en etikens hammer, som ikke engang hammerens ejer har etisk berettigelse til at kunne håndtere. Verden er fragmenteret og langt fra unison, og i kampen for en form for unison eller transcendent etik må dette reelle virkelighedsbillede tages i betragtning, som det er, og derudfra arbejde for en reel konsensus, som foregår på alles og ikke nogles præmisser.

Mette Winding Top er uddannet cand.mag. i Tværkulturelle Studier og har en særlig interesse i menneskerettigheders rolle i den globaliserede verden. Hun har bl.a. arbejdet for Amnesty International og i Udenrigsministeriets menneskerettighedskontor.

#utopi

KONKURRENCEN OM DE BEDSTE UTOPIER

Af Jens Laugesen

SIDSTE ÅR besluttede vi i redaktionskomiteen at få noget i bladet om, hvordan fremtidens samfund – det vi går og drømmer om – egentlig kunne se ud. Vi bruger meget energi på kritiske analyser af det samfund, vi har, så det kunne være interessant at åbne for en diskussion af, hvad der kunne sættes i stedet.

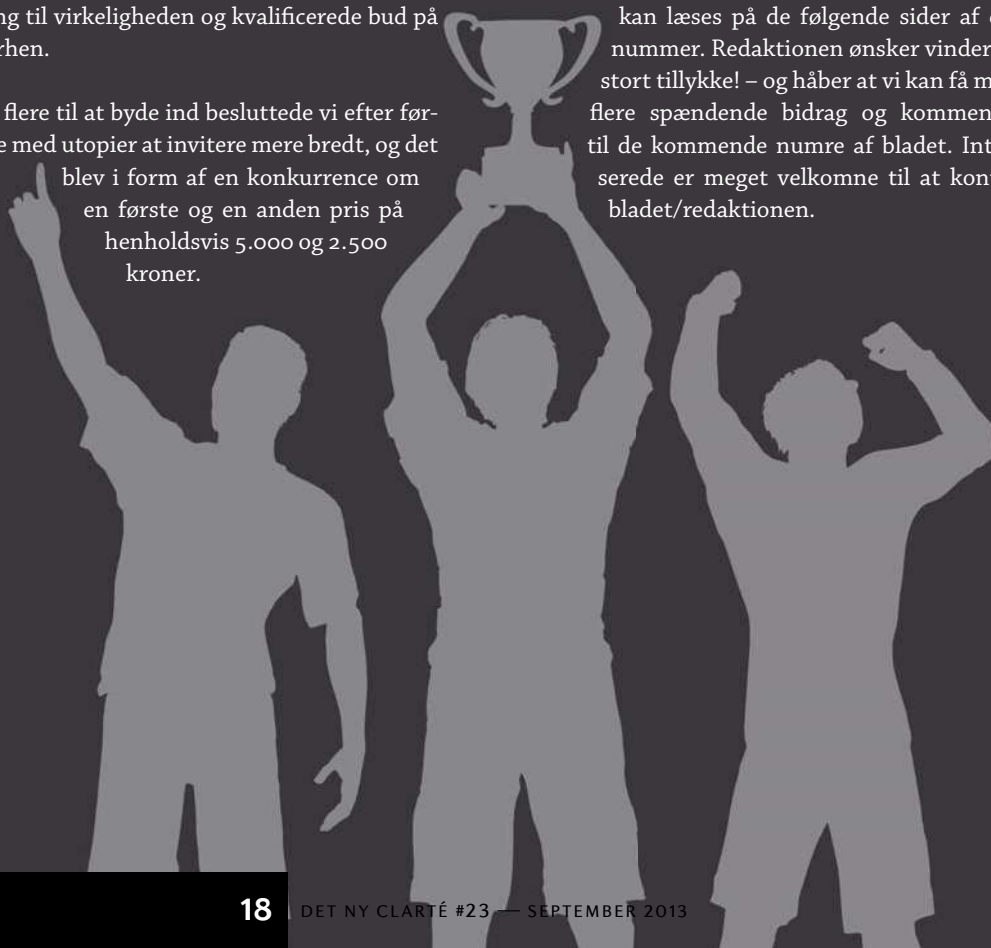
Det blev til en særlig Utopi-sektion i bladet, som vi lancerede i # 21, der udkom i slutningen af sidste år. Her var der så nogle af os, der fik lejlighed til at folde fantasien ud, og andre, der kunne bringe mere jordnære og konkrete eksempler på, hvordan et andet samfund – andre livsformer – praktiseres andre steder i verden. Vi lagde vægt på, at der skulle være plads til at komme op at flyve, men stadig med en kobling til virkeligheden og kvalificerede bud på vejen derhen.

For at få flere til at byde ind besluttede vi efter første runde med utopier at invitere mere bredt, og det blev i form af en konkurrence om en første og en anden pris på henholdsvis 5.000 og 2.500 kroner.

Den endte med, at vi fik i alt 6, meget forskellige, forslag ind. Forslagene blev anonymiseret og vi nedsatte et lille bedømmelsesudvalg, med 2 fra redaktionen og en udefra, som vurderede de 6 bidrag ud fra de samme kriterier, som vi havde lagt til grund, da vi lancerede de første utopier.

Førstepremien gik til **Kim Ingemann** for et super fantasifuldt og underholdende 'Brev fra fremtiden', og andenpremien gik til Peter Wingård og Mikkel Kjær for 'En ny vision for Danmark', som tager udgangspunkt i de store udfordringer og dilemmaer, verden slås med, og derfra trækker nogle spændende linjer ind i fremtiden.

Begge bidrag er lagt ud på bladets hjemmeside og kan læses på de følgende sider af dette nummer. Redaktionen ønsker vinderne et stort tillykke! – og håber at vi kan få mange flere spændende bidrag og kommentarer til de kommende numre af bladet. Interesserede er meget velkomne til at kontakte bladet/redaktionen.

#utopi

BREV FRA FREMTIDEN

Af Kim Ingemann, 1. præmie

FOR NOGLE år siden, da dygtige forskere fandt ud af sammenhængen mellem tænkning og tænkningens materielle substans, blev det muligt at sende impulser i tænkningens materielle netværk.

Og da de ved hjælp kvantecomputernes overmenneskelige kræfter knækkede koden for den nøjagtige sammenhæng mellem tid og rum, blev det muligt for os at påvirke fortidens tænkning.

Det er imidlertid ikke let at ramme præcist, fordi tænkning hele tiden er i bevægelse, og fordi det ikke er så let at gruppere tænkere, som det er at begrebsliggøre tanker.

Det er heller ikke muligt at gøre andet end at påvirke selve tænkningens impulser. Vi kan ikke forme den færdige idé, og vi kan ikke styre, om idéen vinder udbredelse. Heldigvis.

Men vi har gennem nogen tid, før vi forstod konsekvenserne, forsøgt at påvirke fortidens tænkning. Og vi må erkende, at de første forsøg må siges at være slået fejl. Det kan vi se, når vi læser historiens udvikling.

Nogle personligheder mærkede impulserne, og de formede en tanke om, at en ny tid er på vej, men de forstod tanken som en vished om, hvordan fremtiden ser ud, hvor de i stedet skulle have bygget døre til de nye rum af muligheder, verden endnu ikke har dannet.

Derfor misforstod de deres nutid som en irriterende barriere, der blot skulle overvindes.

Vi havde ikke taget højde for fortidens fremherskende todimensionale lineære historieopfattelse, som kun levnedde plads til én slags "fremad" og "tilbage".

Mange kunstnere havde dengang i praksis, og forskere havde i teorien udviklet en forståelse af, at tid og rum er knyttet uløseligt sammen. Men vi havde ikke fuldt ud forstået, hvor lavt værdsat kunst og videnskab var dengang i forhold til nu.

I dag ved vi, at når tiden ændrer sig, ændrer rummet sig, og i en firedimensional virkelighedsopfattelse gives ikke kun ét "fremad", men en mangfoldighed af fremskridt fra en mangfoldighed af udgangspunkter, som tilsammen bliver en motor for tidsrummets forandring.

Men vi erkender også, at det sandsynligvis er vores generations primitive forsøg på at sende tankeimpulser, der kan være skyld i, at så mange sociale eks-

perimenter gik galt i det, der i den religiøse tid blev kaldt 1800- og 1900-tallet.

Vi har set, at der begyndte at ske nogle positive forandringer i begyndelsen af det, der dengang kaldtes det andet årtusinde.

Om det var, fordi en vores impulser ramte rigtigt, vides ikke, men for en sikkerheds skyld har jeg tilladt mig – i kraft af min aktuelle rolle som planetens bestyrer – at sende nogle impulser til nogle drømmere i den tid.

Og en af dem vil forhåbentlig have drømt min rapport om Jordens nuværende samfundsmæssige tilstand uden at have misforstået alt for meget. Og vedkommende vil aflægge den med håbet om at afklare situationen for datidens fremtidskæmpere.

Om ikke andet, så for at de skal vide, at de er på rette spor, selv om deres tænkning endnu er primitiv, og deres analyseapparater er mangelfulde.

HISTORIEN

I løbet af det første århundrede i det andet årtusinde i den gamle tidsregning gik kapitalismen langsomt i opløsning.

Denne primitive samfundsform var baseret på, at alle værdier i verden kunne gøres til varer og byttes for virtuelle værdier, som igen kunne veksles til varer.

Imidlertid var denne økonomi baseret på udnyttelsen af en af de værste sider ved levende væsener, nemlig egoisme.

Hele tilværelsen kom til at handle om at skabe op-hobning af værdier i privat besiddelse, for eksempel guld, penge, værdipapirer og andet, man ikke kan spise, og som ingen reel værdi har.

Så længe det lykkedes det kapitalistiske system at tilfredsstille de egoistiske sider hos mennesker, var det meget svært at bekæmpe.

Men det viste sig i løbet af netop dét århundrede, at systemet i den grad var baseret på et virtuelt konstrueret grundlag uden forbindelse til realøkonomien. Man spekulerede ikke blot i værdiskabelse, man spekulerede i spekulanternes spekulation i et tilsyneladende uendeligt krise-loop.

Dette og mange andre forhold degenererede samfundet og førte til en hensynsløshed, der skabte sult og nød og mental krise.

Da der udbrød en miljøkatastrofe i midten af århundredet, fordi spekulanterne og dyrkelsen af de virtuelle værdier udgjorde en afgørende hindring for at stoppe ødelæggelsen af Jordens ressourcer, var det tydeligt for de fleste på kloden, at vanviddet måtte stoppe.

Der udbrød mange typer oprør, opstande og revolutioner med forskellige politiske og religiøse programmer. Samfundene blev mange steder meget ustabile, og nogle brød helt sammen.

Med tiden kunne samfundene end ikke tilfredsstille egoisterne, som var afhængige af, at nogen ville dele ressourcerne med dem.

Det blev tydeligt for de fleste, at de dele af samfundene, som var baseret på samarbejde og udvikling i sociale netværk, var de eneste, der kunne sikre bæredygtige, højteknologiske samfund, som både tilfredsstillede menneskets interesser og naturen, som vi er afhængige af.

At vi på denne tid opdagede civilisationer i universet, som var mere veludviklede end vores, spillede også ind på vores villighed til at forandre os i fællesskab.

Ud fra disse erkendelser, uddøde mange gamle modsætninger mellem mennesker, eller de oplevedes ikke længere som værende væsentlige.

DET ØKONOMISK-LOGISKE SYSTEM

I dag betragter vi modsætningen mellem Menneske og Natur som den væsentligste samfundsmæssige hovedmodsætning.

Samfundet er indrettet på at udnytte denne dialektiske modsætning som en drivkraft for samfundets udvikling.

De eneste egentlige ressourcer er mennesket og planeten.

Derfor er hele det økonomisk-logiske system bygget op omkring dette.

For at afskaffe klassedelingen er det gamle system med penge mellem mennesker afskaffet. Penge som magt er afskaffet. Arv er afskaffet.

I stedet for penge har man point på sin livskonto. For disse point kan man købe forbrug af Jordens ressourcer, og pointene forsvinder, når man dør.

Fordi mennesket er en grundressource, fødes hvert menneske med en grundværdi udtrykt i et antal point. Fordi et menneske i løbet af et livsforløb forbruger af planetens ressourcer, mister man point for hver dag, man lever.

Det antal point, man starter ud med, svarer til, hvad man har brug for til et normalt forbrug af point pr. dag for mad og fornødenheder i 100 år.

Man kan ikke bruge mere pr. dag end $1/36.600$ af dem, med mindre man har tjent ekstra ved at bidrage til samfundet.

Antallet af medfødte point er regnet ud i forhold til, hvor meget man tærer på planetens ressourcer. Det er forventet, at man bidrager til samfundet og til verden ved at skabe noget af værdi for andre mennesker. Derved kan man tjene sine point ind igen.

Men hvad nu, hvis man blot vil forbruge af ressourcerne og ikke bidrage med noget?

Ingen tænker sådan. Alle har lyst til at spille en rolle i samfundet, det giver anerkendelse i de sociale netværk, og det er den eneste egentlige løn, man får i samfundet. Alle vil være berømte, alle ønsker anerkendelse. Hvis man er syg derimod, forbruger man af livskontoen, men den dækker jo et livsforløb.

I dag skelnes ikke længere mellem produktion og kunstnerisk kreation og kreation af viden. Alt, som andre kan bruge til noget, skaber værdi, og når man læser en bog, går der en del point fra den læsende til forfatteren. Det sker automatisk via computernetværket.

Det gør der også fra forfatteren til de forfattere, han læser, og hvis de er døde, går pointene til samfundet.

Der er tilstræbt fuld overensstemmelse mellem det, der giver værdi for mennesker, og det, som koster point. Og der er tilstræbt en bæredygtig balance i forbrug og skabelse af ressourcer.

Da den menneskelige økonomi er indarbejdet i en balance med hele økosystemet, er noget af det dyreste, der findes, rejser. Rejser bruger altid ressourcer, uden at der nødvendigvis i første omgang kommer noget produktivt ud af det.

Så oplevelser koster dyrt på livskontoen. Derfor er den vigtigste drivkraft for mennesker til at bidrage til samfundet og skabe værdi, at point kan omsættes i rejser og oplevelser.

Men oplevelser er også indirekte produktive ved, at de kan fodre forestillingsevnen og dermed den kreative tænkning og opfindertrangen samt skabe grobund for nye relationer i netværket.

Alle har pligt til at arbejde 2 gange 2 timer om ugen for samfundet. Det ene pligtarbejde er i en underordnet rolle, og det andet har en ledende eller kontrollerende karakter.

Pligtarbejdet kan være at rydde op på den nærmeste legeplads eller overvåge det lokale varmekær. Det kan være at hjælpe til i den nærmeste fødevarerbutik eller regulere trafikken for de mange motionsløbere på gaderne.

Man kan også vælge længere tids pligtarbejde, for eksempel et år, og holde fri fra pligter det næste år. Selv har jeg valgt sådan en opgave, fordi jeg i mit kunstneriske virke ikke bryder mig om de korte afbrydelser.

Og derfor, og fordi mange kender mig via mine interaktive lydkompositioner, som de ofte selv har bidraget til, lod det sig gøre, at jeg blev valgt som klodebestyrer i et år.

Pligtarbejdet kan ellers tilvælges efter interesse, men det er kollegerne inden for det pågældende område, der tager stilling til, om man er den rette til jobbet. Ellers må man søge et andet sted. Man opfordres af sit netværk til at skifte pligtarbejde flere gange gennem livet, og man opfordres til at søge mindst et af de to jobs uden for ens egen livsbane.

LIVSBANE

Man vælger livsbane i slutningen af grundskolen, men man har ret til at skifte livsbane senere i livet, hvis man ikke er tilfreds.

Livsbanen skal svare til ens evner og interesser, så man er i stand til at skabe værdi på sit område. Her kan man vælge en profession eller mange professioner, som man så dygtiggør sig i.

At skabe værdi er at skabe mere, end man forbruger af planetens ressourcer. Det betyder, at alt kreativt kunstnerisk arbejde og al skabelse af viden samt produkter, der vinder energi eller skaber nye ressourcer, er meget værdsat.

PRODUKTIONEN

Produktion af livsfornødenheder, mad m.v. skal tilstræbes at være i balance med forbruget, så der er principielt ikke tale om materiel værdiforøgelse – ud over værdien i fortæringen og nydelsen i madproduktionen.

Men da madvarer koster forbrug af ressourcer, koster de på livskontoen.

Kreativ produktion (ud over udgifter til produktionsmidler og mad) er neutral, indtil nogen bruger den. Ved brug overføres point til den, der har skabt værket. Den kreative produktion kan gøre folk "rige", men man forbruger også kreative produkter, når man skaber, så rigdommen fordeles tilbage til samfundet igen.

Al produktion tilstræbes at være bæredygtig. Meget højteknologisk produktion foregår i computernetværk, og meget kan automatiseres med robotter i længere perioder. Men fysiske varer distribueres i reglen i nærheden af stedet, hvor de produceres.

Vi har både højteknologisk produktion og arbejdsintensiv fysisk produktion, for eksempel jordbrug, der benytter de gamle, økologiske metoder, som nu er over 200 år gamle.

Al produktion er dog registreret i computer-netværk, som kan tilgås af aftagerne af produkterne, så alle kan se, hvor meget og hvornår der er produceret.

STYREFORM

Alle har ret til at bestemme over deres eget liv, men da livet, mennesket, betragtes som et resultat af et samspil af sociale relationer, træffes alle afgørelser i et samspil med de relevante sociale netværk, man er med i.

Giver det anledning til konflikt, har individets stemme i egne livsspørgsmål samme vægt som hele netværket tilsammen. Så man er nødt til at komme overens om en løsning.

Den gammeldags stat blev afskaffet, da de sociale netværk kunne træde i stedet. Og den enkelte er med i mange forskellige lokale og globale sociale netværk, som hver især beskæftiger sig med forskellige områder af livet og samfundet.

Af denne grund er beherskelsen af sociale relationer en grundkompetence i vores samfund. Hvis man ikke evner at navigere i relationer og netværk, risikerer ens personlighed at forkrøble og blive et objekt for fællesskabet.

Et socialt netværk taler ikke med én stemme. Automatisk repræsentation er afskaffet. Den enkelte har ret til at deltage i alle afstemninger og også ret til at uddelegere sin stemme.

For at stemme forventes det, at man ved, hvad man stemmer om. Da de sociale kompetencer, man bibringes allerede i grundskolen, har til formål at facilitere kreation og videndeling i de sociale netværk og ikke mindst finde viden – er det ikke et problem.

Vi ved, at der på jeres tid var meget stor bekymring over, at klasseholdninger var på vej ud, og at samfundets magt var i færd med at blive immanent i den enkelte. Magten tog plads i det enkelte individ, strukturerede alle tanker og valg, der skulle foretages.

Det blev sværere at yde modstand mod magten, fordi flere og flere opførte sig som komponenter i et magtmaskineri, hvor deres rolle var defineret på forhånd.

Imidlertid kan vi herfra, hvor vi nu befinder os, berolige jer med, at det ikke er noget problem. Så længe magten over mennesket kommer udefra, er transcendent, er der kun tilbage at organisere sig og yde modstand, hvis man føler sig undertrykt.

Men når magten er immanent, overflødiggøres de transcendent magtinstrumenter, staten, voldsapparatet. Man undertrykker sig selv, straffer sig selv, indordner sig, javist.

Men den immanente magt placerer sig ikke kun i, hvad Sigmund Freud kaldte "over-jeg'et", dér hvor pligten og loven indlejres, den placerer sig i hele personen, også dér hvor lysten og legen og skabertrang formes. Så det er ikke kun magten, der indtager

sindet. Det er også sindet, der indtager magten. Det enkelte individ er både objekt og subjekt.

Og det viste sig at være den væsentligste forudsætning for, at staten kunne overflødiggøres, da den teknologiske udvikling og erkendelsen af vor fælles globale skæbne krævede det.

Med udviklingen af magtens immanens er mennesket blevet mere civiliseret.

EGOISME OG SOCIALE RELATIONER

Begrebet „ondskab“ er ved at dø ud og betragtes i dag som en upræcis metafor for forskellige former for egoisme og den deraf afledte hensynsløshed, brutalitet, nedrigthed.

Samfundets kulturelle og politiske fjende er derfor egoisme, der forstås som årsagen til al grusomhed og misforhold i de sociale relationer.

Egoisme bekæmpes ved, at alle lærer at skabe og håndtere sociale relationer.

Af samme grund er samfundets største og vigtigste sociale problem ensomhed, da den kan blive en kilde til bitterhed og egoisme.

Individuelt arbejde og kreativitet eller jævnligt behov for selvvalgt ensomhed betragtes naturligvis ikke som egoisme.

SOCIALKLUBBER

Religioner er frataget objektiv sandhedsværdi, men ophøjet til metaforsystemer på linje med anden litteratur og kunst.

Dette skete i takt med, at de gamle etniske og kulturelle modsætninger blev afløst af den større bevidsthed om menneskets fælles skæbne i forhold til planetens tilstand.

Efterhånden erkendte vi, at disse tankesystemer ikke er væsensforskellige fra hinanden, men afspejler forskellige erfaringshorisonter med forskelligt oprindelsessted.

Efter at vi i fællesskab fratog religionerne objektiv sandhedsværdi, har de gamle metaforsystemer fået konkurrence fra en masse nye metaforsystemer, som blandt andet bygger på forskning i drømme og sammenlignende kulturhistorie.

Metafor-systemerne dyrkes i et væld af socialklubber, som netværker på tværs af andre netværk.

Der er også socialklubber, der dyrker rollespil, gamle produktionsformer og gamle styreformer.

Således er der folk, der leger diktatur og nogle, der leger herskab og tjenestefolk både i fysiske fællesskaber og i computerspilformer. Diktatur-klubberne er dog ikke så populære længere, da medlemmerne sjældent kan blive enige om hvem, der skal være diktator.

Der er også en gruppe i det sociale netværk for ”nisser”, der har oprettet en gammeldags nissefabrik, hvor man kan få lov at arbejde otte timer om dagen ved et samleband i sin ferie.

Det er til gengæld populært, især blandt de helt unge.

SEX OG KÆRLIGHED

Da ensomhed er vores væsentligste sociale problem, betragtes det i dag som en menneskeret at blive rørt ved og modtage kærlighed.

Alle voksne har ret til sex og kærlighed. Men alle har naturligvis også ret til at afvise sex og kærlighed. Sociale relationer skal baseres på gensidig ligeværdig interaktion.

Hvis man ikke ønsker et fast forhold eller en fast familiestruktur, kan man melde sig ind i en legekлуб, hvor man kan dyrke sex eller mad eller romantiske møder eller kæle-seancer eller andre lege.

De fleste lever dog i frie relationer uden for disse klubber, og familier opstår og forgår jævnligt. Der er et utal af familieformer, og det forudsættes ikke fra samfundets side, at én familieform er bedre end en anden, sådan som det var tilfældet, da religionerne herskede.

FILOSOFISKE OG ETISKE GRUNDPROBLEMER

Det kan måske lyde, som om vi i det nuværende samfundsfællesskab har løst alle samfundsmæssige problemer. Det har vi ikke.

Der er stadig mennesker, der opfører sig socialt uacceptabelt. Men decideret egoistisk adfærd er sjælden. At den tidligere var så svær at få bugt med, skyldtes, at samfundets væsentligste drivkraft var egoisme.

Man var nødt til dengang at kalde den ondskab for at skelne den dårlige egoisme fra den gode. Men ved dengang at opdage egoismen i samfundet, genskabte man hele tiden ondskaben, for ingen egoist så sig selv som ond, blot i strid med andre egoister.

Mennesker, der opfører sig socialt uacceptabelt, hjælpes og oplæres af andre mennesker i deres netværk. Det er netværkets væsentligste samfundsmæssige opgave at sikre, at alle i netværket trives og hjælpes ud af problemer.

At spærre folk inde og afskære dem fra fællesskab anses for at være kontraproduktivt, når man vil styrke fællesskabet.

Kun hvis man er direkte farlig for sine omgivelser, kan man af det sociale netværk tilkendes begrænsninger i sin fysiske kontakt med andre. Men frem for straf tilstræbes behandling, så de tilgrundliggende problemer løses.

Som nævnt i indledningen har vi i de senere år fundet ny viden om forholdet mellem tænkning og tænkningens materielle substans.

Disse opdagelser har delvis ophævet det gamle skel mellem ideer og materialitet, for nu kan visse ideer materialiseres umiddelbart.

Det vil sige: Vi kan omend endnu ret primitivt aflæse tanker og give dem materiel form, for eksempel kan vores computere skabe en tegning på basis af en tanke.

Og det har skabt en væsentlig ny udfordring for vores samfundsorden, som jo belønner kreativ produktion.

Vi tvinges til at afgøre, hvordan vi skelner mellem et kreativt produkt (for eksempel et billedkunstværk) kontra en skitse fra en drøm. Er den også et kreativt produkt?

En anden udfordring er: Hvad betyder denne viden (hvor man kan "læse" tanker og visioner) for eventuelle forsøg på at manipulere folk til at tænke bestemte tanker for at tjene bestemte menneskers vilje?

Dette problem udgør et nyt skisma mellem "det fælles" og "det private": Vi må som samfund sikre, at individet selv har ejerskab over sine drømme, så andre ikke betjener sig af dem og får point for dem.

Hvis tanker og drømme blot var fælles, kunne de med de nye teknologiske muligheder let udnyttes af enkeltpersoner til at opløse fællesskabet i et nyt profitslaveri.

Der er allerede nu røster fremme om, at denne udvikling tvinger os til at ophæve pointsystemet.

Men hvordan sikrer vi så balancen mellem individ og fællesskab?

Det er vores nye, store udfordring.

AFSLUTNING

Kære fremtidskæmpere!

Jeg håber, I finder inspiration i vores lille rapport. Vi ved godt, at det i jeres tid lykkedes de dominerende kredse at reducere og forvise drømmen om en anden verden til et ikke-sted, et utopia.

Jeres fremtid, derimod, findes faktisk. Den er et rum, som I med stor sikkerhed træder ind i, og ved selve ankomsten forandrer I rummet, og rummet forandrer jer. I skal derfor ikke betragte drømme som et utopia.

Drømme finder sted, og stedet, de finder, er deres eget tidsrum, et chronotopia, der udforsker den, der udforsker det.

Med varme hilsener

fra den aktuelle klodebestyrer X, Chronotopia

Kim Ingemann er kulturjournalist, redaktør, cand.it på et speciale om spilfilosofi samt musiker og komponist. Har i en årrække arbejdet som kulturredaktør for Modkraft.dk, men arbejder for tiden som IT-konsulent hos et større dansk forlag.

#utopi

EN NY VISION FOR DANMARK

Af Rune Peter Wingård og Mikkel Kjær, 2. præmie

EN EPOKE er ved at slutte. Nutidens altdominerende idealer om globalisering og konkurrence er begyndt at blive så destruktive, at hverken planeten eller menneskene kan være med. De førende naturvidenskabelige forskere advarer om, at de planetare grænser er ved at blive overskredet, og at en fortsættelse af status quo kan medføre et kollaps for dagens globaliserede samfund som sådan. Materialismen, der fremhæves som vejen til lykke, gør os ikke lykkeligere. Den økonomiske vækst har særligt i de rige lande fået en mere og mere syg karakter. Mennesker ses som en slags robotter, der skal præstere stadig mere, arbejde hurtigere og hurtigere for at få muligheden for at forbruge stadig flere ting. Desværre medfører det hastige arbejdstempo og de stigende krav stress og sygdom, der rammer en foruroligende stor del af befolkningen. Kemikalier og luftforurening belaster vores stressede immunsystemer yderligere, og resultatet er en lang række fysiske og psykiske sygdomme hos særligt de unge. Idealerne om, at enhver er sin egen lykkes smed, og at fælles løsninger truer individets frihed, medfører en exceptionel ringe evne til at løse nutidens problemer. Ud over de økologiske problemer har læger i den senere tid advaret om, at overforbrug af antibiotika kan medføre, at fremtidens sundhedssystem ikke længere vil kunne helbrede alvorlige sygdomme pga. resistente bakterier. Mange af disse ting har vi vidst længe, men alligevel evner verdenssamfundet ikke at tage kollektive beslutninger om at begrænse brug af antibiotika, ligesom det er fuldstændig ude af stand til at kontrollere CO₂-udledninger eller fordele verdens sparsomme ressourcer bedre.

Vi tror på, at vi har et valg. Menneskeheden kan vælge at fortsætte nutidens destruktive spor og leve med de omfattende negative konsekvenser, det uundgåeligt vil medføre. Eller vi kan vælge at skabe et samfund, hvor den økonomiske udvikling fungerer i et sundt og dynamisk samspil med naturen, og som skaber masser af menneskelig trivsel. Vi kan

vælge at tro på fællesskabet og kollektive løsninger, der bliver skabt af stærke og handlekraftige individer. Fællesskabet går ind og sætter via en stærk stat nogle sunde rammer for ressourceforbrug og sikrer samtidig, at ressourcerne fordeles retfærdigt mellem mennesker. Markedet går ind og sikrer, at de sparsomme ressourcer udnyttes på den mest optimale måde.

Der behøver ikke være en konflikt mellem individ og fællesskab eller mellem marked og stat. Selve konflikttankegangen, troen på, at vi alle er i evig konkurrence med hinanden, er en central drivkraft i, at menneskeheden kollektivt ikke formår at løse klodens miljømæssige og sociale problemer. Kæmp eller flygt-impulsen er en ældgammel impuls, der hjalp vores forfædre med at overleve møder med farlige rovdyr. I dag lader vi os ubevidst styre af samme tankegang, så vi kæmper mod hinanden (eller flygter fra nutidens problemer), men der er ingen grund til at leve i et evigt alarmberedskab. Vi kan i stedet vælge at skabe et samfund baseret på glæde, lighed, frihed, sammenhold, kærlighed, kreativitet, tryghed og håb.

Hvad nu, hvis vi vælger at lade disse følelser styre os i stedet og indretter hele vores samfund baseret på at skabe følelser, vi alle inderst inde ønsker os at opleve så meget som muligt af? Hvad nu, hvis vi vælger at skabe et Danmark, der eksisterer i pagt med naturen, og som ikke forbruger flere ressourcer, end hvad naturen gendanner hvert år? Hvad nu, hvis vi forpligter os til hinanden, og indretter økonomien på at tjene vores reelle menneskelige behov?

Livet heldigvis er fyldt af muligheder for at vælge, hvad vi ønsker at skabe. Vores finansminister påpeger ofte, at han gør det eneste rigtige og gennemfører de nødvendige reformer. Men er det nødvendigt med mere ulighed, høj arbejdsløshed, stress og en økonomisk udvikling, der på ingen måde kan beskrives som miljømæssigt bæredygtig? Ja, hvis

vi vælger at tro på mainstream-økonomernes for-
tænkte modeller af virkeligheden. Nej, hvis vi væl-
ger at lytte til de økologiske økonomer, der fortæller
os, at det er muligt at have en økonomisk udvikling,
der tager hensyn til både mennesker og planeten.

Derfor vil vi nu beskrive en række politiske forslag
til, hvordan Danmark rent konkret kan blive omfor-
met til et samfund, der har som overordnede mål
at opfylde menneskers reelle behov. Vi vil beskrive,
hvordan Danmark kan komme til at fungere i sam-
hørighed med naturen, så vores børn og børnebørn
kan komme til at opleve et fantastisk land domine-
ret af skøn natur og et rigt kulturliv. Den britiske
tænketaank New Economics Foundation har arbej-
det med at beskrive, hvordan dette i praksis kan
opnås i Storbritannien. Vi har ladet os inspirere af
deres arbejde, men har skræddersyet vores forslag
til Danmark. Vi opdeler forslagene i seks punkter
for at gøre det mere overskueligt.

PUNKT 1: DEN STORE GRØNNE SKATTEOMLÆGNING

Det er altafgørende at ændre priserne, så de af-
spejler de sande miljømæssige omkostninger ifm.
produktion og transport af en vare. På denne måde
vil produkter, der har medført en stor belastning af
miljøet blive beskattet højt, fx ved at indføre mar-
kant større afgifter på CO₂. Dette vil skabe et inci-
tament til mindre ressource-intensiv produktion og
forbrug. Det er vigtigt at understrege, at den øgede
beskatning på ressourceforbrug og forurening skal
suppleres af reformer, der sænker skatten på ar-
bejde. Den mest optimale tilgang er at indfase skat-
terne gradvist over tid, som den britiske regering
har valgt at gøre med afgifter på CO₂-udledninger
gennem deres klimalov. Dette betyder, at virksom-

heder på den ene side presses til at ændre sig og
samtidig får fordel af de langsigtede rammer, der
gør det nemmere at planlægge investeringer. Dette
kan også gøres for knappe ressourcer såsom fosfor,
som der vil blive stor mangel på i fremtiden, og som
er afgørende for, at vi kan dyrke landbrug.

Regulering, afgifter og statslig støtte til fx vindkraft
var nøglen til Danmarks store succes med at udvikle
grønne teknologier i 1970'erne og frem. Danmark
blev særligt hårdt ramt af oliekrisen, bl.a. fordi
landet dengang ikke selv producerede olie. Derfor
valgte politikerne at indføre striks regulering på
en række punkter og aktivt støtte miljøteknologier
som vindkraft, byggeri mv. Vi mener, at tilsvarende
tiltag, skræddersyet til nutidens Danmark, vil være
gavnligt, og bør indføres i langt større grad end i
dag ved at introducere strengere krav til produ-
center. I forlængelse af dette er det vigtigt med en
gennemgribende reform af det danske landbrug,
der både skal gøres mindre i omfang og mere miljø-
venligt. Vi mener desuden, at støtten til landbruget
primært skal gives mhp. at facilitere dette skifte,
hvilket højst sandsynligt vil indebære øget støtte
til økologisk landbrugsdrift og mindre til den kon-
ventionelle. En betydelig stigning i afgifter på mil-
jøskadelig produktion vil hjælpe denne udvikling på
vej. Vi er klar over, at langt de fleste subsidier til det
danske landbrug kommer fra EU, og at dette inde-
bærer, at vi må forhandle vores reformønsker i EU-
sammenhæng. Vi kan skabe et landbrug i balance
med naturen og samtidig skabe nye fantastiske na-
turlparker til glæde for hele befolkningen.

PUNKT 2: DEN STORE OMFORDELING

Hvis Danmark indfører en grøn skatte- og afgifts-
reform som den, der er præsenteret i ovenstående-
punkt, vil uligheden i samfundet stige, fordi de sva-
ge grupper altid rammes uforholdsmæssigt hårdt af
sådanne tiltag. Derfor er der god grund til at øge
den økonomiske omfordeling. Desuden viser meget
forskning, at en mindskeelse af fattigdom og ulig-
hed vil øge den menneskelige trivsel. Økonomisk
ulighed skaber flere sundhedsmæssige og sociale
problemer og fremmer desuden materialisme og
statuskonkurrence mellem individer. Derfor er det
afgørende at sætte ind for at sikre, at de ressourcer,
vi vælger at bruge, fordeles retfærdigt, så vi sikrer
en høj lighed i Danmark. For at opnå dette foreslår
vi en række lighedsfremmende politikker:

For det første skal der gøres noget for at reducere indkomstuligheden. Dette kan gøres ved at øge topskatten, indføre en millionærskat og muligvis samtidig sænke bundskatten. Pointen er her, at det er muligt at beskatte den rigeste del af befolkning mere og samtidig sænke bundskatten for på denne måde samlet set at sænke skatten på arbejde. Det er vigtigt at understrege, at dette bør implementeres gradvist, ligesom stigningen i de grønne afgifter og skatter. For det andet mener vi, at formuerne i Danmark bør fordeles mere ligeligt. Her er det særligt vigtigt at øge boligbeskatningen, da det vil føre til større lighed, fordi de velhavende beskattes mest af denne skat. Fastfrysningen af boligbeskatningen har medvirket til, at Danmark blev uforholdsmæssigt hårdt ramt under finanskrisen, og den fortsatte boligboble er desuden med til at gøre Danmark mere sårbar for nye kriser i fremtiden. Derudover vil det være hensigtsmæssigt at øge skatten på arv.

For det tredje mener vi, at arbejdet bør fordeles bedre, hvilket indebærer en reduktion af den betalte arbejdstid. Det er en mulighed at sænke den ugentlige arbejdstid til fx 32 timer, for på denne måde at skabe rum for, at flere kan komme ind på arbejdsmarkedet (på sigt kan arbejdstiden muligvis sænkes yderligere). Samtidig vil kortere arbejdstid afhjælpe nogle af de samfundsmæssige problemer som fx stress og have en positiv sideeffekt i form af øget fritid. Vi er klar over, at det er særdeles kompliceret at gennemføre dette forslag, da det vil kræve en lang forhandlingsproces mellem arbejdsmarkedets parter. Formålet er, at vi deles om arbejdet, så alle får mulighed for at bidrage, og alle samtidig får mulighed for at udleve passioner i deres fritid, hvilket også vil styrke lokalsamfund og skabe mere velvære og mindre sygdom. I tilfælde af, at der i fremtiden bliver et større behov for arbejdskraft, bør arbejdstiden naturligvis hæves til det mest hensigtsmæssige niveau.

PUNKT 3: DEN STORE LOKALISERING

Dette punkt handler om, at produktion og forbrug i langt højere grad skal være lokalt funderet, hvilket indebærer, at de varer, der forbruges, fortrinsvis skal være nationalt producerede. Alle varer behøver selvfølgelig ikke produceres lokalt, der skal foretages en kvalificeret vurdering af, hvad der er mest hensigtsmæssigt for miljø og samfund. Det foreslås, at staten styrer det offentlige forbrug langt mere aktivt gennem åbent at erklære, at man vil prioritere produkter, der er lokalt og miljørigtigt

produceret. Denne garanti skal være over en lang tidsperiode, så virksomheder kan planlægge efter det og indstille deres produktion på at blive så lokalt forankret og miljømæssigt bæredygtig som muligt. I nogle tilfælde vil dette indebære, at det offentlige indkøber produkter, der ikke umiddelbart er de billigste på markedet, men dette opvejes af, at der på længere sigt skabes mere samfunds- og miljømæssig værdi. Fx vil større lokal, og dermed national, produktion være gavnlig i form af skabelsen af arbejdspladser. Igennem de sidste mange år er produktion og arbejdspladser blevet outsourcet til udlandet. Dette forslag vil modvirke denne proces og bidrage til at revitalisere lokalsamfund.

PUNKT 4: DEN STORE REFORM AF PRODUKTIONSMØNSTRE

Dette punkt handler om at ændre måden, der produceres og forbruges på, så der kommer langt mere fokus på at producere varer, der er langtidsholdbare og velegnede til reparation. I forlængelse af forrige punkts forslag skal det offentlige prioritere varer, der er så langtidsholdbare som muligt, og som er produceret mhp. at kunne repareres. Dette vil bidrage til, at danske producenter vil have et stærkt incitament til at producere varer, der opfylder disse krav. I forlængelse af dette skal der etableres en særlig pulje, der uddeles til at støtte projekter, der fremmer denne udvikling. Disse projekter bør forsøge at hjælpe danskerne til at blive bedre til at prioritere lokalt forbrug, genanvendelse, deleordninger og reparation.

Vores andet forslag er at starte en konstruktiv offentlig debat om materialismens negative sider og hensigtsmæssige alternativer. Formålet bør være at igangsætte et skifte fra den nuværende forbrugs-

kultur, hvor mere altid er bedre, til en *tilstrækkelighedskultur*, hvor man i højere grad værdsætter det, man allerede har. Dette vil indebære, at politikerne ikke længere opfordrer til øget forbrug, som fx daværende finansminister Claus Hjort gjorde ifm. finanskrisen. I stedet bør politikerne indføre restriktioner for reklamer i det offentlige rum og forbud mod reklamer henvendt til børn.

PUNKT 5: DEN STORE REFORM AF ØKONOMIEN

Hovedformålet med dette punkt er, hvordan det finansielle system kan indrettes, så det i langt højere grad er til gavn for samfundet og miljøet. Afsnittet handler desuden om, hvordan statens ressourcer udnyttes bedst muligt. Vores første forslag er, at der gradvist indføres restriktioner på private bankers muligheder for kreditskabelse. Dette indebærer, at det i udgangspunktet er forbudt at skabe penge via långivning, medmindre det er til investeringer, der genererer ægte samfundsmæssig værdi. De såkaldte "fractional reserve requirements" kan dermed under særlige omstændigheder sænkes fra 100 pct. ned til et minimum på 10 pct., når banker låner ud til investeringer, der vil skabe social eller miljømæssig værdi.

Forslag nummer to indebærer en opdeling i opsparings- og investeringsbanker, der vil have en stabiliserende effekt på det finansielle system. Det betyder, at borgerne kan vælge at sætte deres penge i opsparings- eller investeringsbanker. Investeringsbankerne vil kunne tilbyde et højere muligt afkast, men deres højrisikable spekulative investeringer betyder, at staten ikke længere vil stille garanti med skatteydernes penge. Efter finanskrisen har den danske stat fx været nødsaget til at udstede garantier til danske banker for næsten 4.500 mia. kr.

Vores tredje forslag er oprettelsen af en grøn investeringsbank, der skal sikre offentlige og private midler til at investere i infrastrukturprojekter ifm. udviklingen af vedvarende energi og bæredygtig transport. Som et eksempel på, hvilken model en grøn investeringsbank kunne have, fremhæver vi den nordiske investeringsbank, der arbejder med

fokus på bæredygtige projekter, og som den danske grønne investeringsbank med fordel kunne lade sig inspirere af og samarbejde med. De tre første forslag vil være med til at skabe en langt mere konstruktiv finanssektor, der er med til at kanalisere midler til de mest hensigtsmæssige miljømæssige og sociale projekter, hvad enten det er offentlige eller private. Nutidens opsvulmede finanssektor, der fremmer økonomiske bobler som den stadige boligboble i Danmark, vil ikke længere være en konstant kilde til økonomisk ustabilitet og spekulativ grådighed. Danskerne vil blive mindre forgældede og dermed mere trygge og frie.

Vores fjerde forslag er at give særlig statslig støtte til at udvikle miljøvenlige og jobskabende industrier. En del af denne støtte bør udgøres af adgang til billigere lån til at igangsætte nye projekter gennem den grønne investeringsbank. Den grønne cleantech-industri udgør allerede en stor del af den danske eksport og er en af de eneste sektorer, der vokser i disse år. Det er særdeles vigtigt at styrke indsatsen på dette område for at bevare det forspring, danske virksomheder har i dag. Det kan medvirke til at skabe arbejdspladser og vækst i de grønne sektorer af økonomien. Siden Danmark kan vinde så meget på det, er det essentielt, at staten aktivt støtter de grønne industrier gennem en strategisk industripolitik, der følger op på de gode taktikker fra energiforliget. Det amerikanske analyseinstitut McKinsey har i en meget omtalt rapport fra 2011 beskrevet, at i det forrige århundrede konkurrerede virksomheder primært på arbejdskraft og kapital, men i dette århundrede vil det primære

konkurrenceparameter blive ressourceeffektivitet. Danmark kan gennem en grøn skatteomlægning, regulering af miljøstandarder, en grøn offentlig indkøbspolitik og støtte til grønne industrier gøre danske virksomheder en stor tjeneste, ved at sikre, de er i front, hvad angår ressourceeffektivitet. Der kommer i fremtiden til at være en stor efterspørgsel efter grønne løsninger, der kan afhjælpe EU's store afhængighed af importeret energi, og som samtidig kan være med til at løse de globale klima- og miljøproblemer. Danmark kan vise andre lande, hvordan dette skifte konkret kan gennemføres, og

selvom priser på fossile brændstoffer for tiden er lave, må vi turde gå forrest og bevise, at omstillingen kan lade sig gøre.

PUNKT 6: DEN STORE GENSIDIGE FORBUNDENHED

Dette punkt fokuserer på de internationale aspekter af omstillingen. For det første bør Danmark øge og omstrukturere udviklingsbistanden. Den nuværende danske udviklingsbistand er på 16 mia. kr. årligt, men et rigt land som Danmark har råd til at give fx 25 mia. kr. om året. Samtidig bør midlerne i højere grad rettes mod klimatilpasning og hjælp til grøn omstilling.

Vi mener, at Danmark samtidigt skal arbejde aktivt inden for internationale institutioner og EU for at opnå en global bindende aftale for CO₂-udledning. Sideløbende bør Danmark arbejde for at inspirere andre lande til også at blive frontløbere inden for reducere af CO₂-udledninger. Siden en global aftale er vanskelig at opnå, er det vitalt, at så mange lande som muligt tager ansvar og går forrest i omstillingsprocessen mod en mere bæredygtig global økonomi. Dette inkluderer desuden andre aspekter end blot CO₂ som fx ressourceforbrug, tab af biodiversitet, forurening og beskyttelse af økosystemer.

Danmark bør ligeledes arbejde for en omstrukturering af det nuværende internationale handelssystem. Årsagerne er, at det for det første er konkurrenceforvridende, hvilket skader lav- og mellemindkomstlandenes muligheder for økonomisk udvikling. For det andet er det forurenende, fordi varer ofte transporteres over alt for lange afstande, og fordi der ikke er et tilstrækkeligt fokus på at fremme lokal produktion. Dette indebærer desuden, at Danmark arbejder aktivt for at fjerne skadende subsidier til ikkebæredygtigt landbrug og energiproduktion. Afslutningsvis bør Danmark forsøge at overtale andre rige lande til også at øge

deres udviklingsbistand for dermed at betale af på de rige landes økologiske gæld til de fattigere lande. På flere af de nævnte områder har Danmark allerede en stærk profil, da der gives en relativt høj udviklingsbistand og ihærdigt forsøges at arbejde for en global klimaafnåte. Danmark har altså et godt udgangspunkt for at intensivere og styrke det internationale samarbejde.

Selvfølgeelig bliver det svært at gennemføre de punkter, vi har beskrevet. Danmark har vænnet sig til at følge udviklingen i verden omkring os: Danskerne er bange for at ændre sig, politikerne tør ikke gennemføre de nødvendige reformer, og stærke lobbyer modarbejder aktivt de nødvendige reformer. Derfor tror vi på, at det er vigtigt med en stor informationsindsats for at gøre folk opmærksomme på, hvor fantastisk et land, vi rent faktisk kan komme til at leve i. Vi tror på, at det er essentielt at arbejde på mange niveauer samtidigt for at sikre, at borgerne, virksomhederne, de offentlige organisationer og græsrodsorganisationerne alle gør deres bedste for at bidrage til at skabe et Danmark, som vi kan være oprigtigt stolte af. Et Danmark, der kan vise vejen, så andre lande vil kunne se, at det er muligt at skabe en økonomisk udvikling, der er miljømæssigt bæredygtig og samtidig have glade borgere i et land med høj beskæftigelse, høj lighed, økonomisk stabilitet, tryghed og frihed og masser af fritid. Når andre lande kan se, hvordan alternativet til nutidens døende epoke egentlig ser ud, så vil de forhåbentligt lade sig inspirere, og selv begynde at gennemføre lignende reformer. På denne måde vil den vision, vi har for Danmark, kunne sprede sig ud i verden og bidrage til at muliggøre, at vores børn ikke længere bør frygte fremtiden, men glæde sig til den! For at dette skal lykkes, er mod og styrke til at turde tænke og handle anderledes fundamentalt.

Mikkel Kjær er kandidat i international udvikling og globale studier, Rune Peter Wingård er kandidat i international udvikling og socialvidenskab, begge fra RUC

TEMA VERDENSSYSTEMETS USTABILITET

DETTE NUMMERS temasektion diskuterer fire hovedaspekter ved verdenssystemet, der alle bærer ustabilitet i sig: verdenskapitalismens udvikling omkring ressourceudvinding og forbrug, finansmarkedet, handels- og investeringsrelationer samt det statsapparat, der er bygget op for at tilfredsstille disse interesser.

"Kampen om ressourcerne – er en anden verden mulig?" viser, at det moderne verdenssystem har bredt sig fra Vesteuropa, både politisk som et interstatsligt system og økonomisk i form af verdensmarkedet. Det er i stort omfang foregået ved erobringer – af Amerika i første omgang, hvor både Syd og Nord blev en del af verdensøkonomien. Der udvikledes en ekstraktionsøkonomi, der levede af at udbytte råstoffer uden hensyn til omkostningerne for natur og samfund. Verdenssystemets hegemoni er gået fra Portugal og Spanien, siden England (industrikapitalismen) og, efter to ødelæggende verdenskrige, hvor rivalen Tyskland blev overvundet, til USA. Ind imellem opstod Sovjetunionen, der viste sig ikke at være langtidsholdbart. Men også den amerikanske dominans er nu på retur, dels politisk, dels økonomisk, men først og fremmest er 'the American way of life' ikke mulig for kloden som helhed, samtidig med at den fattigere del af verden ikke længere vil acceptere de vestlige privilegier.

Ressourceudnyttelse har været tæt knyttet til de forskellige epoker, Spanien og Portugal: guld og sølv, England: kul og stål, USA: olie/benzin med atomkraft som en underafdeling af Den kolde Krig. Et egentligt nyt verdensomfattende energisystem har vi stadig til gode, for de foreløbige klimatiltag med markedsføring af CO₂-tildelinger er og vil

vedblive at være en fiasko. Positive tiltag kan spores, men det bliver kamp til stregen mellem de forskellige kræfter.

Finanssystemet er en samlende kraft i verdenssystemets enhed og ustabilitet. Finanserne griber med sine blækspruttearme ned i alle økonomiske og en del politiske forhold. Artiklen "Mens støvet lægger sig efter finanskrisen" undersøger grundene til sidste finanskrisen og forklaringerne på den ved bl.a. at bringe sammenligninger med 20/30'ernes krise og depression. Dynamikken i opbygningen til sidste krise var hjulpet på vej af frisættelsen af finansielle energier. At finansmarkedet kunne geare sig selv så højt op ved at udstede en kaskade af værdipapirer på basis af et i stigende grad overvurderet boligmarked, blev ikke umiddelbart anset som farligt. Det var først i 2008, da det hele krakkede, og økonomien var ved at gå i stå, at den foregående risikoopbygning blev erkendt. Men mere end det drejer det sig om indbyggede ustabiliteter i systemet selv, den stadige drift efter profit vil tendere mod at drive det ud over tidligere grænser. Til sidst vises det, hvor impotent økonomisk teori stiller sig over for finansverdenen – gængs økonomisk teori er simpelthen uden kapitalister, uden kapitalaktiver og uden finansielle markeder.

Spørgsmålene, der diskuteres i "Alt er til forhandling – kommer der en frihandelsaftale mellem USA og EU?" er ikke todsatser som i gamle dage – for dem er der ikke mange tilbage af. Når forhandlingerne snart begynder, vil de have en dagsorden om frihed og lighed for investeringer og grænseoverskridende ejendomsret, i praksis en harmonisering af produktions- og markedsbetingelser for GMO,

fødevarerstandarder, intellektuel ejendom, offentlige indkøb, miljøregler osv. Som ved tidligere 'frihandelsforhandlinger' stilles økonomiske gevinster i udsigt, men ingen beregninger tyder på væsentlige velstandsforbedringer. Derfor ligger det lige for at slutte, at det drejer sig om den stærkes ret (USA's) til at sætte betingelserne og tilsidesætte forsigtighedsprincipper. Der vil dog uden tvivl være en masse sten på vejen for en sådan aftale, for modstanden vil være betragtelig, også i USA.

Den dybe stat er dukket op i medierne. Det er den, der beskytter de interesser, der ikke hører hjemme i det demokratiske rum. Når befolkningerne 'truer' med at gå imod økonomiske grundinteresser, skal der nok være et hemmeligt sikkerhedsapparat, der kan forpurre det, om det så er i form af voldsudøvelse, militærkup eller mere raffineret undertrykkelse. Tyrkiet har en lang tradition for 'den dybe stat' – udtrykket stammer herfra – og det har Egypten også. Men i virkeligheden har vi andre samme dybe stat, og dens moderne form i USA berøres. Under Den kolde Krig beskyttede den Vesten mod

imaginære venstreorienterede fjender, nu er der andre trusler. Hvad vi ser, er, at frihedshåbet i Mellemøsten bliver trådt under fode på trods af alle de heroiske opstande, der har været. Valget mellem 'den dybe stat' og Det muslimske Broderskab er ikke løfterigt. De vestlige magter er desorienterede, men er måske ikke helt utilfredse med militærets tilbagekomst i Egypten. I Tyrkiet er premierminister Erdoğan på den anden side sluppet af med de gamle generaler, der i mange år havde opereret i samklang med NATO's 'stay-behind' styrker og udgjort den dybe stat – kun for at etablere sit eget dybdegående statsapparat.

Skellet for Vesten går ikke mellem sekulære og religiøse styrer i Mellemøsten, men er defineret af strategiske interesser og deres fordeling mellem de styrer, der er provestlige og dem, der ikke giver tribut til Vesten. Denne kynisme undergraver befolkningernes tillid til, at Vesten reelt står for frihed og demokrati. Og vil yderligere stimulere rodløsheden og desperationen.

Af Karen Helveg Petersen

Kampen om ressourcerne

– er en anden verden mulig?

ARTIKLEN GENNEMGÅR den sammenhæng mellem politisk magt og dominans over naturressourcerne, der har været et gennemgående træk i kapitalismen. Parolen 'En anden verden er mulig' har lydt fra Verdens Sociale Forum i flere år. Den kan suppleres med en teoretisk vurdering der siger, at en anden verden er på vej. Men der er kamp til stregen om, hvordan den skal udformes. En form for 'øko-socialisme', der kombinerer retfærdighed og ressourcehensyn, er nødvendig.

Af Rolf Czeskleba-Dupont

Verdenssystem i overgang

DE SIDSTE GODT 500 års verdenshistorie kendetegnes af en tidsmæssigt og rumligt unik proces. I flere bølger af globalisering har det moderne verdenssystem bredt sig fra Vesteuropa, både politisk som et interstatsligt system og økonomisk i form af verdensmarkedet. Denne opfattelse, som ligger til grund for artiklen, forfægtes af sociologen Immanuel Wallerstein.¹ Geografen Peter J. Taylor går i sin klassiker *Political geography: World-economy, nation-state and locality* i rumlige detaljer med processen. Det elektroniske tidsskrift *Journal of World-Systems Research* (JWSR) er en af denne retnings spydspidspublikationer og konkretiserer f.eks. begrebet hegemoni. I en artikel om USA's legitimering af egen brug af toksisk vold fremhæves det således, at udøvelsen af hegemoni ikke kun består i militær og økonomisk dominans: "En global magt skal vinde de underordnedes accept ved at levere globalt moralsk lederskab og ved at overbevise om, at den i verdensanliggender repræsenterer en almen – i modsætning til dens egen særlige – interesse."²

” Ekstraktivismen instead of 'Ekstraaktivismen' sætter altså grænser for økologiske hensyn i staternes praktiske politik for at bevare regnskoven som levested og for at forhindre dens fortsatte afbrænding med ophobning af affaldsstoffer i miljøet som følge, først og fremmest af CO₂ i atmosfæren ”

Ifølge verdenssystem-analytikerne udøvede spanierne og portugiserne i en første bølge af globalisering deres imperiale herredømme over Caribien og Latinamerika med åbenlys politisk-militær tvang og økonomisk udplyndring. Frihedshelten Simón Bolívars kamp for uafhængighed fra dem siden 1810 førte til en første bølge af afkolonisering efterfulgt af en mere informel imperialism i form af engelske og senere nordamerikanske selskabers dominans over 'bananrepublikkerne'.

Disse formelle eller informelle imperialismer ser nu ud til at blive besvaret gennem en modbølge af en mere selvcentreret politisk udvikling, især i Latinamerika. Økonomierne bygger dog stadigvæk på en lokal udnyttelse af naturressourcer på det kapitalistiske verdensmarkeds præmisser. Dette problem er kendt som 'extrativismo': "Globalt er der et overforbrug af råmaterialer. Den økonomiske betydning af de sociale og miljømæssige skader burde medregnes ved en evaluering af produktionsprocesserne såvel som bidraget til klimaforandringen. Disse vurderinger bliver imidlertid undladt, for hvis de forelå, ville ekstraktionsprojekterne aldrig blive vedtaget. Virkningerne på de steder, hvor ressourcerne bliver udvundet, bliver ignoreret, hvilket forklarer hvorfor der kommer konflikter. Dette er paradokset med makroøkonomisk velstand på bekostning af lokal skade."³

Ekstraktivismen sætter altså grænser for økologiske hensyn i staternes praktiske politik for at bevare regnskoven som levested og for at forhindre dens fortsatte afbrænding med ophobning af af-

¹ Introduction to world-systems analysis (2004).

² E.Bonds, "Hegemony and humanitarian norms. The US legitimization of toxic violence", JWSR, vol.19#1, 2013

³ Eduardo Gudynas, forsker ved det uruguayanske Latin American Center of Social Ecology i Nyhedsnetværket Tierramérica, 5.7.2010.

faldsstoffer i miljøet som følge, først og fremmest af CO₂ i atmosfæren. CO₂ overgår mængdemæssigt alle andre former for affaldsstoffer både historisk, hvad angår den fossil-kapitalistiske industrialiserings diverse 'produktionsekskrementer' (Marx) og på årsbasis især i vækstperioden siden 2.verdenskrig. Firs (80)% af de resterende fossile brændselsreserver burde derfor af klimahensyn blive liggende i jorden⁴. Men 'det internationale samfund' er ikke for alvor gået ind på Ecuadors tilbud om at bevare regnskoven i Yasuni-området med underliggende oliereserver mod 50 % økonomisk kompensation. På trods af FN-opbakning ville kun få købe aflad ved at investere i denne sikre forhindring af store CO₂-udslip, og Ecuador har nu opgivet det. Klimamæssigt kontraproduktive investeringer i træpilleimport er derimod dagens orden, når EU udsteder klimavoter. Som Wallerstein konstaterer, har det moderne verdenssystem fra starten accelereret skovdelæggelser i de inkorporerede områder. Vi ved det alle, og mange har svært ved at ændre vanetænkningen 'blot for klimaets skyld'.

”

spørgsmålet [formuleredes], om udflagningsprocessen var ved at finde sine grænser: De sidste lommer af billig arbejdskraft og/eller billige naturressourcer i periferilande vil om føje tid være udnyttet”

Samtidig med de iberiske imperiers plyndringstogter i Mellem- og Sydamerika, der satte det hele i gang, indledtes verdenssystemets første fase gennem etableringen af det første af tre historiske hegemonier, nemlig Hollands. Således formulerede hollænderen Hugo de Grotius i 1609 et første til løb til folkeretten for bl.a. at garantere lige adgang til havene som en vækstbetingelse for den gryende handelskapitalisme. På grund af særligt gunstige startbetingelser for den fossilt baserede industrikapitalisme blev det England – og ikke Frankrig – der efterfulgte i de hollandske hegemoners fodspor. Og over for den kulbaserede europæiske industrialiseringsmodel indhøstede Amerikas Forenede Stater efter borgerkrigen væsentlige produktivitetsgevinster ved at udnytte de ædlere olie- og gasforekomster.

⁴ Global Warming's Terrifying New Math. Three simple numbers that add up to global catastrophe – and that make clear who the real enemy is (www.rollingstone.com/politics/news/global-warmings-terrifying-new-math-20120719#ixzz2cnz4izG6).

Benzinen gav i første verdenskrigs massive slag med tungt krigsmateriel udslaget for de vestlige allierede i form af sejr over den tyske udfordrer, der blev endelig besejret i 2.verdenskrig, hvor syntetisk benzin fra brunkul (Leuna-benzin) var en dårlig erstatning. Verdenssystem-analytikerne peger på, at det i 1700-tallet tilsvarende havde taget flere årtiers krige mellem Frankrig og England, før sidstnævnte, der havde både kul og bedre jernmalm, vandt kampen om overherredømmet. I det hele taget bevægede enkelte lande sig op og ned i et hierarki bestemt af innovative produktionsmåder i kapital-akkumulationens centre modsat perifere områder, der var råstofleverandører og semiperifere områder midt imellem.

På højdepunktet af det sidste amerikanske hegemoni oprettedes FN-systemet for stabilisering af det interstatslige retssystem. Siden Bretton Woods-konferencen i 1944 skulle Verdensbanken stå for udvikling, i første omgang af de besejrede lande, og Valutafonden udjævne betalingsbalancernes under- og overskud på verdensmarkedet. Stik imod John M. Keynes' forslag om en neutral verdens-valuta ('Bancor') blev dette solidariske forsøg bundet til dollaren som ankervaluta. Og da dollarens guldindløselighed i begyndelsen af 70'erne ikke kunne overholdes længere, gik Bretton Woods systemets faste valutakurser ned. Siden slut-70'erne gjaldt igen den stærkeste ret, idet den amerikanske centralbank midlertidigt førte en ekstrem højrente-politik, der bl.a. ramte flere ulande hårdt og startede en kædereaktion af gældskrises. Verdensbanken og Valutafonden fik så i firserne med de neolibérale struktur-tilpasningsprogrammer tildelt en ny, repressiv rolle. Som vi også i dag oplever det med

behandlingen af gældskriserne i Europa, dog med lave renter på gr. af den verdensomspændende økonomiske krise.

Igennem alt dette foregik USA's hegemonis forfald i to tempi – først økonomisk siden Vietnam-krigen; og siden 2003 også politisk, hvor en eurasisk akse fra Paris via Berlin og Moskva til Peking gik imod de neokonservatives nye Golfkrig til sikring af den amerikanske geopolitiske magtposition i og omkring Mellemøsten. Men i august 2011 var det bl.a. kommet så vidt, at Latinamerikas forsamlede finansministre i Lima drøftede, hvordan de bedst kunne isolere deres lande mod effekterne af USA's nedtur.⁵ Man kan godt se kontrasten i USA's hegemoniske position i 1950'erne og efter årtusindskiftet, når man tænker på USA's held med at få FN's Sikkerhedsråd med på at starte Korea-krigen, da Sovjet udeblev fra det afgørende møde, og på dets aktion mod de faste SR-medlemmer England og Frankrig i Suez-krisen, der var med til at skabe næsten 10 års fred.

De gamle industrilandes substans blev i mellem-tiden svækket gennem deindustriisering af flere kernelande, bl.a. som led i knægtelsen af fagbevægelsen siden 70'erne. Dette kan ses som globaliseringens sidste, neoliberale bølge, der ellers er blevet betegnet som 'post-Fordisme' (altså opgør med samlebåndproduktionen) eller oplæg til et helt nyt 'videnssamfund'. Når en del materiel produktion er udflaget til fremvoksende lande med billigere produktionsinputs såvel som -outputs, kan dette tolkes som led i en overgang til kapitalistisk high-tech-produktionsmåde i de udviklede lande.⁶ Hertil formulerede Wallerstein for nylig spørgsmålet, om udflagningsprocessen var ved at finde sine grænser: De sidste lommer af billig arbejdskraft og/eller billige naturressourcer i periferilande vil om føje tid være udnyttet.⁷

Denne ekstreme udbytning/udplyndring møder voksende modstand, jfr. fagbevægelsens internationale initiativ efter de gentagne sammenstyrtninger af systuer i Bangladesh. De nye centres arbejderklasse vil ikke længere stå underbetalt til rådighed for de gamle centres grænseløse kapitalakkumulation. Deres (vores) kontinuerlige overgreb forudsætter i øvrigt urealistisk lave transportomkostninger. Urealistisk set ud fra verden som et sammenhængende økologisk-økonomisk system,

som det på markedsoverfladen selvfølgelig ikke ser ud til at være. I lige-til-tiden produktionens tidsalder udnyttedes transportkæderne som lagerplads for at forkorte kapitalernes omslagstid og dermed øge profitraten. Fra kontrakt til kontrakt udøver lovene om udbud og efterspørgsel deres 'blinde herredøm-

”

For at sikre billig olie til opretholdelsen af 'vores levevis' var Mellemøsten, Nord- og Østafrika og Kaukasus-omegnen allerede under præsident Ronald Reagan blevet mål for intens militær bevågenhed”

me' (Marx) særdeles effektivt. Så længe der ikke sikres kontinuerlig samfundsmæssig indsigt i og kontrol med produktionens og reproduktionens betingelser, udsættes menneskeheden imidlertid for stedse værre katastrofer som følge af overproduktionskriser såvel som økologiske overbelastninger.

Den normaliserede og dybt produktionsbaserede kapitalistiske udbytning har nemlig for længst gjort det muligt for virksomhederne at overvælde en del af deres omkostninger på samfundet og naturen. På grund af generelt øgede og uddybede modsætninger samt fejlslagne reguleringer er denne normalfase i verdenssystemet ifølge Wallerstein gået over i en tilstand af verdenssystemisk kaos.

Modsætningerne bryder ud i en systemkrise som den, vi har oplevet siden 2007. Verden nærmer sig dermed en skillevej: "En mulighed er et nyt, ikke-kapitalistisk system der genindsætter (og muligvis forværrer) de tre essentielle kendetegn af kapitalismen – hierarki, udbytning og polarisering. Den anden mulighed er et nyt system som er relativt demokratisk og relativt egalitært. Sidstnævnte system – er det værd at understrege – har aldrig eksisteret i verdenshistorien. Men det er muligt.”

Et langt amerikansk århundrede

Det såkaldte 'amerikanske århundrede' blev oprindeligt muliggjort gennem den amerikanske borgerkrigs udgang i 1865, hvor sydstaternes plantageøkonomi med slaveejendom blev afskaffet. Dette åbnede vejen for, at USA bevægede sig fra semiperiferien til superligaen og via to verdenskrige slog Tyskland ud i kampen om at blive arvtager til det britiske hegemoni på verdensplan. Efter 1945 kunne så det amerikanske århundrede udråbes for at fremme en global efterligning af 'the American way of life'. Den dag i dag lider vi under konsekvenserne af denne ødsle leve- og produktionsmåde ('the affluent society', overflodssamfundet), som USA kunne udkonkurrere Sovjet med, fordi dennes socialisme-model var for spartansk, og forsøget på at 'indhente

5 Jfr. Wallersteins 'Commentary' 211, 15.8.2011 på www.iwallenstein.com.

6 Jfr. W.F. Haug 2003: High-tech-Kapitalismus (Højtech-kapitalisme); samt 2012: Hightech-Kapitalismus in der großen Krise (Højtech-kapitalisme i den store krise), Argument Verlag Hamburg.

7 "End of the Road for Runaway Factories?", 'Commentary' 351, 15.4.13.

og overhale USA' (ministerpræsident Khrushchev i 1960) slog fejl. Sagt på en anden måde løb planøkonomien med dens tonsideologiske succes-kriterium for virksomhedernes produktion ind i alvorlige materielle – både ressourcemæssige og miljømæssige – 'grænser for vækst'.

Efter årtusindskiftet fik neokonservative kræfter i USA som bekendt mulighed for med krudt og kugler at udleve vilde drømme om deres 'projekt for et nyt amerikansk århundrede'. For at sikre billig olie til opretholdelsen af 'vores levevis' var Mellemøsten, Nord- og Østafrika og Kaukasus-omegnen allerede under præsident Ronald Reagan blevet mål for intens militær bevågenhed som en central amerikansk kommandos (USCENTCOM's) ansvarsområde – nu fra Egypten til Kasakhstan.

Dynamikken i dette imperiale engagement var så overvældende, at senere præsidenter lige til Obama også er blevet trukket ind i den. En ændring er, at krigsteknologien er blevet for ødelæggende for landtropper (Haug 2012), men alene med luftvåbenets overlegenhed og digitale efterrettningsnetværk bliver et andet århundrede med US-amerikansk hegemoni næppe virkelighed.

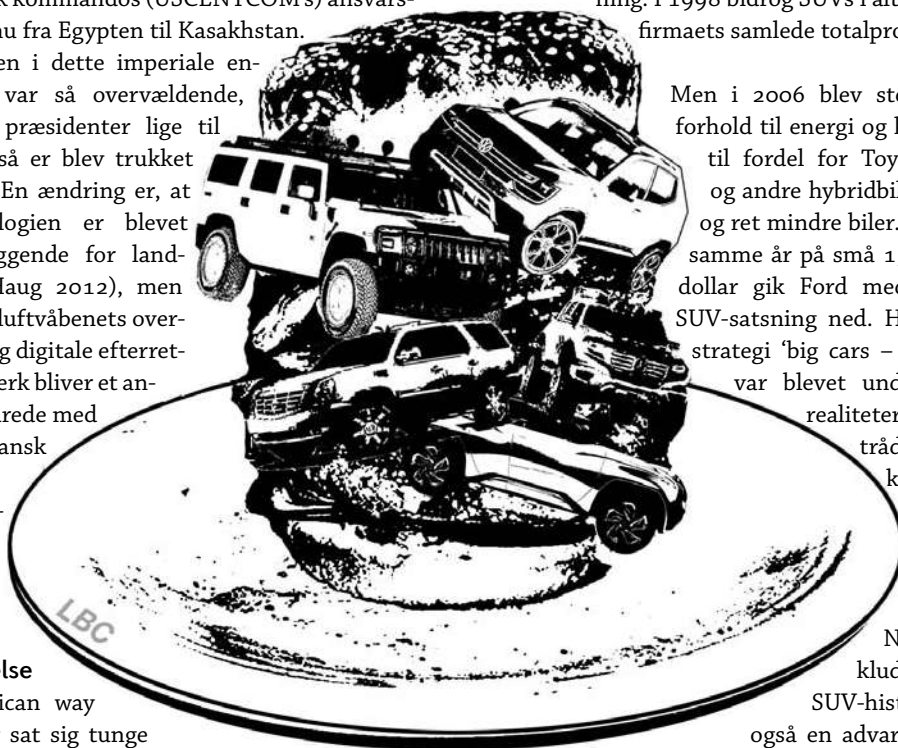
Detroits

ødelæggelse

The 'American way of life' har sat sig tunge spor: I begyndelsen af det nye årtusinde, da over halvdelen af alle nytilladte biler på amerikanske veje var benzin-slugende Sports-Utility Vehicles (SUV), var olieimporten fra den Persiske Golf steget til 2,5 millioner tønder olie (bbl) per dag. Det var 150 % over niveauet fra 1974. USA's bilister kunne have undgået denne stigning på 1,5 millioner bbl per dag, hvis blot benzinøkonomien for bilflåden var blevet forbedret med 2,13 km pr. liter mere end den gjorde!⁸ Grebet efter Mellemøstens olie var et dumhedens overforbrugsfænomen.

Under 70'ernes præsident Carter var der ellers en spæd begyndelse på en bedre energi- og klimatilpasning af dollargrinene, bl.a. med en lov om hastighedsbegrænsning på alle motorveje, en fordobling af benzinøkonomien i løbet af et årti og prototyper

af Ford-biler, der kunne køre på 100 % ethanol fra brasilianske sukkerrørsplantager. Under Reagan og Bush Sr. blev Detroit's tre store bilgiganter Ford, General Motors og Chrysler imidlertid friholdt for flere reguleringer. En særlig kreativ opfindelse i denne forbindelse var de nævnte SUVs, der i design og understel lignede en pickup-truck, men fik påsat karosseri svarende til en stor bil samt 4-hjuls træk⁹. Som ny bilkategori blev de klassificeret som varefrem for store personbiler og slap med et mindsket krav til benzinøkonomien på 3 km/l. Udenlandske konkurrenter var ikke villige eller i stand til at kopiere dem. Solgt til et luksuskøbersegment i både USA og i udlandet indbragte disse 'aggressive' højpris-biler Ford en profit på 2/3 af deres egenomsætning. I 1998 bidrog SUVs i alt med 1/3 til firmaets samlede totalprofit.

Men i 2006 blev stemningen i forhold til energi og klima vendt til fordel for Toyota Primus og andre hybridbiler eller slet og ret mindre biler. Med et tab samme år på små 15 milliarder dollar gik Ford med samt sin SUV-satsning ned. Henry Fords strategi 'big cars – big profits' var blevet underkendt af realiteterne. Staten trådte som bekendt til.

Som klimaaktivist Jonathan Neale konkluderer: "Hele SUV-historien er også en advarsel for alle,

der tænker, at de gamle bil- og oliebrancher vil tilpasse sig en ny alternativ energi-økonomi. De ser i stedet for tilpasning til klimaforandring som selskabernes død. De vil lave al den grønne støj, som de bliver tvunget til, og intet mere." Og de gamle bil-, olie- og kulindustrier havde hertil den politiske magt. Neale har ret i sin påstand, ikke mindst hvad angår den grønne støj, der siden 1997 kom fra forhandlingerne om Kyoto-protokollen. For at omsætte klimakonventionen fra Rio 1992 og FN's klimapanel's anbefalinger til praktisk politik kunne staterne med nød og næppe enes om protokollen og nogle mere detaljerede udførelsesbestemmelser.

I de fem år der gik mellem Rio og Kyoto havde den amerikanske bil-, olie- og kulbranches forhandlere

8 Frazer Cameron 2002: U.S. Foreign Policy after the Cold War, s.129.

9 Jonathan Neale 2008: Stop global warming – change the world, s.141-149.

ikke kun formålet at blive penneførere for den amerikanske regering, men de bestemte også kursen i Kyoto-protokollen: 1) at aflede fra direkte indgreb mod målbare CO₂-udslip fra udstødningsrør og skorstene ved at indføre komplicerede, nødvendigvis ufuldstændige, modelbaserede regnskaber omkring balancen mellem planters ('biomassens') CO₂-optagelse og -frigivelse; samt 2) ved at omdefinere staternes pligt til at reducere CO₂-udslip fra deres nationale område til at tillade de store, som oftest transnationale, selskaber at blive ved med at forurene og handle med tilladelserne hertil. Deres neokonservative forkæmpere i USA blokerede derudover ratifikationen af Kyoto-protokollen med en hyklerisk henvisning til, at store semiperifere lande som Kina ikke var forpligtet til reduktioner af CO₂-udslip.

Efter COP₁₅ i København og udløbet af den første og foreløbigt sidste Kyoto-fase fra 2008 til 2012 må vi endeligt konstatere, at det er lykkedes 'Detroit' og medfølgende brancher at ødelægge den tilsigtede globale klimapolitik – ligesom forresten også den by, hvis 'fordistiske' produktionskultur det meste af det amerikanske 20. århundrede var præget af.

'Energiewende' trækker i langdrag

I starten af det ekstremernes, korte århundrede, som Eric Hobsbawm skrev om i 1994, tilskyndede V.I. Lenin på en partikonference i november 1920 til at skifte fokus fra militær-politiske opgaver til den økonomiske opbygning af landet. Han vendte sig mod bureaukratiseringen af partiet og staten og gik ind for Sovjetmagten forstået som et "politisk organ, som giver de undertrykte masser muligheden for selv at afgøre tingene".¹⁰ Dette skulle sikre opbygningens politiske side, mens den økonomiske side krævede et netværk mellem industrivirksomheder på grundlag af moderne teknik, nemlig elektrificering. Dette førte til sloganet: "Kommunisme er sovjetmagt plus hele landets elektrificering."¹¹ Elektromotoren havde elimineret behovet for kompakte industricentre, som var betinget af dampmaskinerne som central motor.

Inden Eric Hobsbawms korte 20. århundrede (1917-91) var endt, var teknologioptimismen i Sovjetunionen blevet punkteret gennem eksplosionen i A-kraftværket Tjernobyl i 1986. Desværre ignorerede de planøkonomiske beslutningsfora, der dengang endnu eksisterede, både den generelle vestlige debat om grænser for vækst og den mere specifikke om energi-analytiske værktøjer, der tillader at vurdere effektiviteten af hele forsyningskæder i for-

hold til deres anvendelsesformål¹². Man kan derfor hævde, at en medvirkende årsag til planøkonomiernes kollaps var, at de gennem deres slaviske planopfyldelse løb ind i fysiske grænser for vækst.¹³ USA og Sovjet havde jo heller ikke i kapløbet om den ombejlede 'tredje verden' lige mange og lige ressourcerige ulande at udbytte, og Sovjet hørte selv til de olie- og naturgasrige semiperifere udviklingsstater (Den 'Anden' Verden).

Blandt de vestlige naturvidenskabsfolk, der ligesom det amerikanske fysikerselskab (American Institute of Physics 1975) genopdagede termodynamikkens 2. hovedsætning og dens anvendelse i energiplanlægningen (hertillands Niels Meyer, Bent Sørensen m.fl.), var også et hold omkring Hartmut Bossel fra Öko-Institutet i Freiburg, der omkring 1980 udgav bogen "Energiumstilling. Velstand uden uran og olie" (Forfatterens oversættelse). Holdet fik det vesttyske parlament til at behandle emnet i et underudvalg, hvorfor begrebet 'Energiewende', altså energiumstilling, har sat sig spor i den tyske bevidsthed. Her blev Öko-Institutets scenarier, der viste vejen til at knække hhv. dæmpe vækstkurven for de vesttyske energibehov, sammenlignet med flere økonomiske forskningsinstitutters fremskrivninger af en stedse stigende energi-efterspørgsel – en yndlingspåstand fra atomkrafttilhængere som professor Bent Elbæk, der havde fremført den med ildhu i Danmarks monopoljernsyns bedste sendetid.

”

en medvirkende årsag til planøkonomiernes kollaps var, at de gennem deres slaviske planopfyldelse løb ind i fysiske grænser for vækst”

Ligesom i Danmark holdt det (vest-)tyske forbrug af primærenergi sig så godt som konstant svarende til Öko-Institutets scenarie med et afdæmpet energiforbrug. Lidt har man da lært. Forudsigelserne om ubønhørlig vækst i energiforbruget, som også i Danmark var blevet fremsat i 70'erne, og som havde ført til råb efter udbygning med A-kraftværker, led derimod skibbrud. Öko-Institutet udviklede en nuanceret energitænkning, hvor efterspørgselsiden blev differentieret efter energitjenester hos

¹⁰ Lenin Werke, Berlin 1959, bind 31, s.415, forfatterens oversættelse.

¹¹ Lenin, det citerede værk, s. 414.

¹² Til forskel fra termodynamikkens 1.hovedsætnings kalorietælling på intervallskala inddrager 2.hovedsætning temperaturniveauer i forhold til det absolutte nulpunkt for at kunne måle procentvise forskelle, jf. Rudolf Clausius formulering: "Indre energi kan ikke af sig selv strømme fra områder med lavere temperatur til områder med højere temperatur".

¹³ Saral Sarkar 1999: Eco-socialism or Eco-capitalism? Zed Books.

slutforbrugeren, f.eks. efter temperaturniveauet i varmforsyningen. Endvidere blev udbudssiden differentieret efter forskellige anvendelige energikilder, der mere flydende kunne substituere hinanden, end anlægsejere ofte vil vide. Som det er dokumenteret i kontroverser med repræsentanter for Vesttysklands A-kraftsektor, var modstanden mod atomkraft ligesom i Danmark fagligt godt rustet.

Selvom meget af den mere avancerede energiøkonomiske viden, der dengang blev produceret, i de forløbne årtier er gået i glemmebogen, har ordet 'Energiewende' dog haft en positiv klang. Kansler Angela Merkel, der havde afløst et rødt-grønt kabinet, så derfor efter A-kraftværket Fukushima's destruktion i 2011 sin politiske overlevelse i at ændre A-kraftpolitikken. Hvor hun forinden havde tilladt, at levetiden for A-kraftparkerne kunne forlænges, trådte hun nu på bremsen, fik skrottet de værste anlæg og gav de resterende en kortere levetid. Hun gentog hermed, hvad der i 1986 var lykkedes for Kohl-regeringen efter Tjernobyl – nemlig at fratage De Grønne muligheden for en oplagt parlamentarisk sejr – blot nu på forbundsplan i et genforenet Tyskland frem for en enkelt delstat (Niedersachsen). Dengang måtte de autoritetstro tyskere nøjes med, at der endelig blev oprettet et miljøministerium på forbundsplan med tilføjelsen om, at det også skulle være et ministerium for reaktorsikkerhed.

Så nemt slap Merkel ikke ovenpå Fukushima, som den dag i dag lækker radioaktivitet ud i Stillehavet. Takket være årtiers progressive energipolitik inspireret af den danske model med faste afregnings-takster og videreudviklet gennem bl.a. SPD's forbundsdagsmedlem Hermann Scheer (død i 2010), var vindmølle- og solcelleudbygningen i Tyskland kommet godt i gang. Nu skulle der satses stort, og den bebudede Energiewende medførte, at der blev investeret i flere offshore-vindmølleparker. Deres beliggenhed mod nord betød, at en kraftig netudbygning skulle til, fordi mange elforbrugende økonomiske centre lå i de sydlige forbundsstater. Med den herskende asociale, neoliberale mentalitet blev omkostningerne for både offshore- og netinvesteringer i alt for høj grad væltet over på menige elforbrugere, herunder ofrene for Harz-IV-arbejdsmarkedsreformerne.¹⁴ Mange kunne simpelthen ikke klare at betale elregningerne.

Hvad der gør næsten lige så ondt er, at den overordnede netudbygning til vindmølleparkerne i modsætning til i Danmark ikke blev foretaget i det fornødne tempo. Dermed skabtes endnu flere modstandere mod en kikset energiomstilling, da vindkraft-investorerne på gr. af stigende usikkerhed i 2013 aflyste planlagte energiinvesteringer med

flere virksomheders kollaps som følge, f.eks. inden for fundamentering og vindmølleveje-produktion i udsultede Nordkystbyer som Cuxhaven. Havvindmølleparken 'Riffgat' 15 km uden for Borkum har ikke kunnet tilsluttes til nettet, men kører på diesel for at holde rotorerne i gang og forsinke deres korrosion.¹⁵

Dagbladet *Arbejderen* opfordrer derfor med rette den 7.8.2013 til at holde "et vågent øje med, om den tyske regering også løber fra sine løfter om at ud-fase brugen af atomkraft". Det har den nye japanske regering også erklæret, at den vil. Med 456 atomkraftværker i verden, der hvert år producerer mellem 10.000 og 15.000 tons højradoaktivt affald, er der lagt op til en hård kamp mod denne koldkrigs-skabte sektors bureaukrati.

Facit

Hvis det for alvor skal blive til noget med en grøn omstilling, skal den allerførst hjælpes kraftigt på vej med planøkonomiske elementer, der handler både om investeringer og om skrotninger, se f.eks. det danske disinvesterings-initiativ, 'Ansvarlig Fremtid'.¹⁶ Det har som mål at få pensionskasserne til at droppe investeringer i f.eks. canadiske tjæresands-udvindinger og lede dem over i miljøskånsom vedvarende energi i stedet for. Samtidig må der sættes en stopper for den gamle kapitalistiske praksis med at vælte omkostningerne ved omstillingen over på samfundet, der rammer de svageste uforholdsmæssigt hårdt. Afbalanceringen af økologiske og sociale hensyn skal dog ikke lamme processen. Derfor kan vi lige så godt begynde at diskutere overgangen i retning af et fremtidigt 'økosocialistisk' samfund der ikke kun vil, men i stigende grad får organer og kræfter til på retfærdig vis at omstille samfundet i forhold til fremtidens krav.

Rolf Czeskleba-Dupont er Ph.D. og cand.scient. i kulturgeografi samt deltidsansat underviser på Roskilde Universitet. Han er aktiv klimadebattør.

¹⁴ Jfr. mit bidrag i DNC #20 om Tysklands ubalancer.

¹⁵ Der Spiegel 31/2013.

¹⁶ <http://ansvarligfremtid.dk/pension>

Mens støvet lægger sig efter finanskrisen

DET FINANSIELLE SYSTEMS track record som destabiliserende faktor i verden er imponerende. I over 100 år har det til overflod forsynet verden med store og små kriser. Og i betragtning af, hvordan systemet er vokset i omfang og kompleksitet – specielt de sidste 30-40 år – har det et stort potentiale for yderligere destabilisering i fremtiden. En tendens, som forstærkes af et bemærkelsesværdigt fravær af kvalificerede forklaringer på de finansielle krisers årsager og virkninger.

Af Jens Laugesen

Finansiel virksomhed handler om og med penge, med det formål at tjene flere penge til forskel fra økonomisk virksomhed der har at gøre med de reale værdier, det vil sige det at producere, distribuere, handle og forbruge alle former for varer.

Bankvirksomhed, som spiller en central rolle i de finansielle kriser, deler sig i to hovedområder. Det første er klassisk bankvirksomhed ('commercial banking'), som går langt tilbage og dækker alle de almindelige bankforretninger, der knytter sig til privatkunder og husholdninger ('retail banking'), virksomheder ('wholesale banking') og formueforvaltning ('private banking').

Det andet område er af nyere dato og omfatter formidling af kapital til virksomheder gennem kapitaludvidelser og handel på de forskellige finansielle markeder samt sammenlægninger, delinger og handel med virksomheder ('corporate finance'). Under investeringsbankvirksomhed ('investment banking') handles værdipapirer. Området kan nærmere sig skyggebankvirksomhed ('shadow banking'), hvis det selvstændiggør sine aktiviteter uden for det regulerede banksystem og f.eks. skaber skyggeenheder uden for sin egen balance. Det er netop 'shadow banking', der bliver motoren i den seneste finansielle krise.

Finanskapitalismens dynamikker

Skyggebankvirksomhed går tilbage til slutningen af 60'erne i USA, hvor en begyndende inflation skubbede renteniveauet opad. Systemet udviklede nye finansielle instrumenter, der tilbød både højere forrentning på indskud og lavere renter på lån til virksomheder end det traditionelle banksystem, som var underlagt en række reguleringer. Ved at spræn-

ge grænserne for regulerede bankforretninger og udnytte uklare regler skabtes en blomstrende forretning. Omfanget af den finansiering, det uregulerede banksystem kunne stille til rådighed, var fra år 2000 større end den finansiering, det traditionelle banksystem leverede – indtil krisen indtraf. (FCIC)

” Skyggebankvirksomhed går tilbage til slutningen af 60'erne... [og] udviklede nye finansielle instrumenter, der tilbød både højere forrentning på indskud og lavere renter på lån til virksomheder end det traditionelle banksystem ”

Godt hjulpet på vej af hele basispakken af konservative grundværdier troen på det frie marked, det frie initiativ, minimalstaten, privatforbrug og selvejerskab førte det til en enorm vækst i pengemængden. I USA voksede pengemængden fra midten af 90'erne til at være 70 % større end BNP. Størstedelen af den enorme pengevækst blev skabt via kredit. Fra Reagan kom til, omkring 1980, voksede den samlede offentlige og private gæld i USA til at udgøre astronomiske næsten 400 % af BNP i 2010 (CAS). Man havde oplevet en tilsvarende himmelflugt op til depressionen i 30'erne, som dog toppede ved 300 %.

England og andre lande oplevede tilsvarende tendenser

Ejendomspriserne eksploderede og gav plads til endnu flere lån. Det skabte endnu mere forbrug, som trak produktionsapparatet op i overgear og gjorde det muligt for det økonomiske og politiske

establishment i USA at tage fuser på en hel befolkning – en hel verden.

Lige indtil den dag i slutningen af september 2008, hvor Ben Bernanke og co. måtte anmode Kongressen om den første krisepakke på \$700 milliarder. Det var mindre end 2 uger, efter at Lehman Brothers var kollapsede.

Hele det forløb var kun muligt, fordi store dele af banksystemet – støttet af nationalbankerne, pengepolitikken og lovgivningen (deregulering) – gik helt fra koncepterne og skabte et marked for sine egne, profitdrevne højrisiko-produkter, som verden aldrig havde set magen til.

Overgangen fra industrikapitalisme til finanskapitalisme var markant. I USA faldt industriens andel af BNP fra 21 til 14 % i løbet af to årtier frem til 2002, mens finanssektorens andel steg tilsvarende, og dens andel af den samlede profit nåede svimlende 47 % i 2007 (CAS). Det skyldes naturligvis også, at industriproduktionen er flyttet – outsourcet – til andre dele af verden, som så leverer endnu mere brændstof til finanskapitalen i form af profitter.

Efter første runde

Mens støvet lægger sig, skimter vi konturerne af en verden, nu med større ulighed, større kapital-koncentrationer, en voldsomt gældsfinansieret kreditmasse, en gældsbyrde, der pakke for pakke blev overført til det offentlige, og et overdimensioneret finansielt system. Det hele rundet af med høj arbejdsløshed og en række stater på randen af sammenbrud.

Det ville være synd at sige, at finanskapitalismens dynamikker har gjort verden mere stabil. Den finansielle krise har ikke bare rystet hele systemet, den har lagt grunden til den økonomiske hestekur, som nu truer med at splitte verden ad, legitimeret af den samme runddans om de frie markedskræfter, som drev krisen.

Usikkerheden bliver ikke mindre af, at forklaringerne aldrig rigtig kommer ind til kernen. Så længe erkendelsen ikke kommer længere end til et uheldigt samspil af ydre faktorer, er det ikke systemet i sig selv, der kommer under pres, og dets egendynamik kan – under overfladen – blive ved at lægge op til kriser. Kriser, der med stor sandsynlighed bliver voldsommere for hver gang, fordi det finansielle system kommer mere og mere ud af trit med de reale værdier, det flytter rundt på.

Kriseforklaringer

I USA slog krakket i 1929 om i 'den store depression' i 30'erne. Nu i 2007/8 oplever verden en krise af tilsvarende dimensioner, som bare ikke fik lov til

at folde sig ud i realøkonomien på samme måde – i hvert fald ikke endnu.

Der har været mange kriser før og ind imellem, men på en måde er de to store kriser arketypiske hver for sig. Krakket i 1929 er karakteristisk ved et fravær af statslig indgriben (den kom først senere) i modsætning til den nuværende krise. På den måde er der en direkte forbindelse mellem dem, fordi man netop ikke ønskede en gentagelse af begivenhederne i 30'erne. At man så foretog sig en masse andre dumheder, er en anden sag.

Adgangen til de nationale kasser har finanskapitalen selv befordret ved at knytte det politiske og statslige (føderale) system langt tættere til sig, og gennem integration, ekspansion og koncentration af det finansielle system at kanonisere begreber som 'systemiske banker' og 'too big to fail'.

De to kriser er også forbundet i forholdet regulering-deregulering. Det var netop erfaringerne fra 30'erne, der førte til en omfattende regulering af finanssektoren, i USA med bl.a. Glass-Steagall Act i 1933, der forbød en sammenblanding af klassisk bankvirksomhed og investeringsvirksomhed.

Efterhånden som det uregulerede shadow banking-regime udviklede sig, blev det en skarp konkurrent til det regulerede finanssystem, et forhold der lagde pres på det politiske system. En massiv lobbyvirksomhed, som flugtede fint med den ideologiske højredrejning, sørgede i løbet af 80'erne og 90'erne for at få fjernet de fleste reguleringer. Glass-Steagall blev reelt ophævet i 1999, og i det store og hele lå vejen nu åben for, at de traditionelle banker kunne deltage i festlighederne og udbyde de yderst avancerede finansielle instrumenter, der blev skabt under samlebetegnelsen 'securitization' ('Structured Finance') i 10-året op til krisen. Dermed voksede risikoen i hele det finansielle system.

Der er også nogle klare paralleller mellem de to kriser. Begge er resultatet af ekstrem spekulation i værdipapirer, der både er lånefinansieret og udløser bobler, som brister, når overbelåningen ikke længere kan betjenes.

I 20'erne var det almindelige mennesker, der startede med at købe aktier som en folkesport, hvorefter spekulationskapitalen drev aktieindekset til himmels (eller helvede). Også i den nuværende krise

” Fra omkring 1980 voksede den samlede offentlige og private gæld i USA til at udgøre astronomiske næsten 400 % af BNP i 2010”

var det almindelige mennesker, der startede med at låne penge til at købe deres boliger, hvorefter spekulationskapitalen drev boligpriserne til himmels.

I begge tilfælde er drivkræfterne profit. Profit for den del af finanssektoren, der sørger for kreditforsyningen, profit for de spekulanter, der blæser boblerne op, og profit for alle de mennesker, der i første omgang bare hoppede med på vognen.

Dengang

I Galbraiths analyse af krakket i 1929 konstaterer han, at 'økonomerne' åbenbart stadig ikke har fundet de endelige svar på, hvorfor det skete. Det nærmeste, han selv kommer, er, en 'usund' økonomi, med 1) en fundamental skæv indkomstfordeling – som bl.a. skyldtes en næsten fordobling af produktiviteten i 10-året fra 1919 til 1929, uden en tilsvarende stigning i lønningerne, 2) en vildtvoksende virksomhedskultur (holding-konstruktioner), der tiltrak svindlere og bedragere, 3) en uhensigtsmæssig bankstruktur, hvor dønningerne forplanter sig som kædereaktioner, 4) uheldige konsekvenser af overskud på handelsbalancen, og 5) 'den national-økonomiske videnskabs dårlige tilstand', som specielt var møntet på den dominerende forestilling om, at statsbudgettet skulle være i balance (JKG).

Desuden havde amerikanerne varmet godt op til krakket ved at pumpe en ejendomsboble op i Florida i midten af 20'erne.

En dansk afhandling konstaterer, at "Bankkrisen i mellemkrigstiden var den mest omfattende bankkrise i Danmark, og på den baggrund er den forbløffende dårligt belyst" (PHH, s. 36).

”

Den finansielle krise ... har lagt grunden til den økonomiske hestekur, som nu truer med at splitte verden ad, legitimeret af den samme runddans om de frie markeds kræfter, som drev krisen”

Forfatterens egen forklaring er omslaget fra – gældsfinansieret – højkonjunktur i efterkrigstiden til lavkonjunktur med deflation, faldende aktiekurser, stigende realrente, gældsbyrde og faldende indtjening (PHH). Den form for beskrivelse af nogle velkendte makrofænomener, som er typisk for eftertidens økonomer, gør os ikke meget klogere på, hvad der skete, og ikke det fjerneste klogere på, hvorfor det skete

Og nu

USA nedsatte efter 2007/08-krisen en kommission, som barslede med en omfattende redegørelse i januar 2011. Som nogle af de væsentligste årsager til krisen fremhæver kommissionen 1) omfattende mangler i regulering og overvågning af den finansielle sektor, 2) fundamentale fejl i ledelsen af mange af de vigtigste finansielle virksomheder, 3) en kombination af overdreven udlånsvirksomhed, risikable investeringer og mangel på gennemsigthed, 4) regeringen var dårligt forberedt og forværrede krisen med sine inkonsistente handlinger, og 5) et systematisk forfald i ansvar og etik hos alle involverede.

Kommissionen opregner specielt de elementer i finanssektoren, den mener, var afgørende for krisen: 1) kollaps af standarder for prioritetslån og det, de kalder 'the securitization pipeline', 2) OTC – over the counter – derivater, som er helt uregulerede kontrakter, f.eks. CDO og CDS (se note iv), og 3) kreditvurderingsbureauernes fundamentale fejl-vurderinger (FCIC). Og den konkluderer, at den nuværende finansielle sektor stort set er uforandret, blot endnu mere koncentreret på nogle få, systemisk betydningsfulde virksomheder.

Der er nok af forklaringer på de ingredienser, der indgår i suppedasen, hvad enten det er konjunkturforhold, vilkårene for finansiell virksomhed, dårlig ledelse og dårlig moral, eller mere eller mindre obskure produkter. Men ingen forklaringer på, hvorfor der bliver en krise ud af det.

Der synes at være almindelig enighed om, at det er vigtigt at lære af disse kriser for at kunne undgå dem i fremtiden. Men forklaringer kan jo være ubekvemme, hvis det viser sig, at årsagerne skal findes i selve systemet – at 'instability is an inherent and inescapable flaw of capitalism' (HM, s. 134).

Problemet ligger i selve kapitalismens konstruktion. Det er der, helt inde i motorrummet, vi skal finde forklaringen på, at det system altid og hele tiden vil slå om i kriser. Det er netop den drivkraft og dynamik, som hele det borgerlige regime er så begejstret for, der skubber systemet og resten af verden ud over kanten.

Systemisk ustabilitet - det ligger i generne

Det er længe siden, penge blev en 'vare' i sig selv. Som vare indgår penge i markedskapitalismens uendelige trædemølle af profitdrevet konkurrence og effektivitet og en mere eller mindre arbitrær prisdannelse, som tilskrives 'udbud-og-efterspørgsel'.

En finansiell transaktion er sjældent en engangshandel, der afsluttes, når vare og penge udveksles

(som når man køber et bundt bananer i Brugsen). Det er typisk en løbende udveksling af penge – på aftalte vilkår – som strækker sig over en periode. Derfor er finansielle produkter forbundet med den risiko, der ligger i, at enten køber eller sælger i løbet af perioden ikke opfylder sine forpligtelser.

Det skaber en relation mellem risiko og profit. Konkurrencen vil drive de finansielle virksomheder til at løbe – skabe en stadig større risiko, for at få en

” når mængden af finansielle transaktioner og produkter øges, så øges også den samlede risiko, og i sidste instans den samlede realøkonomiske effekt af, at disse risici indtræffer ”

højere profit, samtidig med at de jagter nye snedige metoder til at afdække, eller videretransportere risikoen, så der bliver plads til endnu mere kredit og endnu mere profit. Det ligger i generne.

Komplekse finansielle produkter, som CDS f.eks., er typisk afhængige af flere forhold, som påvirker hinanden indbyrdes (sub-prime lån, CDO og CDS), og øger derfor den samlede risiko (antallet af potentielle risiko-punkter). Det på trods af, at CDS'er blev sat i verden for at forsikre mod risikoen ved CDO'er (siden brugtes de også til at 'forsikre' andre risici). Risikoen øges også, fordi konstruktionerne er svært gennemskuelige og derfor dybt afhængige af kreditvurderingsbureauer, som selv har interesser i sektoren, og måske hellere tilslører end afslører risici.

Finansielle produkter vil altid være baseret på penge, som er selve råstoffet i den finansielle industri. Jo lavere rente, jo billigere kredit, jo større pengemængde, og jo større potentiale for at udvikle, handle med og profitere på finansielle produkter. Derfor er der en indbygget tendens i det finansielle system til at øge pengemængden.

Og når mængden af finansielle transaktioner og produkter øges, så øges også den samlede risiko, og i sidste instans den samlede realøkonomiske effekt af, at disse risici indtræffer. Som f.eks. sub-prime lånene med tilhørende derivater, der endte med at drive mennesker fra hus og hjem. Noget, vi nok ikke har set enden på.

Alt i alt må vi forvente, at det finansielle system under finanskapitalismen af egen kraft vil skabe flere og dybere kriser, og dermed en stadig mere ustabil verden, fordi systemet hele tiden tenderer mod at øge mængden og niveauet af risici, den indbyrdes risikoafhængighed, sandsynligheden for, at risici

indtræffer og effekten af, at det sker – alt sammen drevet af jagten på profit.

En teoretisk forklaring

Moderne økonomisk teori står på et skrøbeligt teoretisk fundament, som – ret paradoksalt – er 'without capitalists, capital assets, and financial markets' (HM, s.134).

Neoklassisk teori rummer overhovedet ikke det

”

der er stor inert i en forsknings- og uddannelsesindustri, der masseproducerer mainstream-økonomer, som alle sammen bliver kørt igennem den neoklassiske pølsemaskine”

finansielle område og derfor heller ikke koblingen mellem det finansielle og det realøkonomiske. Der er simpelthen et kæmpe hul i det teoretiske korpus, der bruges til at fortolke økonomisk adfærd og anviser de økonomisk-politiske handlinger, systemet anser for 'nødvendige'. Det svarer vel nogenlunde til at forklare, hvordan man skal tackle en ildebrand uden at fortælle at der bliver varmt, eller hvordan den er antændt. Teori og teknologi er på plads, de passer bare ikke med virkeligheden.

Hvis man virkelig skulle integrere det finansielle område i økonomisk teori, ville det få store konsekvenser for de neoklassiske vrangforestillinger om et ligevægtssystem, hvor prisdannelsen påstås at sørge for den bedst mulige allokering af ressourcer og distribution af indkomst. En perfekt lærebogsteori uden noget som helst begreb om penge- og kapitaldannelsen og den finansielle virksomhed, der knytter sig til. Så, "introduktion af de problemer, der hænger sammen med kapitalakkumulation under kapitalistiske betingelser, får teorien til at bryde sammen". (HM, s. 120, oversættelse: red.)

Hyman Minsky er en af de få økonomer, der så krisedannelsen som en iboende tendens i markeds kapitalismen, knyttet til "skrøbelige finansielle strukturer" (HM, s. 112).

Der er behov for en helt ny økonomisk helhedsteori, der bl.a. må tage højde for, at markeds kapitalismen (finans kapitalismen) skaber mere ubalance and balance, og har en indbygget tendens til at de-

stabilisere i stedet for at stabilisere verden. En tendens, der først forsvinder, når målet for økonomisk virksomhed ændres fra at være profit for kapitalen, til at være værdi for samfundet – og det er ikke det samme.

Der er selvfølgelig stor inert i en forsknings- og uddannelsesindustri, der masseproducerer mainstream-økonomer, som alle sammen bliver kørt igennem den neoklassiske pølsemaskine og landet i snart sagt enhver afkrog af de offentlige og private systemer, hvor de hjælper til med at opretholde en økonomisk orden, som i den grad favoriserer kapitalen og konsoliderer de eksisterende magtforhold.

At insistere på kvalificerede og tilbunds gående kriseforklaringer er også at insistere på et opgør med det økonomiske forståelsesapparat, der i århundreder har indhyllet mennesker i en tåget fantasiverden med fiktive mennesker, styret af fiktive 'lov-mæssigheder', som vil dømme os til at gentage de samme ødelæggende fejltagelser – med stadig større styrke, hvis vi ikke gør noget ved det.

Jens Laugesen er cand.scient.pol. og PhD i samfundsvidenskab med en afhandling om markedsøkonomien som socialt system. Han arbejder i den finansielle sektor.

Hovedkilder

(AB) Adrian Buckley (2011), Financial Crisis, Prentice Hall (en oversigtlig gennemgang af vigtige begreber og sammenhænge)

(FCIC) Financial Crisis Inquiry Commissions rapport fra 2011

(CAS) Christian Anton Smedshaug (2011), Gjæld, Res Publica

(PHH) Per H. Hansen (1996), På glidebanen til den bitre ende, Odense Universitetsforlag

(JKG) John Kenneth Galbraith, Det store krak 1929, Gyldendal

(HM) Hyman Minsky (1986, 2008), Stabilizing an unstable Economy, McGrawHill (en meget indsigtfuld og inspirerende analyse).

Alt er til forhandling

– kommer der en frihandelsaftale mellem USA og EU?

FORHANDLINGERNE om en frihandelsaftale mellem EU og USA er i gang og intet er undtaget på forhånd. Selvtilliden fejler ikke noget; begge parter går efter en ambitiøs aftale i en fart. Den amerikanske side vil inkludere GMO, fødevarestandarder og intellektuel ejendomsret, mens EU vil have finansydelse og offentlig licitation med i forhandlingerne. Et af de helt store spørgsmål bliver diskussionen om investorers ret til at få erstatning for tab i fortjeneste på gr. af lovgivningsindgreb eller offentlige krav, f.eks. på miljøområdet. Det vil gøre det muligt for virksomheder at lægge sag an mod stater. Mange af diskussionspunkterne er uigennemskuelige mht. deres rækkevidde og vil uden tvivl vække bred modstand i befolkningerne og fagforeninger og muligvis også i nogle folkevalgte organer. Det er derfor usikkert, om en aftale bliver til noget. På den anden side er der også stærke kræfter, der kæmper for den.

af **Kenneth Haar**

EN UGE inde i juli mødtes repræsentanter for EU og USA for første gang til officielle forhandlinger om en frihandelsaftale mellem de to parter. Det skete i en selvsvikket atmosfære, hvor både EU-Kommissionen og USAs handelsrepræsentanter var udstyret med et meget bredt mandat til at forhandle regler på plads om fødevarer, miljøregulering, GMO, finansregulering og meget mere. Det er en aftale med tænder, der er ved at blive til, tænder som skal hjælpe store virksomheder med at håndhæve en markedslogik over for andre samfundsmæssige hensyn. Spørgsmålet er, om den endelige aftale vil træde så mange forskellige segmenter over tærerne, at den slet ikke bliver politisk levedygtig.

Det er meningen, det hele skal gå stærkt. I midten af juni vedtog EU således sit forhandlingsmandat, og kun tre uger efter afholdtes det første møde mellem forhandlingsdelegationerne fra de to sider af Atlanten. Der er en stærk politisk vilje på højt niveau på begge sider af Atlanten til at få det gjort på én tank benzin, som Michael Froman, USA's chef-forhandler, udtrykker det. Allerede i 2014 skal hele aftalen være på plads, lyder ambitionen. Det er da også muligt, at der hurtigt kan skabes en produktiv atmosfære i forhandlingslokalerne, men aftalen kommer til at bringe så mange politiske områder i spil, at det skulle være mærkeligt, om ikke den folkelige debat og modstand støt og roligt vil tage til og forsinke processen.

Alt er til forhandling

Det er dog gået ret stærkt hidtil. Der har da været bølgegang i EUs ministerråd, og der er rejst bekymringer af forskellig art, men det var alligevel ikke vanskeligt for EUs handelskommissær Karel de Gucht at hive et mandat hjem i juni. Selv et fransk

krav om helt at få undtaget det audiovisuelle område, dvs. især film, radio og TV, blev håndteret i mindelighed ved foreløbig ikke at nævne det eksplicit som noget, der skulle forhandles om. Men det kan komme senere for det har været vigtigt for Kommissionen at pointere, at alt er til forhandling.

”

der [er] også lagt op til politisk drama, for en handelsaftale i dag mellem USA og EU handler kun i meget lille grad om todsatser, men mere om ikke-toldmæssige handelsbarrierer”

Dermed er der også lagt op til politisk drama, for en handelsaftale i dag mellem USA og EU handler kun i meget lille grad om todsatser, men mere om ikke-toldmæssige handelsbarrierer, der rammer mange befolkningsgruppers ømme tær. Det er f.eks. fødevarestandarder, miljøregulering, mærkningsregler, krav til produktionsformer og andre typer regelværk, der ofte udvikler sig gennem højspændte politiske debatter på hjemmefronten. Og så er det spørgsmål om demokrati, og hvordan beslutningerne bør tages i et demokratisk samfund.

Ikke så forsigtig

I sagens natur kan det ikke siges på nuværende tidspunkt, hvilken aftale det ender med, men der kan på baggrund af offentlige kilder og lækgede dokumenter godt siges en hel del om, hvilke hensigter

hhv. EU og USA har¹ og på den baggrund slå fast, at en komplet gennemførelse vil gå gennem en række politiske opgør, måske ikke så meget indbyrdes mellem forhandlingsdelegationerne, men i samfundet i bredere forstand.

Hvis vi skal begynde i den lette ende, så er GMO ét af de områder, hvor USA satser hårdt på resultater, og hvor supermagten vil søge at presse EU til at svække reglerne for dyrkning af GMO, anvendelse af GMO-fødevarer, og mærkningsordninger. Udoover store virksomheder som ADM, Cargill og Monsanto presses de amerikanske forhandlere på

” *efterhånden nævnes forsigtighedsprincippet af amerikanske politikere tit med en undertone af snerrende sarkasme, og som noget der skal af vejen under forhandlingerne*“

dette område også af Senatets finansudvalg, hvor udvalgets formand, demokraten Max Baucus, og republikaneren Orrin Hatch, er gået forrest for at gøre det klart, hvad USA skal opnå ved forhandlingsbordet for at få Kongressens godkendelse, og for dem har GMO højeste prioritet². Brev fra Max Baucus (D) og Orrin Hatch (R) til US Trade Representative Ron Kirk, 12. februar 2013.

GMO-konflikten er udtryk for en mere generel amerikansk irritation over det, de ser som en ”ikke-videnskabelig” tilgang til fødevestandarder i EU. Først når det skadelige i et produkt er videnskabeligt bevist, hedder tommelfingerreglen i USA, er det legitimt at begrænse eller forbyde det, og det strider mod et hæderkronet princip i de fleste europæiske lande, ’forsigtighedsprincippet’ – ifølge hvilket tvivl bør komme miljøet eller forbrugerbeskyttelsen til gode. Det er en torn i øjet på store dele af den amerikanske fødevestandindustri, og efterhånden nævnes forsigtighedsprincippet af amerikanske politikere tit med en undertone af snerrende sarkasme, og som noget, der skal af vejen under forhandlingerne.

I den forbindelse har Senatet været meget konkret i sin bøn til de amerikanske forhandlere³ og har bl.a. opfordret dem til at få bugt med europæisk modstand mod hønsekød behandlet med klor samt kød

fra dyr behandlet med det vækstoffremmende stof *ractopamin*, der bruges i Kina og USA i produktionen af svine- og oksekød, men som har været forbudt i EU siden 1989. Målet for amerikanerne er at løse disse konkrete problemer for den amerikanske fødevestandindustri, men bestemt også at finde en varig og omfattende ordning, som kan sikre mod den slags knaster i fremtiden:

EU har historisk set indført mange fødevestandarder, der udgør betydelige hindringer for handlen,” skrev politikere fra det amerikanske senat til USA’s forhandlingsdelegation. ”Vi opfordrer til, at denne slags forholdsregler, og andre ubegrundede handelsrestriktioner på landbrugsområdet løses ved forhandling om en frihandelsaftale, både hvad angår enkelte varer, og på det systematiske plan, skrev de to senatorer i februar.

Intellektuel ejendomsret

I samme brev sætter senatorerne tyk streg under vigtigheden af klare og stramme regler for intellektuel ejendomsret, og de bedyrer ligefrem, at støtte fra Kongressen forudsætter stærke regler for intellektuel ejendomsret, for at få gevinst af amerikanske virksomheders forspring inden for fødevestandproduktion, IT, underholdning, bioteknologi, medicin og finansielle ydelser. På europæisk grund har man i forvejen ret travlt med at udbygge sine egne patentregler, men det amerikanske krav er nok alligevel ikke helt velkomment. Ikke fordi der er noget usædvanligt ved at en handelsaftale rummer bestemmelser om patenter og copyright – det er blevet almindeligt – men fordi både EU-kommissionen og USAs regering indkasserede en syngende lussing, da de forsøgte at få vedtaget en separat aftale om netop intellektuel ejendomsret, kaldet ACTA-aftalen, tilbage i 2012. Det fremprovokerede nemlig en omfattende kampagne, drejet elegant af især IT-nørder og ulandsaktivister, fordi aftalen ifølge kritikerne ville skærpe håndhævelsen af copyright på nettet gennem både overvågning og censur, og fordi ACTA ville føre til strammere regler for patenter på medicin til stor skade for især folk i fattige lande, som i dag har adgang til billigere kopimedien. Kampagnen var effektiv, og førte til, at ACTA-aftalen blev afvist af Europa-Parlamentet i juli 2012. Og så skulle man tro, det ville blive ved dét. Men ACTA havde magtfulde venner, så allerede få måneder efter ACTA’s fald i europæisk politik dukkede tilsvarende forslag op i forbindelse med forhandlingerne mellem EU og Canada om en frihandelsaftale. Nu er det store spørgsmål, om også forhandlingerne med USA for alvor vil genrejse ACTA-aftalen.

Wall Street på spil

Mens det er USA, som står hårdt på intellektuel ejendomsret, er det lidt paradoksalt EU, som står hårdest på at gøre finansydelser til en del af for-

¹ EU-kommissionen har nu fremlagt en del dokumenter offentligt for at klargøre sine hensigter: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=943>. Mandatets fulde tekst holdes dog stadig fortroligt, skønt det for længst er lækket til NGO’er.

² Brev fra Max Baucus (D) og Orrin Hatch (R) til US Trade Representative Ron Kirk, 12. februar 2013.

³ <http://www.finance.senate.gov/newsroom/news/release/?id=27f236e4-5056-a032-52b1-080fe8856c38>

handlingerne. EU ... og så Wall Street og den amerikanske finanslobby. Står det til de store banker og deres lobbyorganisationer, er det slet ikke et dårligt perspektiv, at fremtidens globale regulering af finanssektoren i hovedtræk afgøres gennem aftaler med de europæiske lande i forbindelse med handelsaftaler:

Frihandelsaftalen ville tilbyde en ramme og en proces, som styres af finanstilsynene, som kan bruges til at behandle eksisterende og fremtidige sager på et tidligt tidspunkt, og som kan tilbyde en mekanisme, der kan bruges til at løse, eller i det mindste bløde op for modsætninger på reguleringsområdet, skriver Judd Gregg, chef for en af de vigtige amerikanske finanslobbyorganisationer, SIFMA⁴.

Synspunktet på Wall Street har opbakning i EU, hvor Kommissionen presser på for at have finanssektoren med i forhandlingerne. Derimod ser organisationer i EU og USA, som bekæmper finanssektorens magt, en fare i denne tilgang.

Vigtig finansregulering bør ikke kunne afgøres, endsige afvikles, af en lille gruppe ikkevalgte handelsdiplomater, der rådgives af selvsamme finans-

” *Det er europæiske virksomheder, der gerne vil have adgang til at sælge til amerikanske lokalregeringer eller forbundsregeringen, og det har foreløbig skaffet europæerne den amerikanske fagbevægelse på halsen”*

sektor, som gav os finanskrisen, siger Ben Beachy fra Public Citizen, en Washington-baseret NGO, som følger forhandlingerne⁵. Tilsvarende i Europa, hvor en række grupper frygter, at den varme britiske støtte til at forhandle om finansregulering inden for frihandelsaftalen, dækker over et ønske om at svække europæisk regulering.

Den offentlige sektor

Tilsyneladende er det også EU, som kører mest på, for at den offentlige sektor skal ind i forhandlingerne. Om det vil betyde, at liberalisering af offentlige ydelser, f.eks. vandforsyning eller sundhedsydelser, skal inkluderes, står ikke klart, men det er ikke specielt betryggende, at EU's Ministerråd og Kommissionen har følt det nødvendigt at understrege i forhandlingsmandatet, at den høje kvalitet af EU's offentlige services bør fastholdes⁶.

Hvis det er uklart, om vi ser en trussel mod specifikke offentlige ydelser, så er intentionerne mere klare, hvad angår offentlige indkøb, der står højt på den europæiske ønskeseddel. Det er europæiske virksomheder, der gerne vil have adgang til at sælge til amerikanske lokalregeringer eller forbundsregeringen, og det har foreløbig skaffet europæerne den amerikanske fagbevægelse på halsen. Europæiske lande har nemlig på serviceindustriens vegne set sig varme på at få afskaffet Buy American-klausuler i amerikansk lovgivning, som pålægger offentlige myndigheder at købe amerikanske varer og tjenesteydelser frem for udenlandske, og af fagbevægelsen ses Buy American-reglerne for at være et legitimt redskab til at skabe – eller beholde – lokal beskæftigelse. Tilsvarende med en anden lov, som europæerne går efter, The Jones Act, der forbeholder amerikanske selskaber retten til skibstrafik mellem amerikanske kystbyer. Også hér er den amerikanske fagbevægelse rykket ud med protester.

Fagbevægelsen har også vanen tro bedt om at få skrevet faglige rettigheder klart ind i forhandlingsteksten i et forsøg på at undgå, at faglige rettigheder undermineres af frihandelsregler, f.eks. på serviceområdet, hvor arbejdskraftens fri bevægelighed er en vigtig del af frihandelsdisciplinen. Særligt fremhæver fagbevægelsen hhv. Den Europæiske Faglige Sammenslutning (ETUC) og det amerikanske AFL-CIO at den måde aftalens investeringsaftale ser ud til at blive skruet sammen på, kan udvikle sig til at blive farligt for faglige rettigheder.

Multinationales rettigheder

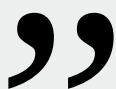
Det bringer os til ét af de mest vidtgående elementer i pakken, nemlig handelsaftalens investeringsafsnit. Både EU og USA går efter en vidtgående aftale om investeringspolitik i frihandelsaftalen, en overenskomst, der skal sikre udenlandske investorer på begge sider af Atlanten en række rettigheder, såsom retten til at blive behandlet på lige fod med lokale virksomheder, og garantier for, at investeringer ikke gøres unødigt besværlige, og som skal sikre, at de også bliver håndhævet. Det skal ske gennem et såkaldt investor-stat tvistbilægningssystem. Det er en slags klageinstans eller domstol, om man vil, som private virksomheder kan benytte sig af, hvis de mener, deres rettigheder under investeringsaftalen trædes under fode af et tilsluttet land. Ved disse domstole kan virksomheder direkte angribe tilsluttede landes lovgivning eller administrative praksis, hvis de vurderer, at reglerne er på kant med aftalen. Det kan føre til høje bødestrafte medmindre de pågældende regler og love laves om.

Faktisk skal der meget lidt til for at indlede en klagesag. Står det til EU, skal alene dét, at f.eks. nye regler eller lovgivning fører til mindre indtjening, kunne være tilstrækkelig begrundelse for, at en

4 Judd Gregg i en kommentar i Huffington Post, 20. juni 2013.

5 Financial Times, 7. juli 2013.

6 Citat fra EU's forhandlingsmandat.

mulighederne for at bruge et investor-stat-tvistbilæggesystem til helt at holde lovinitiativer fra døren, som ville begrænse profitabiliteten, synes at være ret store”

klagesag indledes. Aftalen skal nemlig rumme et udvidet begreb for ekspropriation, hvilket på mere jævnt dansk betyder, at hvis en ny lov gør en investering mindre rentabel, så er der nærmest tale om en slags røveri, der skal kunne forhindres eller stoppes gennem klagesager.

Konsekvenserne af sådan et system kan blive nærmest uoverskuelige, idet det vil gøre det muligt for private virksomheder direkte at angribe lovgivning, som ellers ville have været urørlig i henhold til demokratiske spilleregler. Og mulighederne for at bruge et investor-stat-tvistbilæggesystem til helt at holde lovinitiativer fra døren, som ville begrænse profitabiliteten, synes at være ret store. Det viser erfaringerne fra USA og Canada, som i en periode fra midt i 90'erne og ti år frem havde en lignende indbyrdes ordning, som bl.a. havde en kraftig dæmpende virkning på canadisk miljølovgivning.

Det er for tidligt at sige på forhånd, hvor drastisk den endelige aftale bliver, og hvad den kan bruges til. Hvad man kan sige er, at et investor-stat-system vil give store private selskaber meget store muligheder for at bruge domstolen til at gennemtvinge deres vilje, hvis det ikke er muligt ad vanlig politisk vej. Potentielt kan det også komme til at dreje sig om ømme, vigtige politiske sager – det vidner en sag i Canada om, hvor en amerikansk virksomhed, Lone Pine Resources, har lagt sag an mod provinsregeringen i Quebec, fordi denne har nedlagt et midlertidigt forbud mod ”fracking” – boringer for at udvinde skifergas ved indsprøjtning af kemiholdigt vand – som er en stærkt risikabel og miljøskadelig metode⁷. Det er investeringsreglerne under frihandelsaftalen mellem USA, Canada og Mexico, NAFTA-aftalen, der påstås at give hjemmel til sagsanlægget.

Uoverskuelige konsekvenser – ringe gevinst

Det hører til traditionen, at ét af de første skridt mod en omfattende handelsaftale er at undersøge, hvor stor gevinsten er. Denne gang er ingen undtagelse, og den rapport, som de fleste tilhængere henholder sig til, er produceret af den britiske tænketank CEPR på EU-kommissionens bestilling⁸. I det

mest realistiske scenario, vurderer CEPR, at en aftale vil give en stigning på 0,21 procent i personlig indkomst for en gennemsnitsamerikaner. Det tal har den amerikanske økonom Dean Baker regnet på og konkluderet, at for en gennemsnitsamerikaner beløber det sig omtrent til en krone om dagen. Brug nu ikke alle pengene på én gang, formaner han ironisk i en kommentar i den britiske avis *The Guardian*. For en europæer vil beløbet i øvrigt være lidt mindre.

Så aftalen bliver nok svær at sælge på de store gevinster, den kan give. De findes simpelthen ikke. Aftalen fremstår alene som et radikalt integrationsprojekt over Atlanten på markedsbetingelser, men går i virkeligheden langt videre og ned i produktions- og ejendomsret, der bliver omkalfatret til fordel for store virksomheder, efter alt at dømme især amerikanske virksomheder. Og i sidste ende – som det tegner nu med et regelsæt, som vil tilsidesætte demokratiske processer omkring f.eks. fødevarerstandarder og miljø, og erstatte dem af teknokratisk sagsbehandling på baggrund af handelsjura. Det indebærer en gevaldig opgradering af store private virksomheders muligheder for at styre politiske beslutningsprocesser til deres egen fordel, og en indskrænkning af feltet for almindelige parlamentariske beslutningsprocesser. Mere markedslogik – mindre demokrati.

Sat ind i en bredere kontekst, kan dette frihandelsprojekt ses som store amerikanske og europæiske kapitalgruppers forsøg på at maksimere deres egne vækstbetingelser. Med krisen som påskud, søger de at bryde de historiske bånd og begrænsninger, som tidligere tiders kompromiser har lagt om deres magt. Det er et projekt, som efter alt at dømme vil skabe flere tabere end vindere, også hjemme, og som derfor ikke vil være et stabilt projekt.

I første række er spørgsmålet dog, om denne cocktail bliver gennemskuelig for bredere dele af befolkningen i de kommende måneder. Det kan jo være, at den store skepsis blandt forbrugerorganisationer, fagforeninger og miljøorganisationer, der allerede er tydelig, når at udvikle sig til den type folkelig modstand, der tidligere har spændt ben for aftaler af denne type.

Kenneth Haar er researcher i Corporate Europe Observatory, der overvåger erhvervslivets lobbyister i EU-institutionerne. Han er tidligere redaktør for EU-magasinet NOTAT, og medlem af Enhedslisten.

⁷ Se Corporate Europe Observatory, ”The right to say no: EU-Canada agreement threatens fracking bans”, 6. maj 2013.

⁸ http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf

Den dybe stat sluger demokratiet (folkets selvbestemmelse)

'DEN DYBE STAT' stammer som begreb fra Tyrkiet, hvor det blev brugt om højtplacerede militær- og sikkerhedsfolk, der organiserede undergrundsgrupper for at bekæmpe enhver modstand mod statens dybere interesser. Begrebet giver imidlertid meget bredere mening som dækkende de kræfter, der forsvare den herskende geostrategiske og politisk-økonomiske orden, også imod demokratisk valgte styre, der stiller sig på bagbenene og vil have reel autonomi. Dette analyseres gennem den senere tids begivenheder i Tyrkiet og Egypten samt USA's holdning, der ligeledes kan forklares igennem prismet 'den dybe stat', også i USA selv. Konfrontationer i de mellemøstlige lande mellem den dybe stat (og Vesten?) på den ene side og muslimske brødre på den anden ser ud til at fortsætte. Som venstreorienteret er det umuligt at acceptere dette 'binære' valg, men mulighederne for et fornuftigt udkomme er svære at se. I og med at folket kræver at blive hørt, er ustabilitet garanteret på trods af de 'dybe staters' metoder og magtapparat.

Af Karen Helveg Petersen

MAN HØRER stadig oftere 'den dybe stat' nævnt i forbindelse med Mellemøsten. Termen dækker statskræfter, der ikke figurerer i forfatningerne. Det drejer sig om de skjulte sider af sikkerhedsapparatet i bredeste forstand, dvs. militæret, politiet, efterretningsvæsenet og – nu – cyberintelligenen. Samt de største korporative interesser. Denne stat beskytter de mest reaktionære kræfter. Det er den, der får sympatisk-lydende politikere, som lover 'change', til at bøje af, og den forhindrer oprør eller sørger for, at oprør, der er ved at få held med sig, ja, måske blive helt progressive, kommer tilbage på sporet igen, så *status quo* kan opretholdes.

Vi kender dem som de strukturer, som politikere må tage for givne, og som de efter et stykke tid ved magten også tager som givne. Ingen vil eller kan virkelig rykke ved dem. Det er ikke helt det samme som det militær-industrielle kompleks, der mere antyder, at militæret holder gang i industrien. Snarere opstiller den dybe stat rammebetingelserne for styreformen og kan blive så dominerende, at demokratiet selv bliver taget som gidsel. Selvfølgelig kan staten være mere eller mindre dyb, dvs. den kan i nogle situationer være præget af åben repression, mens den i andre – når ting går, som de skal – ikke behøver at give sig til kende. Den dybe stat opererer per definition helst i det skjulte. Men tag ikke fejl: Den er der hele tiden.

Tyrkiet

Udtrykket 'den dybe stat' stammer fra tyrkisk ('*derin devlet*') og går iflg. Wikipedia tilbage til osmannertiden. Dér drejede det sig om hemmelige terrorceller, der skulle beskytte de magtfulde mod

ude- og indefrakommende angreb. Mustafa Kemal (Atatürk), den sekulære leder af det moderne Tyrkiet, fortsatte linjen efter sin magtovertagelse i 1923 og forfulgte enhver form for opposition, dvs. kommunister, journalister, islamister, kristne samt etniske minoritetsgrupper som kurdere. Efter 2. verdenskrig kom den dybe stat til at hænge sammen med CIA's indflydelse og NATO's stay-behind styrker og den tyrkiske version af det anti-kommunistiske Gladio-netværk. Senere opstod den hemmelighedsfulde organisation Ergenekon, der udover militær- og sikkerhedsfolk inkluderede organiseret kriminalitet, og som især satte sig for at forfølge kurdiske oprørstendenser.

”

Den dybe stat opererer per definition helst i det skjulte. Men tag ikke fejl: Den er der hele tiden”

Den dybe stat kan foretage mange omdrejninger

En artikel i *The New Yorker* fra sidste år², dvs. før optøjerne i Istanbul, der i den grad overraskede verden, fortæller om den dybe tyrkiske stats krumspring i forbindelse med Erdoğan's regime siden 2002. Premierminister Recep Tayyip Erdoğan er netop ikke en del af det hemmelige netværk, som har levet højt på og samtidig undergravet Atatürks sekulære frihedsidealer. Tværtimod ophidsede Erdoğan 'den dybe stat' lige fra begyndelsen af sin karriere som borgmester i Istanbul ved sine islamistiske tilbøjeligheder. Det passede heller ikke de tyrkiske generaler, at Erdoğan kom fra et andet lag i samfundet end tidligere præsidenter. Derfor

¹ Her i betydningen: storvirksomheds-.

² "The Deep State" af Dexter Filkins, d. 12. marts 2012.

Mustafa Kemal Atatürk

var banen kridtet op. Erdoğan og hans folk undlod i første omgang at udfordre den sekulære stat, ja, tværtimod gennemførte den en neo-liberal modernisering af økonomien..

Ikke desto mindre fortsatte den gamle dybe stat sin undergravende virksomhed. I 2003 skulle en vis general Çetin Dogyan, der har været chef for 'Western Working Group', have orkestreret et kup-forsøg sammen med andre, der er blevet anset for at høre til i Ergenekon. Erdoğan fik overtaget, og 275 påståede Ergenekon-støtter blev arresteret og sat på anklagebænken. For nylig er der fældet hårde domme over 254 af spyspidserne, og flere har fået en livstidsdom.

AKP-regimet³ har imidlertid lært af sine fjender. Erdoğan og hans parti blev styrket ved valgene i 2007 og 2011, og hans styre er gået over til at arrestere journalister og oppositionsfolk samt tidligere venstreorienterede. Til al overflod er nogle af disse af Erdoğan-styret blevet anklaget for at tilhøre Ergenekon-gruppen. Det skyldes formentlig, at de har bidraget til at afsløre et netværk, der kunne tyde på, at Erdoğan er ved at opbygge sin egen version af 'den dybe stat'. Bl.a. inkluderer den en eksilprædikant, Fethullah Gülen, der opererer fra Pennsylvania i USA, og som har forbindelser inde i det tyrkiske politi – samt til CIA.

Alt i alt er der ingen grund til at falde i svime over det tyrkiske demokrati, der ellers af visse vestlige kommentatorer er blevet set som en model for, hvad man kunne håbe på ville komme ud af de arabiske oprør. Erdoğan har derudover ført en zigzag kurs, dog mest på den hårde side, over for kurderne.

Det er måske alt det, der brød ud i lys lue i maj i år med protesterne på Taksim-pladsen mod, at Gezi-parken skulle sløjfes til fordel for endnu et butikscenter (der skulle ligne en osmannisk kaserne). Her ser man – som i Egypten, se nedenfor – at gamle kemalister og unge sekularister af mere venstreorienteret eller frihedselskende art har demonstreret sammen.

Det egyptiske dilemma

I Egypten, der i skrivende stund nærmest står i brand iflg. nyhedsmedierne, har der groft sagt været tre grupperinger. For det første er der hæren som en alt andet end usynlig aktør. At militæret styrede Hosni Mubarak, var klart, og hæren sidder også direkte på økonomisk magt, virksomheder

³ AKP = Retfærdigheds- og Udviklingspartiet, Erdoğan's parti, der må betegnes som højreorienteret. Strategien mht. islamiseringen har været at acceptere den sekulære stat inkl. forbuddet mod kvinders brug af det muslimske hovedtørklæde, men prøve at snige det ind ad bagdøren.

”

.. den dybe stat ... [er] det apparat, der til enhver tid kan sørge for, at progressivt lydende politikere ikke kan få gennemført deres politik”

osv. For det andet Det muslimske Broderskab. Da Mohamed Mursi blev præsident, forsøgte han så småt at trodse militæret. Men da han også trådte på de sekulære liberale, venstreorienterede og kopterne ved at begynde at føre Broderskabets politik, havde denne tredje gruppe fået nok og begyndte at ty til Tahrir-pladsen igen. Hæren så en chance for at vende tilbage og fortalte Mursi, at nu skulle han ikke lege præsident mere. Dvs. de liberale og de venstreorienterede, i praksis den moderne middelklasse, så sig *de facto* nødsaget til at slå sig sammen med hæren. Det ligner unægtelig en anden form for kapitulation, for nu ser det ud til, at man får "l'ancien régime" tilbage. Inkl. brutal undertrykkelse. Den dybe stat vinder.

Vestens sikkerhedsinteresser

Det er en gammel historie, at USA, der jo om nogen inkorporerer Vestens interesser efter 2. verdenskrig, gennem sin centrale efterretningstjeneste CIA har hjulpet med til at holde de mest reaktionære regimer ved magten eller direkte iværksat ("støttet") kup som i Chile i 1973. Den nationale sikkerhedstjeneste NSA samarbejder med andre landes efterretningstjenester om at belure borgerne. Indtil murens fald fortrinsvis de venstreorienterede, men især siden 2001 er der kommet terrorismefrygt fra islamistiske kræfter ind over også. Er det blot et foregivende?

Man kan spørge sig selv, om Vesten er imod islamisk dominerede stater eller blot dem, der er anti-vestlige. Noget tyder på, at det sidste er tilfældet, for USA har jo haft et glimrende forhold til regimerne på Den arabiske Halvø. Erdoğan's regeringstid har været præget af enorm kapitalistisk fremgang for Tyrkiet, og USA er mestendels på god fod med landet. Så er de hårde islamister farlige for Vesten – eller er der blot tale om behovet for et fjendebillede? Eller er et diffust fjendebillede nødvendigt i en tid, hvor grænser brydes ned? Man kunne få den mistanke, at der er et element af at slå fjendebilledet hårdt op. De venstreorienterede er slået – nu er det tid til at finde nye fjender.

Professor Michael Boyle skriver⁴, at Obama har udvidet sin præsidentielle magt samtidig med, at han har ført en skyggekrig. USA's interesser i Mellem-

⁴ "Obamas nationale sikkerhedsstat", international kommentar i *Information* d. 8. august 2013.

østen er koncentreret om Suez-kanalens sikkerhed (olieadgang, Israels sikkerhed, transport af krigsmateriel og tropper). Det erkendes uden blusel, at USA's strategiske interesser er de vigtigste.⁵ Det er ikke frihed for de store masser fra sult og elendighed i Egypten, der står øverst på dagsordenen. Man kan kontrastere det med, hvor få terrorister der reelt er i verden, og så endog få den mistanke, at dagsordenen snarere er at kontrollere masserne. Og det må jo nærmest per definition ske med hjælp fra den egyptiske hær og sikkerheds- og overvågningsapparatet. Det tog den groteske form, at det officielle USA ikke kunne vedstå offentligt, at den militære magtovertagelse i Egypten d. 3. juli i år var et militærkup. Et dask over håndledet til de nye ledere er, hvad det er blevet til. Amerikansk støtte er i øvrigt fortrinsvis militærhjælp, der går til den amerikanske forsvarsindustri. Helt konkret kanaliseres pengene over i en fond i USA, der direkte betaler hjemlige leverandører af materiel. De skal jo heller ikke svigtes.

USA's korporative interesser og Washington, D.C.

Mange er blevet beskæmmede over Obamas politik. Det så progressivt ud, det med 'change'. Men hvilken forandring i øvrigt? Det hørte vi ikke meget om.

Knap havde glæden over det symbolske fremskridt, at USA havde fået sin 'første sorte præsident', lagt sig, før Barack Obama startede sin præsidentkarriere med at redde Wall St. og til det formål hyrede hærde Wall St.-rådgivere. Hvis man havde håbet på noget progressivt, kunne man vel blive bekymret fra dag 1.

En ny bog har vakt opmærksomhed i USA. *This Town*⁶ sladrer med de sladreformer i Washington, men viser, hvordan medier, lobbyvirksomhed og moderne former for networking får Denne Bys aktører til at spille sammen. Der er kun liden forskel på et fhv. demokratisk og republikansk medlem af Kongressen. De lader sig ikke jage ud af byen efter endt tjeneste, men får i stedet lukrative kontrakter ved at slå sig sammen i lobby- eller PR-virksomheder uden smålig hensyntagen til partiskel. De er selvironiske på den selvflatterende måde og kompenserer for deres finansielle abstinenser i offentlig

tjeneste ved at få sig så meget desto bedre betalt senere hen, med fuld forrentning.

Dette samarbejde har også givet sig udtryk i Obamas udnævnelser til sikkerhedsapparatet. Af de tre forsvarsministre, han er gået igennem, er de to republikanere, Robert Gates, der afløste den notoriske Donald Rumsfeld i George W. Bush's 2. præsidentperiode, samt senest Chuck Hagel, bestyrelsesmedlem i olieselskaber. Sidstnævnte har dog som senator dristet sig til lidt kritik af Irak-krigsførelsen. Ind imellem de to var der Leon Panetta, der nok er demokrat, men som kom fra et job som chef for CIA. Forskellen mellem de to partier på det sikkerheds- og krigspolitiske område er minimal, og Obamas nationale sikkerhedsstat er en drone-udgave af Bush's mere direkte konfrontationer. Ikke at forglemme, at forsvarsministeriet har seriøse penge at gøre godt med og derfor er et intenst område for kontraktgribbe af enhver art ("the Beltway bandits").

Hvis Kongressen ikke kan blive enig om noget, skyldes det ifølge bogen om Denne By blot det faktum, at det har den heller ingen interesse i. Det er bedre at køre lobbyismen og talk showet i det uendelige. Medierne er sluttet til, og de fremelsker konsensus om, hvordan 'the conversation' ('samtalen') skal køre, også selvom den engang imellem bliver noget råbende. Her går det godt, Washington er blevet den rigeste by i USA.

Obama så uden tvivl gerne, at den indenlandske økonomiske politik var mere social, men finanssektoren og storkapitalen har haft gode tider. Måske skyldes det ikke Obama selv, men konstellationen af ham og hans møde med den dybe stat.

Hvis den dybe stat har været de venstreorienterede konspirationsteoretiske prygelknabe, har den til gengæld vist sig at være langtidsholdbar som det apparat, der til enhver tid kan sørge for, at progressivt lydende politikere ikke kan få gennemført deres politik. Da de også bliver nødt til at lade, som om de kontrollerer situationen, kommer de naturligvis til at tage sig ud som løftebrydere.

Hvorfor den dybe stat?

Staten har tre grundlæggende funktioner i kapitalismen: 1) sikringen af de generelle betingelser for reproduktion af arbejdskraften (udbygget i 'vel-færdsstaten') og opbygningen af de fysiske og institutionelle betingelser for kapitalakkumulationen såsom vigtig infrastruktur og regulering af penge- og finansvæsenet, 2) undertrykkelse af trusler mod den dominerende klasses interesser eller den kapitalistiske udvikling, herunder hjælp til at frembringe dens forudsætninger ("oprindelig akkumula-

5 Bl.a. af CNN i en kommentar til situationen i Egypten d. 17. august 2013 og Richard Swartz i *Information* d. 8. august. Swartz fortæller også sine læsere, at Israel er "regionens eneste fungerende demokrati". Ikke i min bog.

6 Med underoverskriften "Two Parties and a Funeral – plus plenty of valet parking! – in America's Gilded Capital", skrevet af *New York Times Magazine* korrespondenten Mark Leibovich (2013). New York: Penguin.

tion")⁷, 3) skabelsen af det ideologiske apparat, der får det hele til at se acceptabelt ud eller, som Ernest Mandel skriver, "integrationen af de dominerede klasser for at sikre, at samfundets herskende ideologi forbliver den herskende klasses, og at de udbyttede klasser derfor accepterer deres egen udbytning uden den umiddelbare udøvelse af magt imod dem".⁸ Den konkrete styreform, inkl. forfatningen, hører til under 3), men skal også tjene det første og andet punkt. Hvilke funktioner hhv. den offentlige og den private sektor tager sig af, og hvem der finansierer dem, undergår forandringer. Den offentlige sektor kan selv udføre sine egne ydelser, men også udlicite dem, osv. Nogle funktioner kan også blive helt privatiserede, men sjældent uden støtte fra et statsligt apparat.

” Med 'intelligence' nu raffineret til et gigantisk elektronisk overvågningsapparat ... har den dybe stat fundet sin perfekte teknologiske form ”

De generelle betingelser for kapitalakkumulationen ('væksten') samt sikring af staten selv kan komme i konflikt med det ideologiske apparat, der er stillet op. Demokratiet sikrer hver mand og kvinde en stemme og indflydelse på regeringsførelsen. Men staten skal samtidig beskytte de essentielle kapitalinteresser. Derfor må staten om nødvendigt gå under jorden og blive 'den dybe stat', hvor hæren ikke kæmper mod en udvortes, men en indvortes fjende. Når grimme ting så kommer ud i offentligheden, bliver hemmelighedskræmmeriet omdigtet af Jerichow og kohorter til at beskytte mod en ydre trussel.

Med 'intelligence' nu raffineret til et gigantisk elektronisk overvågningsapparat, som folk forholdsvis frivilligt hægter sig på, har den dybe stat fundet sin perfekte teknologiske form.

7 Se And Higginbottom (2012), "'Imperialist rent' in practice and theory". URL: <http://www.andreasbieler.net/wp-content/workshop/Higginbottom%20The%20concept%20of%20imperialist%20rent%20paper.pdf>, slået op d. 9. feb. 2012. Artiklen bringer et afsnit om Irland og dets 'kolonialrente' i tiden efter den store hungersnød, se også forfatterens (KHPs) artikel om den irske kartoffelhungersnød på Modkraft, "Har den irske hungersnød inspireret nedskæringspolitikken?", d. 26. august 2013. URL: <http://modkraft.dk/artikel/har-den-irske-hungersn-d-inspireret-nedsk-ringspolitikken>.

8 Ernest Mandel (1975), *Late Capitalism*, kapitel 15: "The State in the Age of Late Capitalism", s. 475 [KHP oversættelse]. London: NLB. 1975 rev. udgave. Kan downloades gratis i pdf-udgave.

De typiske tilfælde

Der er fire typiske konstellationer: Vesten under US-dominans over for i) de råstoffsørgende stater ("forsyningsstaterne"), ii) de geostrategisk vigtige lande i den forbindelse, iii) de opkommende kapitalistiske magter, og iv) de svage stater. Her skal kun lige ridses et par linjer op.

For hovedaktøren, verdens politibetjent, drejer det sig ikke om at have demokrati eller have sekulære eller ikke-overreligiøse stater i tredjelande. Forsyningsstater som Saudi Arabien kører religiøs repression, men har stillet sig på militærets side i Egypten. Den religiøse stat Iran er en stadig udfordring til USA's dominans. Så Iran er henvist til at sælge olie til Kina og Indien, der nu er så stærke, at de kan overhøre amerikanernes trusler om at udstrække sanktioner mod Iran til dets handelspartnere. Også Tyrkiet er ved at hæve sig op til at blive et stærkt økonomisk center, der ikke behøver danse efter USA's pibe.⁹

For at se den indre dynamik i det forhold må man forstå olieprisindefastsættelsens logik. Priserne på olie overstiger langt enhver produktionspris (dvs. omkostning plus rimelig profit). Der er superprofitter på spil – eller, i denne sammenhæng, imperialistisk 'grundrente'. Det er dem, Kina og Indien gerne vil undgå at betale til vestlige oliefirmaer, og derfor ønsker de at sikre direkte kontrakter til lavere priser med paria-lande eller selv at 'eje' kilderne.

Det internationale olieræs drejer sig om direkte dominans af olieklender. I nyere finanstider bliver det til, at de store olieselskaber skal kunne indføre kilderne på deres kapitalbalance som egne reserver. 'Ressourcenationalisme' er derfor den store skræk for Vesten. Nogle af disse temaer vil blive nærmere undersøgt i næste nummer af *Det Ny Clarté*.

Egypten hører hjemme i det spil – ikke som olieleverandør – men som indgang til og bestyrer af Suezkanalen. Dertil er et militærapparat nødvendigt, og USA har en naturgiven interesse i, at landets militær er stærkt.

En anden vinkel er billig arbejdskraft, enten til fabrikker i eksportzoner eller regulær udflagnings og som reservearmé for vestlige underbetalte jobs.¹⁰ Det kan også give superprofitter. Haiti kom endnu mere på hælene efter jordskælvet i 2010, end det var før, og resultatet af genopbygningen er først og fremmest blevet femstjernede hoteller og en stor industripark mod nord. Hvad der ikke er kommet

9 Det rapporteres også, at Israel er utilfreds med Ergekon-dommene, men det forstyrrer vist ikke Tyrkiets regering.

10 Se Higginbottoms artikel fra 2012.

Khalid Abdalla

mange af, er boliger til de mennesker, der overlevende, at deres elendige huse og hytter faldt ned over hovedet på dem under jordskælv." Her har USA investeret aktivt, både privat og via offentlig støtte gennem USAID, således at det nu er ved at kunne dominere landet. George W. Bush og Bill Clinton har beseglet Washingtons 'toparti-samarbejde' (bipartisanship), hvis fravær ellers begrædes, ved i

”

'Ressourcenationalisme' er derfor den store skræk for Vesten, der er ved at erkende, at det er hjælpeløst over for Kinas modmagt"

samdrægtighed at rejse penge fra private donorer til at åbne Haitis økonomi for 'business'.

Konklusion

En fremtrædende egyptisk 2011-aktivist, skuespilleren Khalid Abdalla, har efter militærovertagelsen udtalt, at det drejer sig om modstand mod de 'binære' valgmuligheder: militærets og Mubaraks dybe stat på den ene side og Det muslimske Broderskab

på den anden. Demonstrationerne vil fortsætte, indtil det ulykkelige valg er elimineret, udtrykker han på CNN. Måske naivt forestiller Abdalla sig en tredje vej, der skal være fredelig og udviklende og på folkets betingelser. Det er vi mange, der også ville ønske, men det er svært at være optimistisk. Det er et langt sejt træk, og de 'binære' kræfter har en højtudviklet evne til at rekonfigurere sig selv og kæmpe om magten over det samme apparat, samt acceptere den plads, deres land har fået i verdens geostrategiske og politisk-økonomiske rum. Kald det blot imperialismen. Ændringerne i verdens 'magtbalance' sker kun langsomt og kun ved økonomisk styrkeforskydning. Folket er nærmest en distraktion. Men mange demonstranter fra Tahrir-pladsen og i det første arabiske forår tog uden tvivl USA på ordet mht. dets demokratiske sindelag. Naivt, åbenlyst. Ligesom det var naivt at tro, at vestlige magter ville se venligt på, at de arabiske/mellemøstlige lande skulle udvikle sig på deres egne betingelser.

Disse konflikter vil forøges, for det er tydeligt, at forsyningslandene, også de olie- og råstofproducerende lande i Afrika, nu kræver mere for deres ressourcer.

¹¹ Se forfatterens kommentar i *Arbejderen* d. 23.8.2013, "Voodoo-økonomi".

annonce:

GROBUND

Et skarpt blik fra venstrefløjen

For at forstå forandringens muligheder, kræves baggrund.

Grobunds efterårsprogram dækker vækst, finans- og klimakriser, kritisk teori, Newspeak, kunst og kultur, begrebet anerkendelse, Kooperationen, EU i praksis, det offentlige i klasespektret.

For alle som vil forandring

Venstrefløjens aftenskole.

Tilmelding og program:
www.grobund.nu
info@grobund.nu tel: 22 37 60 30

De voksne kan også være bange...

BOGTITEL Sårbarheder – Globalisering, militarisering og terrorisering fra Murens fald til i dag

FORFATTER Mikkel Thorup

FORLAG Aarhus Universitetsforlag, 2013, 342 sider, 349,95 kr.

ANMELDER Marc Grønlund

Den århusianske idéhistoriker Mikkel Thorup opsummerer vestlig selvforståelse og konfliktideologi gennem et kvart århundrede under overskriften Sårbarheder. Bogen byder på skarp analyse og gedigent tankegods, men missionen lykkes kun delvist, hvilket ikke skyldes en trivial historie om 'den globale terrors hærgen og det militære svar derpå', som offentligheden er så rig på, men snarere at flere bøger er forsøgt klemte ind i en enkelt udgivelse.

VERDEN EFTER 1989 er i fokus i denne bog, men ikke en hvilken som helst verden. Vestens verden kunne man kalde den; de verdensbilleder og idéer, som er fostret af vestlige akademikere, militærteoretikere og politikere med hang til konflikter, er, hvad Mikkel Thorup dygtigt behandler og dissekerer i sin nyeste bog.

Den vestlige sårbarhed

Med brug af begrebet 'sårbarheder' zoomer Thorup ind på en række herskende idéer i de vestlige samfund inden for tre forskellige sfærer; globaliseringsdiskurs, militærplanlægning og terrordebat, hvilket bogens undertitel for så vidt også understreger.

Første del er helliget den optimistiske tid i 1990'erne, hvor globalisering og kosmopolitisme var i højsædet i akademiske kredse, mens anden del fokuserer på det amerikanske militærs 'militarisering' af så forskellige områder som cyberspace, klima og urbanitet. Bogens tredje del handler derimod i højere grad om de nutidige debatter siden 11. september om terrortrusler og udsathed i de vestlige samfund. Sårbarheder er således den prisme, som periodens ideologiske udvikling anskues igennem, idet Thorup med begrebet søger at kondensere en lang række fænomener under ét.

I den forstand dækker sårbarheder over de strategier og den omverdensforståelse, som gradvist er blevet dominerende i Vestens forhold til temaer som globalisering og terror. Thorups pointe er her den interessante, at selve forestillingen om sårbarhed indvirker på alt fra nødberedskab til politiske idéer, og han forfølger gennem en række spændende diskussioner fænomenets udvikling fra 90'erne og frem til i dag.

Det gode spørgsmål, som Thorup stiller, er, om ikke selve idéen om sårbarhed fremmer en forhærdelse, der omvendt virker tilbage på følelsen af sårbarhed? Thorup er ikke konspirationsteoretiker, og det er ham magtpåliggende at understrege, at vestlige politikere og meningsdannere ikke nødvendigvis bedriver 'frygtpolitik' ved at italesætte denne sårbarhed ved snart sagt enhver given lejlighed. Det er mere væsentligt for ham at analysere fænomenet som et udtryk for en rationel strategi og omverdensforståelse, der har betydning for den måde, hvorpå vi i Vesten ser på os selv i forhold til resten af verden.

Alligevel må man sige, at det i høj grad er frygtdiskurser i forskellige tidsaldre, der bliver Thorups empiriske ærinde, enten han vil det eller ej. Samtidig får han kortlagt de voldsdiskurser, som udfoldes i forlængelse af frygtens politik, og i den sammenhæng er han en sand mester – hans greb om, hvad man kunne kalde 'de voldelige idéers historie', er uden sammenligning i en dansk kontekst.

Behovet for fjender

Hvilke fjendebilleder har været i centrum i de 25 år, som bogen spænder over? Svaret er, lettere paradoksalt, både flertydigt og entydigt, og det er egent-

”

Kosmopolitismen har med andre ord, trods gode intentioner, været eminent til at cementere og fastholde de gældende magtforhold i verden, hvor 'vi' fremstår som civiliserede og demokratiske, mens 'de' fremstilles som barbariske og udemokratiske [...] Dermed har Vesten med et snu tag fået gjort op med den udligning af magtforholdene, som afslutningen på den koloniale epoke ellers havde indvarslet.”

lig meget sigende for de vestlige forestillinger om egen sårbarhed; allestedsnærværende og alligevel flygtig, ivrigt italesat og hastigt glemt.

Fokus igennem bogen er på de såkaldte nye konflikter i form af fx 'krigen mod terror' samt måden, hvorpå den underliggende konfliktforståelse mellem 'the west and the rest' har udviklet sig siden Murens fald. Vesten har tilsyneladende haft alarmerende brug for fjender at bekæmpe og nye krige at udkæmpe i perioden, og Thorup indleder bogen med et helt igennem kosteligt citat af den sovjetiske USA-ekspert Georgi Arbatov, som i 1988 udtalte følgende: *"Vi vil gøre noget frygteligt ved jer. Vi vil fratage jer jeres fjende."*

Det virker ofte, som om mange i Vesten har været bange for deres egen skygge: Hvad gør man som samfund uden tydelige ydre fjender at tage stilling til, mobilisere omkring, etc.? Af den grund virker udtrykket sårbarheder for så vidt rammende, netop fordi det har været virkningsfuldt som overbegreb for den allestedsnærværende trussel mod Vesten, som politikere, meningsdannere og militærfolk af enhver støbning ikke har holdt sig tilbage fra at nære (man skal jo have noget at leve af!). En påstand i den sammenhæng kunne netop også være, at Vesten selv har fastsat og bestemt sine konflikter og på den måde skabt sine egne fjender. Det kan virke som en provokerende idé på mange, men der er ikke desto mindre en del om snakken, idet man i al fald kan konstatere, at måden at forholde sig til sine fjender på er afgørende for en konflikts forløb. Og her var reaktionen på 11. september utroligt sigende, for nu fik man endelig en (mere eller mindre) entydig fjende at bekæmpe! Virkeligheden har selvfølgelig vist sig langt mere kompliceret, men USA & co. greb i al fald muligheden med kyshånd.

Kosmopolitisme som konfliktsprog

I den forstand kan man sige, at de vestlige staters globale volds- og krigsmonopol for alvor er kommet i spil igen siden 2001, med alvorlige konsekvenser for flere samfund i særligt Mellemøsten. På den vis kan der antydes et skifte fra de optimistiske 90'ere til de mørke og konfliktfyldte 00'ere. Den myte forfalder Thorup dog ikke til, snarere anskuer han en sammenhæng mellem de kosmopolitiske idéer og den krigsførelse, som vi har været vidner til igennem de sidste knap ti år. Den vestlige globaliseringsdiskurs dækker nemlig i høj grad over et frygtperspektiv, hvor risikoen for kaos og ustabilitet i den tredje verden og 'fejlslagne stater' relativt snildt kan italesættes som alarmerende og livstruende ud-

fordringer, der kræver interventioner af den humanitære slags. Dermed er kosmopolitismen på flere måder blevet til krigens og statsmagtens nye sprog i 2000'erne, en form for legitimeringssprog, som vestlige magthavere gør ivrigt brug af for at retfærdiggøre specifikke konflikter, der således indhyles i universalistiske og menneskeretlige gevandter, og hvis rationale gør det desto sværere at udfordre for den kritiske iagttagere.

Paradoksalt nok har dette tankesæt, kosmopolitismen, som i høj grad stod for idéen om nationalstatens smuldrende betydning, været givtigt til at bekræfte den vestlige stats rolle som sikkerhedsgarant i en usikker verden, om end den megen bekæmpelse af 'usikkerhed' i sig selv avler usikkerhed, frygt og ikke mindst sårbarhed, hvilket netop også er Thorups pointe.

Kosmopolitismen har med andre ord, trods gode intentioner, været eminent til at cementere og fastholde de gældende magtforhold i verden, hvor 'vi' fremstår som civiliserede og demokratiske, mens 'de' fremstilles som barbariske og udemokratiske, og hvor Vestens suveræne stater står i modsætning til en hel verden af stater, der nok formelt set er suveræne, men hvis suverænitet og selvbestemmelse kun gælder på papir. Dermed har Vesten med et snu tag fået gjort op med den udligning af magtforholdene, som afslutningen på den koloniale epoke ellers havde indvarslet.

Hvad mener du selv?

Styrken i bogens behandling af 11. september er, at Thorup ikke forfalder til sentimentalisme og rent faktisk gør opmærksom på det åbenlyse; nemlig at de reaktioner, som fulgte efter 11/9, i høj grad var i tråd med tankesæt udviklet forinden. Vestens måde at tænke og reagere (voldeligt) på havde ikke sit udspring i tiden efter angrebet, men i tiden inden, derfor har de efterfølgende konflikter da også fulgt en velkendt modus fra det 20. århundredes krige, og den katastrofale udvikling i både USA, Europa og dele af Mellemøsten har været deprimerende forudsigelig. Ikke desto mindre udfolder der sig et totalteater om en 'ny tid' og en 'ny krig' – men tekniske virkemidler gør det ikke alene, her er det Thorups fortjeneste at henlede opmærksomheden på de fjendebilleder og tankefigurer, som reelt animerer og ansporer til konflikt. Disse har en længere virkningshistorie, der har meget lidt at gøre med, hvad der skete en efterårsdag i 2001.

Misforstå ikke de polemiske bemærkninger ovenfor, de er mine egne. Bogen er nemlig meget langt fra at være normativ i sin tone, det ligger fjernt for Thorup at optræde med egne holdninger og fælde domme over de tendenser og udviklinger, han analyserer. Og det kunne måske være en lille anke herfra, at han på den måde skriver sig ud af analysen uden at få 'beskidte hænder'. Omvendt lægges præmissen klart frem allerede i indledningen; der er tale om kritisk akademisk analyse, ikke stillingtagen. Dette valg af tilgang er på den vis helt fair og gennemsigtigt, men risikerer også at blive lidt tandløst, ikke mindst idet Thorup, som den belæste akademiker han vitterligt er, henviser til andre teoretikere i ét væk. En sætning i stil med *"som x har sagt/skrevet/anført/påpeget..."* optræder så mange gange på tværs af afsnit og kapitler, at jeg holdt op med at tælle undervejs. Og netop den formulering er i længden trættende, fordi den minder én om, at forfatteren ikke selv vil mene noget og i stedet for ivrigt henviser til andre akademikere. Så lige så skarp som Thorups analyse fremstår, lige så tendentiøs fremstår hans uvillighed til selv at komme på banen i sidste ende, for det giver jo en udtalt frihed til at bruge løs af andres kritik uden selv at komme i uføre.

Det er selvsagt et grundvilkår i det akademiske felt at fremstå 'neutral', men det gør det ikke mindre trættende at være vidne til. Er svaret så holdningstilkendegivelser på hver anden side? Næppe, men måske lidt mere bid samt vi lighed til at påtage sig egne fordomme. Det skal dog siges, at Thorup på eksemplarisk vis redegør for sin egen rolle i indledningen og klart fremlægger sin position som 'barn af den vestlige idéhistorie'.

Tre ting på én gang

Afslutningsvis må der indskydes en kritisk bemærkning om det rent formmæssige. Bogens tre dele hænger kun nødtørftigt sammen; midterstykket om 'militarisering' har få reelle anknævnings-

punkter til resten af bogen og er helt blottet for den samme analysekraft, man møder andetsteds. Første del om 'globalisering' og tredje del om 'terrorisering' er både mere helstøbt og udbytterige og kunne reelt have fungeret som to separate bøger. På den måde er påstanden om et samlet tema i form af sårbarheder lidt for nem. I virkeligheden handler den samlede bog om flere forskellige ting, der nok kan fikseres i tid, men som ikke er idémæssigt eller kausalt forbundet i nogen udpræget grad. Globalisering og terrorisering bliver hos Thorup udfoldet som begreber, hvorigenennem læseren faktisk kan blive klogere på flere forbundne udviklinger, men noget sammenhængende fokus på tværs, udover geografiske og tidsmæssige sammenfald, er der sjældent tale om. Ikke fordi begrebet om sårbarheder virker opfundet til lejligheden, men indtryk af en samlet og stærk syntese sidder man ikke tilbage med efter endt læsning; så meget indrømmes også til sidst, idet bogen ret sigende slutter uden en egentlig konklusion.

De forbehold til trods ændrer det dog ikke på, at bogen i høj grad er læseværdig. Thorup er fortsat en af de skarpeste og mest produktive akademiske forfattere herhjemme. Især kapitlerne om kosmopolitisme som krigens nye sprog, 'terrorkrigens' fjendebilleder samt terrorbegrebets historik er hinsides, hvad de fleste kan diske op med, også internationalt. Her spilles der kun sjældent en melodi, vi har hørt før, og på sin egen måde sammensætter og remixer Thorup nogle af de væsentligste indsigter om de ømtålelige emner, som han behandler.

Bogen er alt i alt et originalt bidrag, der endnu engang viser en stærk analytisk stemme gøre sig gældende – jeg glæder mig allerede til de næste bøger, som, lige ved og næsten, undfanges i nærværende udgivelse. Den udeblevne triologi må vi vente lidt på endnu.

Marc Grønlund er historiker, journalist og medlem af Det Ny Clartés redaktion. Se også Det Ny Clarté #15, 16, 17 og 21.

Danmark en racismefri zone?

BOGTITEL Er danskerne racister? – Indvandrerforskningens problemer
FORFATTER Henning Bech og Mehmet Ümit Necef
FORLAG Frydenlund, 2013, 363 sider, 299 kr. (vejl.)
ANMELDER Staffan Dahllöf

NÅ, SVARER sociologerne Henning Bech og Mehmet Ümit Necef på det spørgsmål, de stiller i bogen med det samme navn: Er danskerne racister?

Sagt lidt mere præcist: Det ser ikke sådan ud. Eller endnu tydeligere: Det kan man i hvert fald ikke sige noget fornuftigt om ud fra forskningen på området.

Det er da på sin vis en interessant konklusion, hvis den er rigtig – og det argumenterer de to forfattere overbevisende for, at den er.

Problemet er, at denne konklusion fordrer nogle andre spørgsmål. For eksempel om nu denne konstaterede danske ikke-racisme er en absolut tilstand – danskerne er ikke, har aldrig været og kommer aldrig til at blive racister – eller om den er noget relativt i forhold til tidligere holdninger, alternativt om den er relativ i forhold til andres holdninger, for eksempel tyrkeres eller svenskeres.

Det ville man nok kunne sige noget om på et tilstrækkeligt empirisk grundlag, men det er bare ikke temaat her.

Bogens konklusion vil derfor kunne banaliseres til, at danskerne nok ikke er så racistiske, som vi alle sammen går rundt og tror (for nu at bruge At Tænke Sig's parodi på kriminologen Flemming Balvig), alternativt at danskerne som folkefærd er omtrent lige så meget, eller lige så lidt, racister som lad os sige belgierne eller kenyanerne.

Men hvad kan man så i øvrigt mene om den evigt tilbagevendende fokusering i den offentlige debat ved udlændinges, også kaldt danskere med anden etnisk oprindelse's, i realiteten muslimers, gøren og laden?

” når disse linjer skrives, er det endnu en gang flæskeskødets, og derved de danske kerneværdiers, skæbne i daginstitutioner, som står på spil, godt hjulpet af statsministerens bidrag til frikadelle-farcen”

Lige når disse linjer skrives, er det endnu en gang flæskeskødets, og derved de danske kerneværdiers, skæbne i daginstitutioner, som står på spil, godt hjulpet af statsministerens bidrag til frikadelle-farcen. Når disse linjer læses, er det helt sikkert et andet aspekt af muslimers tilstedeværelse, som har påkaldt sig opmærksomhed.

Disse spørgsmål og andre dementerer ikke Bechs og Necefs tese, men gør den muligvis lidt mindre interessant, end de to selv lyder til at mene.

Den helt dominerende plads i bogen optages af en, så vidt jeg kan forstå, ganske nøjagtig dissekering af forskellige akademiske publikationer, som har lagt grund til opfattelsen om en dansk racisme.

Gennemgangen er – mildest talt – ikke smigrende for dem, der granskes. Bech og Necef finder rene citatfusk, tvivlsomme fortolkninger og som oftest en forbavsende mangel på dokumentation.

Det er vanskeligt at se, at de to tager fejl, ligesom det er vanskeligt at sige, hvad der er værst: de kritiserede forskeres sjusk og metodelaphed, eller at en så stor del af den akademiske publicering er styret af en – lad være velmenende, her antiracistisk – ideologi, som har ført til direkte vildledende konklusioner.

Bech og Necef har som et ganske fornuftigt udgangspunkt den holdning, at når interviewpersoner udtaler sig negativt om andre mennesker, religioner, eller hvad det måtte være, så gør de det lige så ofte ud fra en rationel bekymring over for faktisk oplevede, eller forestillede, problemer som ud fra en racistisk grundholdning.

Denne deres velvilje til at tolke udtalelser rationelt bliver dog en gang imellem trukket vel langt ud.

I en kritik af sociologen Mustafa Hussain skriver Bech og Necef, i forbindelse med Muhammedkrisen:

”Det er ikke usandsynligt, at en del af danskerne har tænkt på, om »fri religionsudøvelse« indebar f.eks. mandens ret til at bestemme over kvinden og ret til at kræve indskrænkninger i ytringsfriheden.”

Nej, det er selvfølgelig ikke usandsynligt, ligesom det modsatte heller ikke ville være det:

Det er ikke usandsynligt, at en del danskere har en automatnegativ holdning til andre religioner – islam i særdeleshed – ganske uanset kvinders og ytringsfrihedens stilling, som nogle af dem i øvrigt ikke bekymrer sig synderligt om.

”

Kan man overhovedet sige noget fornuftigt om, hvad danskerne er og ikke er? Kan man om nordmændene? Om jøderne?”

Her, og på enkelte andre steder, er Bech og Necef styret af deres egen motivfortolkning. Det er meget velmenende over for interviewpersoners udtalelser som udtryk for rationelle bekymringer.

Men denne tolerante læsning er noget selektiv. Forfatteren Carsten Jensen citeres for i en kronik om årene 2001-2011 at have talt om disse som en tid, hvor ”den konstante chikane af mennesker med muslimsk baggrund havde højeste politiske prioritet”, og for, at dette skete under indflydelse af ”Pia Kjærsgaard og hendes skimlede sekt af klamme kældermennesker.”

Det har Jensen sikkert skrevet (og det er i givet fald, mener jeg, dumsmart og faktisk forkert).

Men: Bech og Necef bruger citatet til at tilskrive Carsten Jensen synspunktet om en udbredt dansk racisme. Hvis det indgår i Carsten Jensens forestillingsverden, så er det i hvert fald ikke noget, som vises her.

Så jo, der er gode og nødvendige pointer i Bechs og Necefs kritiske gennemgang af den danske ”racismeforskning”.

Men at danskerne ikke er racister, eller i det mindste ikke mere racistiske end et europæisk gennemsnit, er vel egentlig kun interessant for dem, som var overbevist om det modsatte. Det mangler der i og for sig ikke eksempler på, kan jeg hilse og sige. Det er ikke så få gange, at jeg som korrespondent til svenske medier er blevet spurgt af kolleger, redaktionsledelser, politikere og sågar myndigheds-personer:

”Sig mig, hvad sker der i Danmark? Er de alle sammen racister?”

Nej, det er danskerne ikke.

Og hvad så? Hvor banebrydende er konstateringen, at en befolkning samlet set giver udtryk for holdninger, som er rationelle og forståelige, og derfor ikke kan kategoriseres med et samlende udsagn?

Kan man overhovedet sige noget fornuftigt om, hvad danskerne er og ikke er? Kan man om nordmændene? Om jøderne?

Det bliver lidt, som da den svenske komiker, film-mager, forfatter mv. Hasse Alfredson engang fremførte en monolog om, at ”småläningar er glade og musikalske, og negre er grådige og arbejdsomme”, for at hurtigt tilføje:

”Eller også er det omvendt,” hvorefter han fortsatte ufortrødent videre.

Staffan Dahllöf er svensk freelance-journalist bosiddende i Danmark og dækker danske forhold i den svenske dagspresse. Staffan har tidligere skrevet adskilligt i Det Ny Clarté, bl.a. om medier i #1 og #15.

Musik mellem kunst og samfund

BOGTITEL Kulturradikalismens musik
FORFATTER Michael Fjeldsøe
FORLAG Museum Tusculanums Forlag, 2013, 832 sider, 498 kr.
ANMELDER Jens Laugesen

Dette er et omfattende værk, både i størrelse, tematik og detalje. Michael Fjeldsøe (MF) vil undersøge, hvordan datidens musik og musikere forholder sig til det kulturradikale projekt om at forene det kunstnerisk moderne og forholdet til publikum. Selvom emnet i sig selv er smalt, er der meget at hente for den interesse-rede, også udover det rent musikvidenskabelige.

DER ER tale om en doktorafhandling, som blev forsvaret for den filosofiske doktorgrad i maj 2013. Selvom det selvfølgelig stiller nogle forskellige formkrav, lider fremstillingen ikke væsentligt under det. Det er en spændende og vel-skrevet bog.

Bogen er overordnet opdelt i 5 dele, hvor første del er en bred introduktion til kulturradikalismen, bogens tema og vinkling. Anden og tredje del behandler musikken i henholdsvis 1920'erne og 1930'erne, mens fjerde del er helliget musikpædagogikken, og sidste del følger virkningerne af koldkrigspolariseringen i 50'erne og slutter af med en sammenfatning.

Selvom bogen er omfangsrig og kommer vidt omkring, gør opdelingen i de i alt 29 kapitler den alligevel oversigtlig og tilgængelig. Kapitelskæringerne virker logiske og gør det muligt at slå ned på de dele, der interesserer mest. Den struktur stiller så omvendt nogle ekstra krav til tværgående vurderinger og overblik, som godt kunne have fyldt lidt mere og været lidt mere tydelige.

Projektets idé og kontekst

MF's indramning af emnet i første del giver en glimrende oversigt over kulturradikalismens udvikling, herunder dens kontroversielle og komplicerede forhold til DKP – centreret omkring Monde-gruppen. MF beskriver, hvordan kulturradikalismen folder

sig ud gennem en række foreninger og tidsskrifter som Clarté, Kritisk revy, Studentersamfundet, Monde-gruppen o.a., som et "... åbent samarbejde mellem en række grupper på den kulturelle venstrefløj...".

Monde-gruppen, som dannes i 1929, får gennem Forsøgsscenen og sit forlag en central rolle og bliver – måske derfor – det sted, hvor DKP særlig gør sin indflydelse gældende og i første halvdel af 30'erne simpelthen kupper gruppen. Det fører til splittelse og ender med en opløsning af Monde-gruppen i 1936, som samtidig bliver starten på Frisindet Kulturkamp – drevet af "partitro kommunister".

” ... tror jeg, der er noget at hente for de fleste, bl.a. historien omkring PH-revyerne”

MF bestemmer kulturradikalismens (en betegnelse der først lanceres i 50'erne af Elias Bredsdorff) projekt som det at være både progressiv og engageret på samme tid. Det var altså ikke nok at være kunstnerisk progressiv, eller moderne, hvis det ikke samtidig havde en samfundsmæssig relevans eller brod. Hverken kunst for kunstens skyld eller kunst for politikens skyld, men netop en kunst, der balancerede mellem de to yderpunkter i "et stadigt spændingsfelt mellem kunstnerisk og samfundsmæssig progressivitet".

Og så er kulturradikalismen et frigørelsesprojekt. Frigørelse af den enkelte til et selvstændigt og kritisk tænkende individ. En social frigørelse fra undertrykkelse. Og en kropslig og seksuel frigørelse.

Sm. R. - Kildetiden
ARNEWEEL TEATRETS FORESTILLING

DYVEKE

Musik
KAI NORMANN
ANDERSEN

af
Kjeld Abell

Tekster
POUL HENNINGSEN
og
POUL M. JØRGENSEN

JEG GIR MIT HUMØR EN GANG LAK, VALS
MAN BINDER OS PAA MUND OG HAAND, TANGO
JEG HAR KUN LI'E TIL SKATTEN, FOXTROT
RENT HERALDISK SET, POLKA-FOX

III. Net. WILHELM HANSEN, MUSIK-FORLAG, KØBENHAVN & LEIPZIG

Alt i alt handler det om en "kulturbevægelse, der troede på kunstens selvstændige bidrag til kampen for frigørelse og fremskridt", og MF's projekt handler om at bestemme, hvad der "kan ses som kulturradikale fremtrædelsesformer på musikkens område, altså som 'kulturradikal musik'".

Den moderne musik og forholdet til publikum

Bogens anden del – Kulturradikalismens musik i 1920'erne – inddeler opfattelsen af musikkens rolle i forhold til publikum i 2 faser. I første fase ser man den moderne musik som et publikumspædagogisk projekt, hvor man gennem 'opdragelse' af publikum i mindre fora kunne sprede det moderne gennembrud som ringe i vandet. Og, da det ikke lykkes, ændrer opfattelsen af musikkens rolle sig til en form for funktionalisme. Nu bliver spørgsmålet, hvordan musikken kan finde en rolle, hvor der er et behov for den, og hvor den kan finde et publikum. De første musikalske gennembrud for denne funktionalistiske musikopfattelse kommer sydfra med Ernst Krenek's *Johnny Spielt auf* og ikke mindst Kurt Weills *Mahagonny Songspiel* (1927), der også introducerer populærmusikken i den moderne musik.

Nogle af de centrale skikkelser i det danske kulturradikale musikmiljø var i denne anden fase Finn Høffding, Gunnar Heerup og Jørgen Bentzon. Overraskende, for mig i hvert fald, er, at MF regner komponisten Knudåge Riisager med til kulturradikalismen i denne periode, frem til slutningen af 1930. Der drages paralleller mellem hans opfattelse af funktionalismen i musikken og PH's opfattelse af funktionalismen i arkitekturen. Riisager er faktisk med til at skrive musik til den første PH-revy i 1929.

I øvrigt indeholder anden del en fin oversigt over kulturradikale initiativer og nøglepersoner også inden for ballet, film og teater i denne periode.

Kulminationen

en centrale tredje del dækker 1930'erne, som vel er det tiår, hvor kulturradikalismen folder sig ud for fuld udblæsning, og fylder naturligt nok mest med 11 af de i alt 29 kapitler.

Vi får en oversigt over de kulturradikale fora, Studenterksamfundet, Gymnasiastforbundet med bladet *Vi gymnasiaster*, Monde-gruppen med Forsøgsscenen, Agitprop (agitations og propaganda)-teatret, efterfølgeren Frisindet Kulturkamp med det centrale tidsskrift *Kulturkampen* og så selvfølgelig revy- og kabaret-scenerne – med bl.a. PH-revyerne og Lulu Ziegler-kabareten.

Det er et stort og rigt materiale, som man må dykke ned i alt efter interesse. Selv om man har beskæftiget sig med perioden, og for mit vedkommende specielt med PH, tror jeg, der er noget at hente for de fleste, bl.a. historien omkring PH-revyerne.

”

Der er en masse andet godt stof i denne del, bl.a. om teatrene og receptionen af Brecht og Weill i

Danmark med opførelserne i begyndelsen af 30'erne af bl.a. *Dreigroschenoper* og *Mahagonny*”

Den første PH-revy *På Hodet* (PH's for bogstaver går igen flere gange) blev skabt i et samarbejde med Svend Johansen og Mogens Lorentzen, som udgjorde 'A/S PH'. Revyen havde premiere på Nørrebrosteater den 31. maj 1929 – samme år som 'Ølhunden' for resten – og blev en succes. De efterfølgende PH-revyer bliver til i et tæt samarbejde med komponisten Bernhard Christensen, en af tidens helt store komponister, som PH bevarer et venskab med resten af livet.

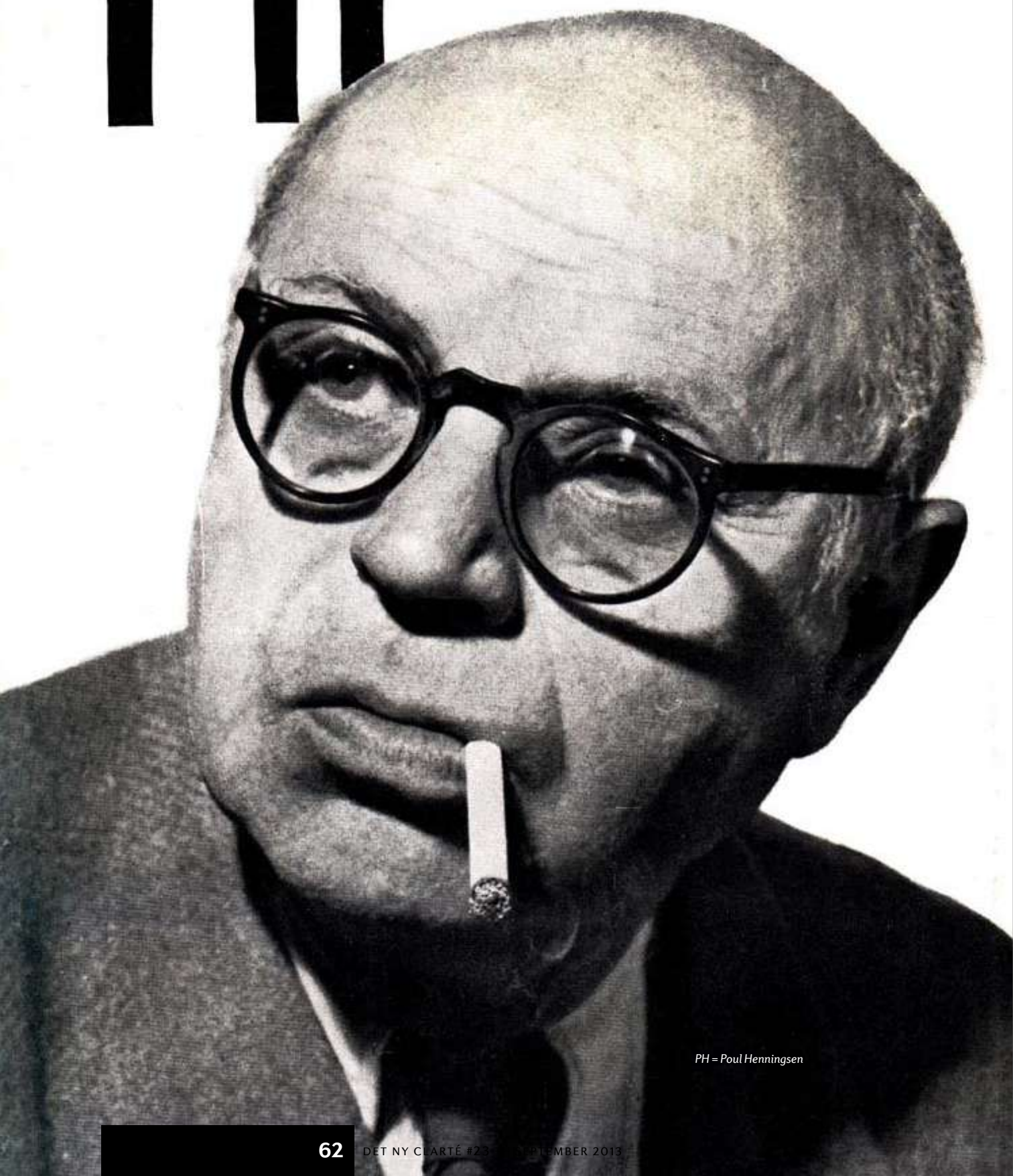
PH ændrer revy-genren fra det rent underholdningsmæssige, en samling populærmusikalske kabaret-viser, til en sammenhængende teaterforestilling, der retter sin satire mod publikum. "Den nuværende Revyblanding af lunken-sentimentalt Frisind og fejt Konservatisme dysser Bevidstheden i søvn... Kritisk Revy har sit gode Program for den anvendte Kunst, at Nyttens maa gaa foran det kunstneriske. Det svarer til, at det er ikke nok ved Satiren, at den er ondskafuld og talentfuld, der maa ligge en Hensigt bag." – skriver PH i *Kritisk Revy*. Det handlede også om at forny sproget i retning af et naturligt dagligdagsprog.

De sene revyer, regnet fra revy-komedien *Hvem som helst* fra 1938, bevæger sig mere over i den klassiske revy-stil, og det bliver et mere blandet samarbejde med andre forfattere og teaterfolk, bl.a. Kjeld Abell. Skiftet markeres også ved, at Kai Normann Andersen tager over som hovedkomponist efter Bernhard Christensen. Danmark kommer under censur, og MF diskuterer, hvordan det påvirkede PH og revyteksterne.

MF dedikerer et helt kapitel til historien om den berømte – og berygtede – Danmarksfilm, som PH blev bedt om at lave. Billedet af det forløb bliver noget mere nuanceret end det, vi (jeg) er vant til, og PH's egen fremstilling af en total fiasko bliver udfoldet og udfordret. Det giver et spændende tidsbillede, som man godt kunne have fået lidt mere af.

Der er en masse andet godt stof i denne del, bl.a. om teatrene og receptionen af Brecht og Weill i Danmark med opførelserne i begyndelsen af 30'erne af bl.a. *Dreigroschenoper* og *Mahagonny*. Brechts særlige tilknytning til Danmark betyder, at hans stykke *Rundhoveder* og *Spidshoveder* får verdenspremiere på Riddersalen i 1936. Der er åbenbart gnidninger mellem Brecht og Weill om vægtningen mellem tekst og musik, så her er det Hans Eisler, der står for musikken. MF går desværre ikke så langt ind i det felt, men karakteriserer det som "et afgørende

PH

PH = Poul Henningsen

irritationsmoment for Brecht at blive behandlet som Weills librettist”.

Det kongelige Teater synes at være langt fremme som eksperimental-scene i 30'erne, og det ender da også med en pressekampagne, der anklager teateret for kommunistisk propaganda, og som kulminerer i kølvandet på opførelsen af Brecht og Weills *De syv dødssynder*. MF fortæller i kapitlet *Teaterkrigen 1936*, hvordan myndighederne er aktive i censureringen, både før og efter besættelsen. Interessant læsning!

I den mere anekdotiske afdeling var det nyt for mig, at Bernhard Christensen åbenbart hele sit liv afskyede Kurt Weill og syntes, han var helt talentløs!

” *Det kongelige Teater synes at være langt fremme som eksperimental-scene i 30'erne, og det ender da også med en pressekampagne, der anklager teateret for kommunistisk propaganda*”

Musik som opdragelse

Fjerde del, om musikpædagogikken, vil jeg ikke gå så meget ind på. Det er en fin gennemgang af de mange forskellige initiativer til at påvirke ungdommen og gøre den kulturradikale musik folkelig og anvendelig. Igen er Bernhard Christensen en central figur sammen med folk som Sven Møller Christensen, Astrid Gøssel, Herman D. Koppel og Børge Roger Henriksen. Man komponerede simpelthen til musikpædagogisk brug, skoleoperaer f.eks. Og det handlede i meget høj grad om jazz. Hvordan den blev opfattet, modtaget og brugt af de moderne komponister. Der er selvfølgelig også et afsnit om Josephine Baker, som PH introducerer i andedammen i 1928.

Også her kunne det have været spændende at se lidt mere til forfatteren. Lidt mindre beskrivende og lidt mere vurderende.

Efterkrigstiden – kulturradikalismen fryser til

Femte og sidste del indledes med en diskussion af den kolde krigs indvirkning på det kulturradikale projekt, in casu dens musik. MF's centrale pointe er, at den tids sort-hvide verdensbillede umuliggjorde en mellemposition som kulturel venstrefløj. ”Kjeld Abell blev kort sagt udråbt som kommunist, fordi han ikke ville stå offentligt frem som antikommunist”. En problematik, vi jo kender så godt. Der er stadig nogen, der mener, man kan primitivisere fortidens positioner og forlange bod og bekendelse.

Konsekvensen var, at kulturradikal musik blev en nicheproduktion. Så, ”Også i den forstand er mel-

lemkrigstidens kulturradikale musik en historisk afgrænset struktur.”

MF illustrerer modsætningerne gennem Finn Høffding og Knudåge Riisager. Fra et fællesskab i 30'erne skilles vejene med kommunisternes kup i Prag 1948, som får Riisager til at engagere sig åbent i kampen mod kommunismen. PH og Riisager lå i øvrigt på linje i spørgsmålet om kunstens frihed i forhold til det kommunistiske statsdiktatur. En lille kuriositet er, at ”mens den afvisende holdning vandt frem i det amerikanske politiske liv, fandt tilhængerne af den moderne kunst støtte – af alle steder – i CIA, i International Organizations Division, som var nervecentret i USA's hemmelige, kulturelle kolde krig.”

Sammenfatningen udgør de sidste 25 sider og er for det meste en opsummering af de foregående hovedkapitler. Det er faktisk først i selve afslutningen, de sidste to sider, at MF løfter sig op over hele projektet og konkluderer: ”At være progressiv i kulturradikal forstand indebærer således, at man på en og samme tid vil være progressiv i samfundsmæssig og i kunstnerisk forstand, og at man som helt afgørende præmis har, at disse to ting er forbundne. Kulturradikalisme kan derfor beskrives som en kulturel venstrefløj, der opfatter sig som en del af et frisindet, venstreorienteret projekt, men som ikke blot falder sammen med den politiske venstrefløj. Snarere står de to i et stadigt spændingsforhold.”

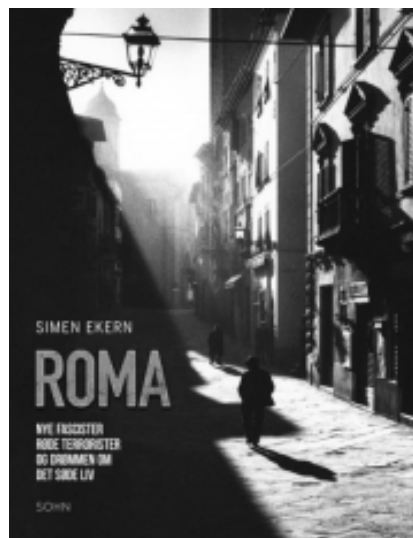
MF beriger os med meget stof og mange detaljer, som virkelig giver perioden og det kulturradikale projekt kød og blod, ikke kun i en musikalsk dimension. Jeg tror som sagt, der er noget at hente for enhver, der interesserer sig for det fantastiske projekt, som kulturradikalismen var. Man kommer uvægerligt til at drømme lidt, når man nu selv, i al beskedenhed, er med i efterfølgeren til det navnkundige Clarté, der engang var en så central del af det kulturradikale projekt.

Bogen er sådan set stor nok, som den er, men jeg kunne alligevel godt have tænkt mig, at MF havde sat projektet lidt mere i perspektiv, både i Danmark og i forhold til omverdenen. Hvad betød det egentlig, hvor meget fyldte det i samtiden, og hvordan så man på disse mennesker og deres idealer og intentioner? Man kan ikke lade være med at tænke på, at alt imens vi spillede PH på Nørrebro og *Mahagonny* på Det Ny, var Europa inde i en af sine mest turbulente og skelsættende perioder nogensinde – på vej mod den helt store katastrofe.

Jens Laugesen er cand.scient.pol. og PhD i samfundsvidenskab med en afhandling om markedsøkonomien som socialt system. Jens er medlem af Det Ny Clartés redaktion.

Roma

BOGTITEL	Roma. Nye fascister, røde terrorister og drømmen om det søde liv
FORFATTER	Simen Ekern
FORLAG	Forlaget Sohn, 2013 (norsk udgave 2011), 266 sider, vejl. 299,95 kr.
ANMELDER	Gert Sørensen

ITALIENS HOVEDSTAD har altid været rejsemål for os fra Norden og står indprentet i vor kollektive forestillingsverden. Det er så til gengæld et meget sammensat billede, vi har af den evige stad. De, der igennem tiden er valfartet til byen af religiøse grunde, har én version. Arkitektur- og kunstinteresserede fra 1700-tallets store dannelsesrejse og frem til nutidens turisme har en anden. I mellemkrigsperioden var der dem, der fik inspiration fra Mussolinis og fascismens Rom. I 1970'erne tiltrak Rom sig opmærksomhed for de nye politiske vinde, der blæste med Det italienske Kommunistparti under Enrico Berlinguers ledelse og Det nye Venstres mange ungdomsbevægelser. Siden de politiske utopiers udfasing ved overgangen til 1980'erne har interessen mere og mere samlet sig om et Roma *noir*, det dunkle og uigennemsigtige Rom, der gør byen til hjemstedet for uløste kriminalgåder og politiske hemmeligheder. Det var, som om en dyb inerti havde ladet de mange løfter, som modstandskampen mod Mussolinis fascisme og landets første demokratiske forfatning fra '48 afgav, langsomt synke ned i en klæg og ubevægelig politisk sump. Det vil ikke være forkert at hævde, at efterkrigstidens optimisme forsvandt definitivt med De røde Brigaders bortførelse og drab på Det kristelige Demokratis leder Aldo Moro i 1978.

Forfatningen lagde ellers op til en hidtil uset åbenhed i de politiske beslutningsprocesser. Men den har dog aldrig været tilstrækkelig stærk til at trænge igennem de romerske paladser tykke, imponerende mure. De har altid markeret nogle nærmest uoverstigelige barrierer mellem dem inden for og dem «uden for paladset», som Pier Paolo Pasolini beskrev i sine *Lutheranske Breve*. Det er ikke facader, der inviterer den forbipasserende ind. Og kommer man endelig ind, kan man alligevel ikke finde rundt

i bygningerne. Omvendt skærmer de så godt af for de allerede initierede. Det er denne uigennemtrængelige verden, som den norske journalist Simen Ekern har kastet sig over i sin nye og på mange måder forførende bog *Roma*.

Med afsæt i 1950'ernes søde liv, kendt fra Federico Fellinis film *La dolce vita* fra 1960, føres læseren videre frem til det blodige drab på Pasolini i 1975, der aldrig er blevet fuldt opklaret. Vidste han for meget? Forstyrrede han nogle cirkler, der havde det bedst i ubemærketheden? Selv om Pasolini kort før sin død proklamerede, at han vidste det hele om en korrupt samtid, kunne man tage det helt roligt, for så vidt som Pasolini selv føjede til, at han ikke havde beviserne til at underbygge sine intuitioner. Som journalist, ja, selv som forsker, er man som Pasolini ofte henvist til det kvalificerede gæt, når man står over for den romerske verden, hvori 'sandhederne' hele tiden flytter sig, bedst som man tror at være i nærheden af dem. Et spor bringer et andet med sig, hvis det da ikke snart viser sig at være et sidespor eller ligefrem et vildspor, som man først opdager for sent.

”

har interessen mere og mere samlet sig om et Roma *noir*, det dunkle og uigennemsigtige Rom, der gør byen til hjemstedet for uløste kriminalgåder og politiske hemmeligheder”

Ekern lægger faktisk ikke skjul på, at det er villkårene. Men for dog at sige noget meningsfuldt vælger han en hurtig, stemningsskabende journalistisk stil med byens miljøer og udvalgte personer som den nu afdøde politiker Andreotti og den tidligere

Giulio Andreotti

rødbrigadist Morucci i centrum. Indimellem bliver fremstillingen, nærmest af nødvendighed, afvæbnende og lidt vantro og adspredt i tonen. Som nordboer vil Ekern gerne frem til Sandheden, den endegyldige afsløring, men må så lettere frustreret tage til takke med antydninger og henkastede bemærkninger, der blot hyller det hele i et mysterium. Der er også noget af en jeg-fortælling over fremstillingen. Forfatteren gør sig til en slags detektiv, der dog må opgive at finde gerningsmændene, fordi det forbliver uklart, hvad plottet egentlig går ud på. Det hele bindes op af en relevant, men knap så omfattende bibliografi, der kun sporadisk finder anvendelse og måske mangler at blive brugt de steder, hvor det kunne være påkrævet med nogle henvisninger. Synspunkter bliver refereret, men ikke yderligere uddybet. Forfatteren har valgt en anden vej. Måske emnet kræver en sådan anden vej, der skyder dokumentation og ræsonnement lidt i baggrunden. I stedet foretrækker forfatteren at gøre sine egne iagttagelser og skabe sin egne møder med nogle af hovedpersonerne og danne sine egne indtryk. Det giver en medrivende stil, der driver læsningen frem, men også hen over de passager, der efterlader spørgsmål.

Forventningerne hos læseren er naturligvis store, når bogen diskurser med et interview ikke bare med Valerio Morucci, der var med i den kommando af rødbrigadister, som bortførte Moro på åben gade, men også med selveste Giulio Andreotti. Dette sidste er bogens absolutte scoop, som mange vil misunde forfatteren, især nu hvor Andreotti er død og har taget mange af sine hemmeligheder med sig i graven. Ekern opdager dog hurtigt, at han ikke kan lokke noget ud af den gamle, måske fordi han hel-

ler ikke stiller de rigtige spørgsmål. *Il Divo* lød titlen på Paolo Sorrentinos berømmede film om den hovedpineplagede Andreotti med de korte prægnante sentenser, der nok satte tingene på plads, men alligevel efterlod en foruroligende aura af uudgrundelighed. I interviewet lever Andreotti op til sit ry. Nogen har sammenlignet Andreotti med hesten i et skakspil. Dens træk er altid overraskende, og så kan hesten springe over alle de andre brikker og helt uventet slå til, uden at der kan dæmmes op for den.

”

... Berlusconi faktisk har sat den politiske dagsorden de sidste 20, ja måske i virkeligheden 30 år. Det er næsten lige så længe som Andreottis kristelige demokrater, der efterlod sig et gennemkorrumperet politisk system”

Moros breve fra det, som De røde Brigader prætentivt kaldte ‘Folkets fængsel’, afslører, at forholdet til Andreotti var noget anstrengt. Det er da også indlysende to meget forskellige personligheder, hvad Andreotti heller ikke lægger skjul på i interviewet. Moro var den vidtskuende, siger Andreotti og giver et positivt signalement for så at vende det hele på hovedet med et tilsyneladende uskyldigt verbalt svirp: «Han så måske lidt for langt frem i forhold til det, man burde have gjort på det tidspunkt i italiensk historie», og videre: «Moro havde en tendens til at flyve højt, alt for højt». Det var tydeligvis for højt under den kolde krig at åbne over for Berlinguers kommunister og deres ‘historiske kompromis’, som Moro gjorde. Andreotti selv foretrak at flyve under radaren og kom derfor heller aldrig på

”

Det var Morucci, der den 9. maj 1978 effektuerede det berygtede telefonopkald til Moros familie om, at man kunne finde liget i en parkeret Renault i Roms centrum. [...] Imidlertid er der for nylig dukket nye afsløringer op i pressen, der kraftigt antyder, at myndighederne skulle have været fremme ved fundstedet allerede omkring kl. 11, altså en time før”

skudhold. Han var den evige overlever, der ofrede Moros politiske idealisme på kynismens alter. Sammen med socialisten Bettino Craxi var Andreotti eksponent for den politiske klasse, der op igennem 1980'erne sandede til i et morads af korruption. På den baggrund er det selvfølgelig lidt flot, at Andreotti får lov til at slippe af sted med om Berlusconi at sige, at man på kort sigt godt kan drive politik, som Berlusconi gør det, altså «ved at hæve stemmen, ved at underholde folk eller true dem. Men det har kun begrænset holdbarhed [...]. Politik er ikke noget for en omstrejfende handelsmand». Her til er der blot at sige, at Berlusconi faktisk har sat den politiske dagsorden de sidste 20, ja måske i virkeligheden 30 år. Det er næsten lige så længe som Andreottis kristelige demokrater, der efterlod sig et gennemkorrumperet politisk system. De store korruptionssager i begyndelsen af 1990'erne afviklede dette system for blot at give plads til *il Cavaliere* fra Arcore. Andreottis historiske medansvar er uomtvisteligt.

Valerio Morucci er nu heller ikke sådan at komme om bagved, må forfatteren sande, når den tidligere rødbrigadist uden videre får lov til at fremføre, at der ikke var andre end brigadisterne selv, der stod bag og orkestrerede bortførelsen af Moro og det videre forløb frem mod likvideringen. Det var Morucci, der den 9. maj 1978 effektuerede det berygtede telefonopkald til Moros familie om, at man kunne finde liget i en parkeret Renault i Roms centrum. Klokken skulle angiveligt have været 12.13. Ekern citerer i øvrigt også Mario Moretti, De røde Brigaders leder på daværende tidspunkt, for i en interviewbog at fastholde aktionens uafhængighed af direkte eller indirekte indblanding udefra. Og forfatteren tilslutter sig den engelske historiker Paul Ginsborgs ord, når denne skriver, at «det er alt for enkelt at overdrive betydningen af denne hemmelige historie og lede i den efter en sammenhæng og en forklaringskraft, den åbenlyst ikke havde». Imidlertid er der for nylig dukket nye afsløringer op i pressen, der kraftigt antyder, at myndighederne skulle have været fremme ved fundstedet allerede omkring kl. 11, altså en time før. Afsløringerne

menes at være så troværdige, at politikere på tværs af fløjene har krævet en parlamentarisk undersøgelseskommision nedsat. Dette og andre åbne spørgsmål ændrer ikke så lidt ved brigadisternes version. Andre rødbrigadister, f. eks. Alberto Franceschini, anfægter i øvrigt, at de skulle have handlet i fuld autonomi.

Vi har ikke i dag brug for konspirationsteorier, men vi har fortsat brug for en mere dybdegående politisk-historisk analyse, når der nu er så mange forhold, der dementerer ledende rødbrigadisters selvforståelse. Når det kommer til stykket, giver disse her beskrevne aspekter af det nye Roms historie et sjældent indblik i magtens mål og midler. Det er for så vidt en gammel historie i Italien, som Machiavelli var den første til at analysere. Men historien om Roma *noir*, Modreformationens Rom, er i virkeligheden også en historie, der i sidste instans handler om os selv heroppe nordpå. Nuvel. Bogen er velskrevet og anbefales til nye læsere, der gerne vil vide noget om, hvor sårbart et europæisk demokrati er, og hvor meget bogen derfor også indirekte kommer til at handle om os selv i Skandinavien, der gerne ser vor egen verden som den bedste af alle.

Gert Sørensen er lektor ved italiensk-studiet på Københavns Universitet. Han har tidligere skrevet flere artikler i Det Ny Clarté. I forbindelse med denne anmeldelsesindhold vil vi især henvise til artiklen *L'affaire Moro – 30 år efter* i #9, november 2008. Man kan læse mere om Moro, De Røde Brigader og Andreotti i Gert Sørensens bog *Den dobbelte stat*.

Den venstreintellektuelle forfatter 5

DET NY CLARTÉ er nået til 5. del af sin serie om venstreintellektuelle forfattere, idet vi i de fire foregående numre har portrætteret Christa Wolf, Jean-Paul Sartre, Hans Scherfig og Nazim Hikmet. Denne gang gælder det den danske forfatter Ditte Cederstrand, som var meget læst i 1970'erne og 1980'erne, men som der nu ikke tales meget om længere. Derfor overskriften: *Ditte Cederstrand – en glemt arbejderforfatter?*

Som vi skrev i #19 i vores introduktion til serien, var det vores plan at skifte lidt mellem ældre og nyere forfattere inden for genren, hvilket vi tydeligvis ikke har levet op til, da samtlige 5 portrætterede forfattere er afdøde. Der har været forskellige årsager til dette, bl.a. nogle aktuelle anledninger i form af Christa Wolfs død og 50-året for udgivelsen af Hans Scherfigs roman *Frydenholm*. Men i næste nummer forpligter vi os hermed til, at det bliver et portræt af en nulevende forfatter.

Vi skal gentage vores opfordring fra den nævnte introduktion til serien om, at I som læsere er velkomne til at komme med forslag til forfattere, hvis I har en i tankerne, som bør introduceres for Det Ny Clartés publikum. Det kunne enten dreje sig om en, man selv ville have lyst til at portrættere, eller evt. "bare" en mulig kandidat til et sådant portræt (send en mail til Flemming Larsen, flemm.larsen@gmail.com).

Redaktionen

Ditte Cederstrand – en glemt arbejderforfatter?

af Flemming Larsen

DITTE CEDERSTRAND (herefter DC) (1915-1984) voksede op i Hellerup i en borgerlig familie (hendes far var kunsthändler), tog højere handelseksamen fra Niels Brock og blev sekretær og korrespondent. Hun blev gift med en tysk præst og boede i Dresden og Leipzig i årene 1937-1944, dvs. under nazismen og under det meste af 2. verdenskrig. Ægteskabet gik i stykker (hvilket man kan læse om i hendes selvbiografi *Første etape*), hun vendte hjem til Danmark i 1944 med deres to børn og blev skilt fra ægtemanden. I Danmark mødte hun Harald Herdal, som hun flyttede sammen med i 1946. Gennem ham kom hun i forbindelse med forfatterkredsen omkring DKP (Nexø, Scherfig, Kirk), meldte sig også ind i partiet, men blev ekskluderet i 1950. Om de interne modsætninger i DKP handler romanen *Som det gik* (omtales nedenfor). Ægteskabet med Harald Herdal blev opløst i 1975.

Dette portræt vil koncentrere sig om den 7 bind lange romanserie *De uspurgtes historie*. Hvem er så de uspurgte? DC har selv forklaret følgende (dette og de følgende citater af DC stammer alle fra hendes artikel *At beskrive sin tid* fra Tidsskriftet *Kritik*, nr. 51, 1979):

"Fællestitlen... går på dette, at i afgørende livsspørgsmål, i spørgsmålet om at bestemme over sig selv, over bolig, arbejde, uddannelse, levekår, er der grupper med samfundets største – arbejderne – i spidsen, som aldrig bliver spurgt. Om du får arbejde, bestemmes ikke af dit behov eller valg, men af konjunkturerne, hvorvidt det kan betale sig for andre (kapitalen) at bruge din arbejdskraft. Om du vil bo et sted, hvor der er et sundt miljø for dig og dine børn, er heller ikke afgjort af dit behov, men af indenfor hvilken radius geografisk, du kan sælges. Dit ønske om at blive i dit hjemland spiller i sidste instans, den økonomiske, ingen rolle. Kan du ikke finde en arbejdsplads der, må du på fremmedarbejdervilkår jage derhen, hvor kapitalen lige nu kan udnytte dig osv. osv."

De sidste bemærkninger kan siges at være strukturerende for hele romanserien, idet allerførste bog handler om en københavnsk familie i tiden op til folkeafstemningen om EF i 1972, i hvilken temaet om arbejdskraftens fri bevægelighed får en vigtig plads. Og da DC i tredje bog griber tilbage til historisk stof, drejer det sig om en af den københavnske families forfædre, som udvandrede til Ruhr-distrik-

tet for at finde arbejde i starten af det 20. århundrede.

Som det ses af oversigten nederst på siden, starter serien med sine første 2 bind i nutiden (set i forhold til udgivelsestidspunktet) for efterfølgende i de næste 4 bind at hoppe tilbage i tiden, mens det afsluttende bind ligger senere end de to første og føres helt op til forfatterens (nye) nutid.

EF-afstemningen og familiediskussioner

I seriens to første bøger lærer vi den københavnske familie Strand at kende. Faren er socialdemokrat, der vil stemme ja til tilslutningen til EF (som det hed dengang), mens børnene er mere venstreorienterede, og moren forsøger at dæmpe gemytterne, når bølgerne går alt for højt i familiediskussionerne. Som allerede nævnt, er arbejdskraftens frie bevægelighed et vigtigt tema, ja, det er på sin vis allerede nærværende i familiens liv, inden vi er kommet ind i det såkaldte fællesskab. Faren Anton, som er fællestillidsmand, får at vide, at de på fabrikken vil ansætte fremmedarbejdere, som Anton betragter som løntrykkere, hvorfor han vil modarbejde planen. Og

ver håndgemæng mellem ham og en ældre borgerlig bror, hvilket forårsager en hurtig afslutning på natmaden og selskabets opløsning.

Man kan blive ret så beklemmt over i dag at læse om disse problemstillinger i en roman fra starten af 70'erne og være nødt til at erkende, hvor rigtige nejsigernes forudsigelser var, når vi betænker debatten om løndumping mv.

Barske år i Tyskland – dansk eftergivenhed

Den tredje bog i serien, *Hvor har du hjemme – proletar?*, tager sit udgangspunkt i tiden lige før 1. verdenskrig. Peter Strand og hans kone Cilja er udvandret fra Skåne til København for at finde arbejde, men også her kniber det. Peter, som på dette tidspunkt er en lidet charmerende type, der drikker og er voldelig mod kone og børn, beslutter sig for at stikke af og finde arbejde i Ruhr-distriktet efter at have set en annonce, der lover guld og grønne skove. Han er stukket af uden familiens vidende, men det er hans intention at hente Cilja og børnene derned, når han har fået etableret sig. Historiens skæbne vil det imidlertid anderledes, idet udbruddet af 1. verdenskrig forhindrer Peter i at hente familien. I stedet slår han sig sammen med krigsenken Lotte i Tyskland.

Dette lægger strukturen for resten af romanserien, idet vi nu skiftevis følger familien i Danmark og i Tyskland. Specielt i bog 3 og 4 gøres der meget ud af de dramatiske begivenheder i Tyskland. Fantastisk spændende er det at læse om den tyske revolution lige efter 1. verdenskrig, som ikke ophørte efter drabet på Karl Liebknecht og Rosa Luxemburg (sidstnævnte har DC portrætteret i stykket *Revolutionens ørn*). I foråret 1920 var der oprør i hele Ruhr-distriktet, og en by som Dortmund var i de socialistiske/kommunistiske/anarkistiske oprøreres hænder. Oprøret blev blodigt knust, ikke mindst pga. de ledende socialdemokraters svigt.

Peter udvikler sig menneskeligt og politisk i disse år i de progressive kredse i Ruhr-området, og han bliver en af lederne under borgerkrigen (som det

” ... disse dele af bogen i høj grad udstiller den danske stats lidet glørværdige følgagtighed i forhold til den store nabo i syd med dens samarbejde omkring udlevering af de tyske flygtninge”

sønnen Jens får fratrækt sin understøttelse, fordi han ikke vil tage anvist arbejde i Sønderborg.

Diskussionerne når et højdepunkt i slutningen af den første bog under morens, Jennys, 50-års fødselsdagsfest. Den inviterede familie indbefatter også mere velbeslåede og borgerlige dele, som for en gangs skyld er enige med Anton, nemlig om et ja ved afstemningen. Anton bliver dog efterhånden så irriteret over, at han skal tages til indtægt for borgerlige synspunkter, at han føler behov for at lægge afstand til disse. Det ender med, at der bli-

De uspurtes historie består af følgende bind og omhandler følgende perioder:

<i>En københavnsk familie</i> (udgivet 1974):	1972
<i>Tillidsmanden</i> (udgivet 1975)	1973
<i>Hvor har du hjemme – proletar?</i> (udgivet 1976)	1913-1920
<i>Soldat – i hvilken hær</i> (udgivet 1978)	1932-1940
<i>Det skal vi huske dem</i> (udgivet 1979)	1940-1945
<i>Som det gik</i> (udgivet 1981)	1945-1952
<i>På vej – trods alt</i> (udgivet 1982)	1975-1982

jo udvikler sig til) i foråret 1920, men falder i kampen. Hjemme i Danmark huskes han kun som en stympet, der stak af, så Cilja måtte klare sig alene med sin store børneflokk. Den sidstfødte er Anton, som vi hørte om i de første bøger, og som blev født efter farens afrejse. Begivenhederne i 1920'erne og 1930'erne udspiller sig omkring de to efterladte kvinder, Cilja og Lotte.

Cilja får arbejde på et hospital, hvor hun møder den indlagte Martin Andersen Nexø – hvilket uden tvivl langt fra er tilfældigt fra forfatterens side, da DC som skribent er meget påvirket af samme Nexø. Dermed igangsættes også hos Cilja en spirende politisk bevidsthed, men hun bliver aldrig den udadvendte aktivist som Lotte.

De to miljøer kommer i kontakt med hinanden i 1930'erne (uden at parterne dog er vidende om forbindelsen via den udvandrede Peter Strand), idet et par stykker fra kredsen omkring Lotte må flygte fra nazismen til Danmark. Disse flygtninge får stor betydning, menneskeligt og politisk bevidsthedsmæssigt, for de danskere, der kommer i forbindelse med dem. Men ellers må man sige, at disse dele af bogen i høj grad udstiller den danske stats lidet glørværdige følgagtighed i forhold til den store nabo i syd med dens samarbejde omkring udlevering af de tyske flygtninge.

I Tyskland kommer vi tæt på den forfærdelige undertrykkelse af antifascisterne både i 4. og 5. bog, idet sidstnævnte omhandler selve krigsårene. I det hele taget er serien fantastisk i sin beskrivelse af de interne tyske forhold, som mange danskere nok kun har et uhyre overfladisk kendskab til. I de danske afsnit bruger DC en hel del tid på at beskrive diskussionerne mellem socialdemokrater og kommunister,

” Sådan er det spil, der drives med mennesker. Krige er, som Herman Hesse udtrykte det i sit åbne brev til folket, ikke nogen, der falder færdige ned fra himlen, ikke skæbnebestemte katastrofer, men de forberedes, planlægges og iværksættes af menneskehjerner”

hvor forfatteren klart står på kommunisternes side. Ved et 1. maj-møde i 30'erne citeres statsminister Stauning for at have sagt: ”Her i landet findes der så at sige ikke mere nogen underklasse. Der er derfor heller ikke noget nedsættende i betegnelsen overklasse, for kammerater, den udbytter jo ikke længere arbejderen.” I 5. bog, *Det skal vi huske dem* (om 2. verdenskrig og besættelsen), citeres en erklæring fra den socialdemokratisk ledede regering få dage efter Tysklands overfald på Sovjetunionen og arrestationen af de danske kommunister i 1941: ”... sammen med andre europæiske lande kæmper det (det danske folk, red.) under Tysklands førerskab for at bevare en samfundsorden i overensstemmelse med europæisk kultur. Der er en fælles, europæisk interesse i dette opgør, hvis resultat på afgørende måde vil kunne bidrage til at bevare Europas lande for indre samfundsopløsning...”

Ikke mindst disse 3 midterste bøger gør et stort indtryk via deres beskrivelser af de dramatiske begivenheder fra 1913 til 1945. Det var da også DC's egne erfaringer fra Tyskland i årene 1937-44, der var igangsættende for hendes skrivning: ”Gennem det sidste krigsår og efter hjemkomsten til Danmark blev det indlysende for mig, at kunne jeg ikke andet, politisk eller materielt, så måtte jeg i hvert fald være med til at afsløre, sætte lys på, helst råbe det ud: Sådan er det spil, der drives med mennesker. Krige er, som Herman Hesse udtrykte det i sit åbne brev til folket, ikke nogen, der falder færdige ned fra himlen, ikke skæbnebestemte katastrofer, men de forberedes, planlægges og iværksættes af menneskehjerner.”

Fortsat kamp

De to sidste bøger handler om hhv. efterkrigstiden og 70'erne-80'erne. Ganske kortfattet skal det her siges, at *Som det gik* beskriver kæmpeskuffelsen hos modstandsbevægelsens menige over, at man kunne acceptere kompromitterede samarbejdspolitikere som ledere af den første efterkrigsregering. Samtidig beskriver denne bog et bittert opgør internt i DKP – naturligvis farvet af DC's egne oplevelser. I den sidste bog i serien, *På vej – trods alt*, bliver de 'to lejre' (dvs. den tyske og den danske familie) endelig bevidste om deres familieskab gennem Peter Strand og om, hvad der rent faktisk hændte ham.

Fiktion på dokumentarisk grund

Der er gået megen research forud for skrivningen af *De uspurtes historie*. Det har været vigtigt for Ditte Cederstrand, at hun har beskrevet faktuelle forhold, selvom der selvfølgelig er tale om fiktion via romanseriens personer. Det dokumentariske fremtræder på forskellig vis i bøgerne. Undertiden via citater som vist ovenfor, men andre gange gennem afbrydelse af det fiktive for at bringe uddrag af artikler el.lign., inkl. digte som siger noget om den

tid, der beskrives. Men den dokumentariske baggrund forhindrer ikke, at DC også har skabt levende personer og en medrivende handlingsgang.

Der har været kritik, der gik i retning af, at hendes personer var beskrevet temmelig heroiserende. Til dette vil jeg sige, at det bestemt ikke er alt ved de beskrevne personer, der er heroisk, men derudover vil jeg give Ditte Cederstrand denne artikels afsluttende bemærkninger:

”Den ensidighed jeg lægger for dagen i *De uspurgte...* er villet og nødvendig. [...] På tide at se historien fra en anden synsvinkel – proletariats. [...] ... side om side med den (oktoberrevolutionen i Rusland, red.) nederlaget og sønderknusningen af revolutionen i Tyskland, ødelæggelsen af rådsrepublikkerne i Ruhr, i München, Thüringen. Forræderiet, den socialdemokratiske regering begik, ved at lade monarkistisk militær og frikorps slagte løs på de selvsamme arbejdere, som havde reddet dem fra kup-officererne, efter først at have lokket arbejderhæren til at aflevere våbnene med løfte om fred og bedre tider. Disse sider om historien i Europa er på

det mest systematiske fortiet, fortrængt eller fordrejet, oftest derhen, at arbejdernes historie præsenteres som forbryderiske røverbanders fredsbrud m.m. Det er lidt af sandheden om, hvordan det virkelige var, jeg har villet have frem.

”

*Den ensidighed, jeg lægger for dagen i *De uspurgte...* er villet og nødvendig”*

At det så meget vel kan virke som heroisering af nogle af de mennesker, jeg skildrer, er der ikke så meget at gøre ved. Heltene fandtes. At de var mennesker som alle andre, må vi gå ud fra efter hvad de, der kendte dem, fortæller, og efter hvad der er tilbage af dokumenter om dem. Den fiktion, jeg har skabt omkring dem, er koncentreret om at vise arbejderklassen, at den både har sin egen modstandstradition og historie, har sin fremtidige historiske opgave, såvel som den har haft sine helte, ofre og sejrende.”

Flemming Larsen er medlem af Det Ny Clartés redaktion.

GLÆD DIG TIL NÆSTE NUMMER...

Clarte #24

TEMA: Koncernernes magt

venstre fløj falder

...BLIV OPDATERET

DET NY
Clarté

HVIS DU VIL VIDE HVAD DER SKER
PÅ DEN TÆNKENDE VENSTREFLØJ